

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Křepenice za kolektivizace

Křepenice village in time of collectivization

Socializace vesnice v letech

1948 - 1960

Bakalářská práce

Anna Macourková, historie (PS)

Praha 2008

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Robert Kvaček, CSc.

Prohlašuji, že jsem svou práci vypracovala samostatně, s využitím uvedených pramenů a literatury.

V Praze dne 1.8. 2008

Anna Macourková

Souhlasím s tím, aby tato práce byla půjčována pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 1. 8. 2008

Anna Macourková

OBSAH:

Úvod	...	...	...	...	...	...	...	...	...	5
1. Obec Křepeňice do roku 1948	...	...	...	...						8
1.1. Historie obce do roku 1939										8
1.2. Křepeňice za války – vystěhování Sedlčanska										11
1.3. Vývoj 1945 – 1948										16
1.3.1. Obnova území										16
1.3.2. Státní správa										20
1.3.3. Zemědělské družstevnictví										22
1.3.4. Pozemková reforma										25
2. Socialistická přestavba vesnice 1948 - 1954	...	...	...	...	...	...	...	...	...	31
2.1. Přechod k socializaci a počátky kolektivizace										31
2.2. Družstvo jako nástroj socializace zemědělství										37
2.3. Propaganda na vsi										44
2.4. Perzekuce aneb „Kde nepracuje strana, pracuje třídní nepřítel“										50
2.5. Krize jednotných družstev										53
3. Socializace vesnice 1954 – 1960	...	...	...	...	...	...	...	...	...	58
3.1. Východisko z krize										58
3.2. rolníci v závěrečné fázi kolektivizace										63
Závěr	...	...	...	...	...	...	...	...	...	68
Seznam literatury a pramenů	...	...	...	...	...	...	...	...	...	70
Summary										73

Úvod

Období čtyřicátých a padesátých let dvacátého století bylo pro zemědělce velmi těžkou a bolestnou zkušeností. Protektorát a zejména první tři léta po pádu nacistické diktatury se vyznačovala rozsáhlými změnami ve vlastnictví půdy a také proměnou společenské struktury. Válečná zkušenost a vliv Sovětského svazu ve střední Evropě předurčily vývoj v Československu směrem ke vzniku komunistického státu. S převzetím moci komunisty v roce 1948 došlo k výrazné změně zemědělské politiky a nastaly krušné časy pro všechny soukromé zemědělce. Hned v úvodu si vypůjčím úryvek z projevu Lubomíra Štrougala na IX. Sjezdu JZD v roce 1979, který je typickým příkladem komunistického popírání skutečnosti a zlehčování lidského utrpení.

„Všichni, kdož jsme byli u toho, víme, že proces združstevňování našeho zemědělství byl velice složitou etapou v úsilí o socialistickou přeměnu naší země. Museli jsme bojovat s nepochopením, se starými zvyklostmi i s působením odpůrců a nepřátel. Museli jsme trpělivě vysvětlovat a přesvědčovat, překonávat počáteční nedůvěru k nové věci, a to za stavu, kdy rolník ještě neměl bezprostřední a plnou možnost ohmatat si ji a na vlastní oči se přesvědčit o jejích výhodách. Myslím, že dnes už se jen pousmějeme nad různými konfliktními situacemi, které jsme při zakládání družstev prožili, i nad slzami, které byly sem tam prolity při rozorávání mezí či při převodu krávy do společné stáje.“¹

Kolektivizace, o které se L. Štrougal zmiňuje, se ale nevyznačovala jen „přemlouváním“ rolníků ke vstupu do jednotných zemědělských družstev, jak se většina lidí dnes domnívá, ale také krutými represemi vůči větším vlastníkům půdy, tzv. kulakům, kteří byli obírání o majetek, posílání do táborů nucených prací a vystěhovávání z rodných vsí. Jejich rodiny při tom trpěli s nimi, dětem bylo např. zakázáno studovat a najít si vyhovující práci pro ně bylo také obtížné. Ztráta majetku a smyslu života dohnala některé hospodáře i k sebevraždě. Autoři obhajující kolektivizační politiku tak mají nepřímo pravdu v tom, že desetiletí socialistické přestavby představovalo největší zlom v poválečném vývoji zemědělství.² Toto období, ohraničené IX. sjezdem ÚV KSČ v roce 1949, který vyhlásil cestu ke kolektivizaci, a rokem 1959, kdy bylo obecně združstevňování ukončeno, je také tématem této práce. Na vývoji typické zemědělské obce Křepeňice se pokusím ukázat charakteristické rysy socialistické přestavby, kterými

---

¹ Z projevu L. Štrougala na IX. Sjezdu JZD. Převzato z Slezák, L.: Združstevněná vesnice. Brno 1981

² Zde mám na mysli práce L. Slezáka, P. Loma, J. Kabrhela a I. Doskočila, z nichž především jsem ve svém textu citovala.

byly zakládání jednotných zemědělských družstev, likvidace třídních nepřátel a politická převýchova obyvatel. Hned ze začátku bych také měla upozornit na to, že ačkoli bych měla družstva vzniklá po roce 1949 označovat spíše jako pseudodružstva nebo kolchozy, pro zjednodušení budu v textu hovořit o družstvech nebo zkráceně o JZD. Existují totiž rozdíly mezi pravými družstvy vznikajícími především po roce 1918 a vyznačujícími se dobrovolným vstupem, členskými podíly a samosprávou, a mezi nepravými družstvy založenými tzv. shora.³

Zkoumání reality českého venkova v komunistické éře začalo probíhat až v poslední době. Poučení širší veřejnosti o represích vůči sedlákům a o likvidaci rolnictva ani nemluvě je otázkou spíše dvou než více let nazpět a to především díky televizním a rozhlasovým pořadům popřípadě výstavám.⁴ Svůj podíl na poskytnutí skutečného a ideologicky nezatíženého obrazu života zemědělců za kolektivizace snad bude mít i nové a přepracované vydání monografie Karla Jecha pod názvem Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy.⁵ Tímto tématem se obšírněji zabýval také Antonín Václavů, který již v 60. letech patřil ke kritikům socialistické zemědělské politiky. Jeho práce, sestavená z přednášek na Vysoké škole ekonomické, tak mohla vyjít až po jeho smrti.⁶ Pro důkladnější poznání osudů československého venkova velmi dobře poslouží regionální studie, zveřejňované v tématicky zaměřených sbornících.⁷ Badatel by samozřejmě neměl opominout ani tituly napsané v 60., 70. a 80. letech, které i přes svoji tendenčnost mohou poskytnout důležité informace.⁸

Nevelké množství novějších prací o průběhu kolektivizace není dáno jen tím, že existují jiná a „atraktivnější“ témata, ale závisí to i na množství archivního materiálu a jeho zpřístupnění. Pomíne-li obsáhlé fondy oddělení zemědělství a předsednictva ÚV KSČ v Národním archivu, pak v případě konkrétních obcí se materiály značně liší

---

³ Více v textu. Srov. Václavů, A.: Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v ČSR. VŠE 1999

⁴ Pomíne-li regionální výstavy, větší výstavu věnovanou kolektivizaci pořádalo Zemědělské muzeum v zimě 2007/2008.

⁵ Poprvé byla tato kniha vydána Ústavem pro soudobé dějiny jako Soumrak selského stavu v roce 2001, ale jako odborná práce v podstatě o několika výtiscích nemohla posloužit svému záměru seznámit veřejnost s málo známými perzekucemi vůči sedlákům.

⁶ Jedná se o knihu Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu. Praha 1999. Z jeho starších prací uveďme např. Některé problémy československého zemědělství v letech 1944 – 48 (spolupráce s K. Jechem) in: Československá revoluce v letech 1944 – 48. Praha 1966 nebo O agrární otázce v socialistickém hnutí. In: Revue dějin socialismu č. 1/1968.

⁷ Osobně jsem při psaní této práce čerpala ze Středočeského sborníku historického, ze sborníku Podbrdsko a ze sborníků Zemědělství na rozcestí a České a slovenské zemědělství v letech 2. světové války. Uvedené sborníky jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

⁸ Použité tituly jsou vyjmenované v seznamu literatury, z dalších bych uvedla ještě Lamser, Z.: Člověk v socialistickém zemědělství. Praha 1978, Hojdar, J., Teplý, M.: vesnické družstvo. Praha 1948 nebo Tauber, J.: Kdo žije na vesnici. České Budějovice 1965

kvantitou i kvalitou. Jedná se zejména o zápisy ze schůzí okresních a místních národních výborů, místních organizací KSČ a dalších organizací, podílejících se na združstevňování a na socializaci vesnice. Proto jsem si také vybrala středočeskou obci Křepenice, k jejímž dějinám se zachovalo poměrně hodně archiválií, a to nejen ke sledovanému období 1945 – 1960.⁹ Protože dějiny Křepenic a někdejšího politického okresu Sedlčan jsou zajímavé a pro pozdější vývoj důležité, zabývám se jimi v první kapitole. Druhá a třetí kapitola jsou rozděleny podle dvou etap združstevňování, tedy od roku 1948 resp. 1949 do 1954 a 1954 – 1959 resp. 1960. Do kapitoly zahrnující léta 1948 – 1954 je zahrnuta krize 1953/1954 vyvolaná nejednotným názorem uvnitř strany na tempo a způsob kolektivizace.

---

⁹ Všechny archivní dokumenty týkající se Křepenic a Sedlčan jsou uloženy v SOA Příbram. Při této příležitosti bych chtěla poděkovat PhDr. Danielu Doležalovi a ostatním pracovníkům SOA Příbram za odbornou pomoc a poskytnutí archiválií, z nichž některé dosud nebyly zpracovány. Převoz těchto dokumentů z obecních úřadů se totiž uskutečnil teprve nedávno. K vypracování této práce mi značně posloužila samozřejmě také kronika obce Křepenice, za jejíž zapůjčení k pořízení fotokopíí děkuji paní starostce Daně Vokrouhlíkové.

1. Obec Křepeňice do roku 1948

1.1. Historie obce do roku 1939

Vesnice Křepeňice leží asi 15 km severně od Sedlčan ve Středočeském kraji. Podle legendy založil osadu vladyka Křepeň z rodu Křepeňiců, podle nichž dostala také název. Datum založení ovšem zůstává nejasné. První historická zmínka o Křepeňicích pochází až z darovací listiny knížete Břetislava I., který v roce 1045 daroval sedm křepeňických dušníků Břevnovskému klášteru.¹⁰ Osada Křepeňice patřila k hradu Kamýku nad Vltavou zřejmě až do roku 1322, kdy ji z jeho moci vyňal Jan Lucemburský a zastavil ji Heřmanovi st. z Miličína. Ten ale brzy nato zemřel a roku 1326 jeho dědici postoupili křepeňické statky svému příbuznému Petru z Rožmberka.¹¹

Obec Křepeňice spojuje s městem Sedlčany mnohé. Kromě pohnutých osudů vystěhovalectví ve 20. století, je to také sepětí s jihočeským šlechtickým rodem Rožmberků a posléze v 16. století s Jakubem Krčínem z Jelčan.¹² Jemu byly Křepeňice stejně jako město Sedlčany postoupeny v roce 1580 a slavný rožmberský úředník si zde vystavěl renesanční vodní tvrz. Své sídlo pojmenoval Nový Hrádek Krčínov.¹³ Ještě před svou smrtí Krčín ves Křepeňici postoupil zpět Rožmberkům, od nichž ji vzápětí v roce 1604 koupil Zdeněk Vojtěch Popel z Lobkovic a připojil je stejně jako Sedlčany ke svému vysokochlumeckému panství. Tvrz se stala obydlím správce poplužního dvora a čeledi a její nejzajímavější osudy nastávají až s dobou, kdy ji po hospodaření rodů Lobkoviců a

---

¹⁰ Termínem dušníků bývali ve středověku označováni lidé darovaní církvi za spásu dárcovy duše. Takto mohly být darovány celé rodiny. O darovací listině, která jako první odkazuje k existenci Křepeňic, je zmínka v Místopisném sborníku historickém od Augusta Sedláčka.

¹¹ Habart, Č.: Sedlčansko, Sedlecko, Voticko. Popis a dějiny krajiny. V. díl. Sedlčany 1994. Str. 138n.

¹² První zmínka o Sedlčanech pochází z roku 1057, ale pravděpodobně byly založeny již v 10. století. Jako trhovářská ves tvořily Sedlčany centrum kraje kolem Vltavy. Po zakoupení vsi rodem Rožmberků v roce 1352 se Sedlčany staly nejsevernější částí rožmberského panství a v roce 1418 byly povýšeny na město. V 16. století se Sedlčany staly známé pro výrobu sladu a soukenictví. Roku 1580 přenechal Vilém z Rožmberka město Sedlčany regentovi Jakubu Krčínovi z Jelčan. Za jeho života se ale Sedlčanům přestalo dařit. Kvůli vysokému mýtnému se kupcům do města nechtělo a Sedlčany zchudly. Po smrti Jakuba Krčína se Sedlčany staly majetkem rodu Lobkoviců a součástí panství Vysoký Chlumeck. Habart, Č.: C.d. Str. 266n.

¹³ Tvrz je architektonicky velmi zajímavá. Půdorys nádvoří tvoří čtverec, v jehož třech rozích jsou nízká stavení s renesančními štíty – jde o bývalé bašty. Zámek je mohutná, deset metrů vysoká budova taktéž čtvercového půdorysu. Do tvrze se vjíždělo po 70 metrů dlouhém kamenném mostě přetínajícím vodní příkop. Kromě tvrze vybudoval Krčín v Křepeňicích ještě dva rybníky – Návesník a Nepřízeň. Léta Krčínova pobytu na tvrzi jsou opředená mnoha pověstmi. Podobně jako mnozí další v raném novověku se prý i Krčín pokoušel nalézt elixír věčného života a vyrobit zlato z jiných kovů. Obyvatelé vsi, kteří viděli za noci vycházet z tvrze barevný kouř, si vyprávěli, že rožmberský regent zde čaruje a s pomocí ďábla vyrábí peníze. Krčín pravděpodobně v křepeňické tvrzi nezemřel. Na sklonku života si nechal postavit tvrz v Obděnicích u Petrovic a v tamějším kostele je také pravděpodobně pochován. K tématu pobytu Jakuba Krčína na Sedlčansku nejlépe poslouží Kuthan, J.: Sedlčanskem po stopách Jakuba Krčína. Praha 2005. Srov.: Haubelt, J.: Jakub Krčín z Jelčan. Praha 2003

Schwarzenbergů koupili v roce 1933 MUDr. Rudolf Chodounský a MUDr. Stanislav Pišvejc. Oba Sedlčanští lékaři nehosподаřili na tvrzi dlouho, protože v roce 1939 byl nad českým územím vyhlášen Protektorát Čechy a Morava a nacistická nadvláda tvrdě postihla i malou středočeskou obec Křepeňici.

Pro konec 19. století a především od dvacátých let století následujícího existují o obci podrobnější zprávy, neboť od roku 1924 je vedena obecní kronika.¹⁴ Jako začátek moderních dějin Křepeňic bychom mohli označit rok 1922, kdy zemská správa schválila rozdělení obce Nalžovice na dvě samostatné obce – Nalžovice a Křepeňice. O rok později se v samosprávné obci konaly první volby do obecního zastupitelstva a historicky prvním starostou byl zvolen Antonín Prejzek.¹⁵ V opožděném záznamu nejdůležitějších událostí před rokem 1924 také najdeme zmínky o průběhu pozemkové reformy ve vesnici.

Pro pochopení poválečných změn v zemědělství a provádění kolektivizace je potřeba alespoň stručně připomenout, jak probíhala první československá pozemková reforma. Ke konci 19. století přestal být šlechtický velkostatek nositelem pokroku a stal se přežitkem. Mezi největší vlastníky k roku 1918 patřili Lichtenštejnové a Schwarzenbergové. První pozemková reforma uskutečněná z důvodů nerovnoměrného rozdělení půdy byla jedním z hlavních bodů na programu politických stran v nově vzniklém Československu. Šlechtičtí vlastníci se rázem ocitli v ohrožené pozici. Zde nacházíme paralelu mezi jejich negativním obrazem v očích české společnosti a postavením bohatých sedláků v roce 1945 osočovaných často z kolaborace s německými okupanty. Spolu se zákazem majetkových přesunů bez souhlasu ministerstva zemědělství byla šlechta zbavena stavovských práv a výsad.¹⁶

Jako byla hybatelkou hlavních pozemkových změn po druhé světové válce komunistická strana, nositelkou první reformy se stala strana agrární (celým názvem Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu), jejíž vliv sahal od státního aparátu, přes vedoucí pozice v zemědělských družstvech a svazech po banky a důležité průmyslové podniky. Reforma obsahovala dva hlavní zákony – záborový a přidělový. Podle záborového zákona č. 215 Sb ze dne 16.4. 1919 se zabíral velký majetek nejen šlechtický, ale i církevní a nadační, tzn. veškerý vázaný majetek, který nebyl v plném vlastnictví

---

¹⁴ Kronika je uložena na Obecním úřadě Křepeňice. Prvním kronikářem se stal Václav Sůsa, narozený v dubnu 1893 v Křepeňicích, a který byl povoláním rolník. Kroniku začíná shrnutím let 1888 – 1924.

¹⁵ Členy prvního zastupitelstva v historii obce se stali Lomoz, J., Soukup, M., Sůsa, F., Sůsa, V., Veselý, A., Lesák, J., Vyskočil, A., Čedík, J., Dragoun, F. a Žák. Kronika obce Křepeňice. OÚ Křepeňice (dále jen Kronika Křepeňice)

¹⁶ Nařízení o obstavení velkostatků ze dne 28.11. 1918 Sb. Kubačák, A.: Pozemková reforma v období první republiky. In: Historický obzor IV. 1993

držitele. Velkým majetkem se rozuměla pozemková držba nad 150 ha zemědělské půdy nebo 250 ha půdy veškeré. Pokud ovšem majitel takového velkostatku prokázal jeho užitečnost pro národní hospodářství, byl jeho majetek ze záborového zákona vyňat.¹⁷ Přídělový zákon č. 81 Sb ze dne 30.1.1920 konkrétně řešil systém prodej záborů. Vše bylo v rukách Státního pozemkového úřadu, jehož předsedu a náměstky jmenoval prezident republiky. Příděly byly rozděleny na drobné do 30 ha a na zbytkové statky v rozloze 50 – 100 ha.¹⁸

V Křepenicích začala realizace pozemkové reformy v roce 1923 rozparcelováním poplužního dvora patřícího k bývalé Krčínově tvrzi. Velkostatek ve výměře 94 ha byl rozdělen na drobné příděly mezi 37 rolníků z Křepenic a 10 z okolních vesnic (Podhájí, Nalžovice, Zvírotice), přičemž úhrnná částka, kterou měli rolníci zaplatit činila 308 768 Kč. U dvora byl ponechán zbytkový statek s výměrou 88 ha, který byl prodán bývalému nájemci Karlu Pisingerovi za 340 000 Kč.¹⁹ Právě zbytkové statky se později ve 40. letech staly trnem v oku všech, kteří toužili po změně. Jejich kritika se zakládala na tom, že na nich nehosподаřili rolníci, ale „politici prominenti“²⁰ Především proti takovým hospodářům bylo namířeno heslo: „Půda patří těm, kdo na ní pracují“ Zbytkové statky mohly být při druhé pozemkové reformě zabaveny a rozparcelovány i pod výměru pod 50 ha v případě, že na nich vlastník nehosподаřil.

První pozemková reforma byla z velké části dokončena v 2. polovině 20. let a zdaleka nevedla k uspokojení potřeb maloroľníků a nevytvářela z venkovského obyvatelstva „jednu rodinu“, jak znělo heslo agrárníků. Jen malou část ze zabrané půdy obdrželi bezzemci nebo drobní roľníci, zato velkostatkářům bylo ponecháno v průměru až 500 ha zemědělské půdy.²¹

---

¹⁷ K záborovému zákonu se přidruřoval zákon náhradový, podle kterého obdrželi velkostatkáři a někteří šlechtici (pokud nebyli příslušníky nepřátelských států nebo vladařské rodiny Habsbursko – Lotrinské) náhradu podle cen pozemků z let 1913 - 15). Tamtéř

¹⁸ Ku pomoci roľníkům, pro něž bylo těžké začít hospodařit na nově nabyté půdě, vznikl ještě zákon úvěrový č. 166 Sb ze dne 11.3. 1920. Podle tohoto zákona měly finanční ústavy poskytovat úvěry novým majitelům půdy. Tamtéř

¹⁹ Kronika Křepenic. Srov. Habart, Č.: Sedlčansko, Sedlecko, Voticko. Sedlčany 1994. Str. 143

²⁰ Takto označuje majitele zbytkových statků Jan Rychlík ve svém příspěvku ve sborníku Zemědělství na rozcestí. Viz. Rychlík, J.: Pozemková reforma v českých zemích v letech 1945 – 48. In: Zemědělství na rozcestí. Uherské Hradiště 1998

²¹ Odstranění latifundií a zmírnění vystěhovalectví patří však mezi klady první pozemkové reformy. Statistické údaje viz. Kubačák, A.:c.d.

V meziválečném období patřila Československá republika k deseti největším výrobcům průmyslového zboží a díky vysoké koncentraci průmyslu, bankovníctví a také nízké úrovni mezd lákala cizí podnikatele. Do slibně se rozvíjejícího hospodářství první republiky však znatelně zasáhla nacistická hospodářská politika.

1.2. Křepenice za války – vystěhování Sedlčanska

„Jako léta minulá, i tento rok se prožíval pod tlakem nacistických okupantů, kteří si stále vymýšleli nová nařízení a břemena na český lid. Naše obec jako zemědělská měla vysoké předpisy dodávek všech zemědělských produktů. A jejich splnění se vymáhalo velmi přísně.“²²

K prvnímu poškození československého hospodářství došlo po Mnichovské dohodě v září 1938. Při zabrání pohraničních částí země Německem, Polskem a Maďarskem přišla republika o 30% svého území a 1/3 obyvatelstva. V zabraném území byla většina těžby uhlí (uhelné zásoby na Mostecku a Ostravsku), rozsáhlé komplexy lesů i velká část lehkého průmyslu, čímž byla ochromena tradiční vývozní odvětví jako sklářský, textilní a papírenský průmysl. Také doprava citelně pocítila nacistický zábor. Železnice spojující Čechy s Moravou a se Slovenskem byly na několika místech přervány. K vydrancování železničního parku došlo pak především za protektorátu převzetím parních lokomotiv, vagónů a také nákladních aut Němci k válečným účelům.²³

Německá hospodářská politika zaváděná po 15. březnu 1939 na území Protektorátu Čechy a Morava se vyznačovala především přechodem od tržního hospodářství k řízenému, projevujícím se těmito základními charakteristikami: vybudování centrálního obhospodařování systémem válečných ústředí (např. Ústřední svaz průmyslu, Ústřední svaz obchodu, Ústřední svaz dopravy apod.), zavedení přidělového systému tj. řízené distribuce potřeb pro civilní obyvatelstvo, mobilizace a usměrňování pohybu pracovních sil (pracovní nasazení žen i dětí, prodloužení pracovní doby, nedělní práce, noční směny), zavedení povinných dodávek v zemědělství a jejich tvrdé vymáhání, řízení zahraničního obchodu a samozřejmě ovládnutí ekonomiky, tj. zrušení celní autonomie, nucený odvod

---

²² Kronika Křepenice. Zápis za rok 1941. V době války nebyla kronika vedena, takže léta okupace a první léta po ní jsou psána až dodatečně až v roce 1948 kronikářem Františkem Senftem.

²³ Více o hospodářských důsledcích Mnichovského diktátu in: Lacina, V., Pátek, J.: Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti. Praha 1995. Str. 189n.

zlata z českých bank, úprava měny a v neposlední řadě germanizace všech sfér průmyslu a obchodu.²⁴

Německé okupační zásahy se nevyhnuly ani oblasti zemědělství. Kontrola hospodaření probíhala již od května 1939, kdy byl podobně jako do jiných klíčových podniků dosazen na ministerstvo zemědělství Němec von Gottborg. Součástí hospodářství bylo i řízení zemědělství prostřednictvím regulace rostlinné a živočišné výroby, systému povinných dodávek produktů, zákazu jejich volného prodeje a také stanovení pevných a závazných cen. Nejbezohlednější součástí zemědělské politiky bylo stanovení povinných dodávek od podzimu 1939. Část zemědělských výrobků byla spotřebovávána místními okupanty a část byla určena k vývozu do Německa. Nejen, že jejich nesplnění bylo záminkou pro represe, ale vývoz zemědělských výrobků a přidělový systém oslaboval domácí obyvatelstvo.²⁵ Nároky na dávky se v závislosti na průběhu války postupně zvyšovaly. Především se tak dělo na sklonku roku 1941 a dále od roku 1942 po neúspěchu na východní frontě.

Zaveden byl také systém kontrol na pozemcích, v bytech, v účetních knihách, přičemž se sledovala hlavně spotřeba krmiv pro dobytek. Co se týče zjištěných škod, tak šlo o újmy na orné a lesní půdě vzniklé jednak přímo v důsledku válečných operací nebo zřizováním vojenských cvičišť, střelnic a budováním opevnění, jednak vzniklé nevhodným obhospodařováním a nedostatečnou náhradou vyčerpaných živin. Zemědělská výroba byla také poznamenána odlivem pracovních sil.²⁶ Je však nutné poznamenat, že i česká protektorátní propaganda vyvíjela zejména psychologický tlak na vlastenectví rolníků. Vláda, která měla obavy z neustálého obcházení nucených dodávek a ze zatajování zásob, apelovala na „českou selskou tradici“ a na „mimořádné schopnosti i přes nepřítzeň počasí splnit daný plán.“²⁷ Za účelem péče o české rolníky byla dokonce na jaře 1942 zřízena rolnická organizace. Stejně jako většina obyvatel protektorátu žil i český rolník v podivné schizofrenii. Na jedné straně byli vládou (ve skutečnosti však okupanty) pobízeni k „výživě národa“, na druhé straně byli ilegálním tiskem popřípadě vysíláním zahraničního

---

²⁴ Vnucená hospodářská politika nacistického Německa probíhala samozřejmě za předpokladu reorganizace našeho hospodářství a vytvoření povinných organizací, dozorčích úřadoven a také ministerstva hospodářství a práce, řízeného Němcem Waltrem Bertschem. Metodami hospodářské okupace se zabýval Leopold Chmela ve svém znaleckém posudku pro proces s K.H.Frankem vydaném jako *Hospodářská okupace Československa... její metody a důsledky*. Praha 1946. Srov. Teichová, A.: *Německá hospodářská politika v českých zemích v letech 1939 – 45*. Praha 1998

²⁵ Podle údajů uvedených v knize Ivana Doskočila se během okupace zvýšila nemocnost o 73% a úmrtnost o 11 %. Doskočil, I.: *Československé zemědělství 1945 – 1975*. Praha 1976. Str. 18

²⁶ Lacina, V., Pátek, J.: C.d. Str. 197. Srov. Chmela, L.: C.d.

²⁷ Kuklík, J., Gebhart, J.: *Dramatické i všední dny protektorátu*. Praha 1996

rozhlasu odrazování od povinných dodávek říši a naopak nabádání k tomu, aby schovávali obilí pro Čechy.

Vybrané vesnice a města ve Středočeském kraji včetně obce Křepenice netrápily jen povinné dodávky za asistence německých vojáků. Tuto oblast postihla rozsáhlá vystěhovací akce, která byla součástí realizace německého plánu na germanizaci českého prostoru. Nešlo však o ojedinělou akci. Vysídlování českého prostoru mělo být zahájeno nejprve vytvořením tzv. německého zemského mostu od severu k Praze, což by znamenalo poněmčení území mezi Prahou a Litoměřicemi, dále se počítalo s německými ostrovy kolem Brna, Olomouce a Jihlavy. Český národ tak měl být postupně rozdělen do malých celků a v budoucnu asimilován německým živlem. Velkolepé plány ale byly zmařeny příliš „brzkým“ koncem války. V praxi tedy byla tato germanizační politika zahájena nejprve rozšiřováním stávajících vojenských cvičišť v oblasti Milovic a Brd a v roce 1942 se rozběhla největší vysídlovací akce v českých zemích. Při ní bylo v několika etapách vysídleno 65 obcí v oblasti Benešovska, Neveklovska a Sedlčanska, aby na získaném území byla vytvořena cvičiště zbraní SS.²⁸ V letech 1941 – 1945 byla stejná akce provedena i na Moravě, kde bylo na Vyškovsku, Boskovicku a Prostějovsku vystěhováno 33 obcí. Na uskutečňování plánů se podíleli jednotky SS, Osídlovací úřad, Německá osídlovací společnost a Pozemkový úřad pro Čechy a Moravu zřízený v dubnu 1942. Potřebná půda byla získávána na základě platného československého zákona z roku 1936 o opatrování půdy pro potřeby branné moci.²⁹ Ve skutečnosti bylo budování vojenských cvičišť jen záminkou k vyvlastnění české půdy, což bylo nezbytné k ovládnutí zemědělství a tím k úspěšnému dokončení germanizace.

Vystěhování Sedlčan a okolí spadalo do 4. a 5. vysídlovací etapy, tj. do 1. srpna 1943. Vystěhováno bylo 18 obcí úplně a tři částečně.

Ačkoliv to pro Křepenice znamenalo, že stěhování začne až v průběhu roku 1943, první omezení zažila vesnice již v roce 1942. Tehdy byla zabrána škola v Chlumu, kam chodily křepenické děti. Navíc byla již některá okolní pole zabrána a používána jako střelnice, takže na ně byl několik dní v týdnu zakázán vstup a zdržovaly se tak polní práce.

---

²⁸ Podle prvních vypracovaných plánů vojenskými experty byly stanoveny hranice vysídleného území takto: Na západě měla tvořit hranici řeka Vltava, na jihu silnice Líchovy, Dubovice, Sedlčany, na východě trať Tábor, Votice, Benešov, Praha a na severu část silnice Benešov, Týnec, Kamenný Přívoz, Sázava. Od tohoto návrhu ze září 1939 se pozdější rozměry příliš nelišily. Více in: Robek, A.: Lidé bez domova. Praha 1980. Srov. Hoffmannová, J., Juňecová, J.: Zřizování cvičišť SS a poválečná obnova území 1942 – 50. Praha 1985

²⁹ Jednalo se o zákon č. 131/1936 Sb o obraně státu na jehož základě bylo pro účel zřízení vojenských cvičišť vyvlastněno až 85 311 ha půdy. Viz. Rychlík, J.: Změny v pozemkové držbě v Českých zemích v letech 1938 – 45. In: České a slovenské zemědělství v letech 2. světové války. Uherské Hradiště 1996

Zprávy o stěhování, kterým zpočátku nikdo nechtěl věřit se staly skutečností v květnu 1943, když se dostavily komise Pozemkového úřadu, které začaly pořizovat soupisy všeho majetku.³⁰

Průběh stěhování měly určovat vyhlášky vydávané Osídlovacím úřadem a vyvěšované na náměstích a návších. Tak se obyvatelé dozvídali, že nesmí při odchodu ničit zanechaný majetek, elektrické vedení nebo budovy. Podle záznamů v kronice panoval ve vsi obrovský chaos zapříčiněný vydáváním nových a nových vyhlášek a příchody různých komisí. Zemědělci také museli odevzdat zemědělské stroje a koně a krávy, které byly odváděny do nejbližších velkostatků, nyní SS-Hoffů.³¹ V Křepeňicích se přirozeným místem pro založení SS – Hoffu stal zbytkový statek u Krčínovy tvrze. Tak tedy jeho majitelé, Pavel Chodounský a Stanislav Pišvejc poprvé přišli o svůj majetek. Aby se obyvatelé vsi vyhnuli nejisté existenci mimo své domovy, přihlašovali se raději na práci k SS – Hoffu. Zpočátku se sice vystěhovalo jen málo rodin, ale v říjnu 1943 bylo vydáno nové nařízení, podle něhož se z obce museli vystěhovat všichni, včetně zaměstnanců SS – Hoffu. Ti museli nadále docházet do práce z okolních vesnic.³² Místo starousedlíků se do vesnice nastěhovalo SS vojsko Viking, které za svého pobytu dokonalo dílo zkázy. Vojáci z nepochopitelných důvodů ničili nejen okolí vesnice, studny, ploty, vrata a hospodářské budovy, ale i vnitřní zařízení domů.³³

Veškerá hospodářská agenda musela být okupantům včas předána za přítomnosti starostů obcí a pokladníků. České úřady se vystěhovaly za hranice záboru a ti, co zůstali, byli bez jakékoliv samosprávy. Stali se zaměstnanci SS-hoffů a ven mohli jen se zvláštními povoleními – tzv. Ausweisy. Každodenní život na zabraném území, jehož líčení přesahuje rámec této práce, je dobře vylíčen v kronikách jednotlivých obcí.³⁴

Vývoj válečné situace nedovolil Němcům uskutečnit jejich plány v plném rozsahu. Vojenské cvičiště na pravém břehu Vltavy mělo být propojeno s oblastí Příbramska a Dobříšska, ale postup spojenců a konec války v květnu 1945 překazil nacistům

---

³⁰ Kronika Křepeňic

³¹ Aby lidé nepřišli o svůj dobytek, odváděli ho v noci tajně mimo pásmo k příbuzným nebo známým.

³² Obec musela být vystěhována do 18. prosince 1943. Vesničané, kteří se nestěhovali v předcházející etapě do října 1943, našli útočiště ve vích Zvírotice, Oboz, Podhájí, Chlum a Nalžovice.

³³ Tato zkušenost se poněkud liší od poznámky v Sedlčanské kronice, ve které kronikář vzpomíná, že vojáci velmi dbali na čistotu a úpravu města. Na jaře prý osázeli zahrádky a dokonce zametali chodníky. Kronika města Sedlčan. SOA Příbram

³⁴ Kroniky jednotlivých obcí se většinou nalézají stále na obecních úřadech. Podrobně se této popisu všedního života věnuje Antonín Robek v citovaném díle. Mimo jiné zaznamenal pozoruhodný jev, a sice nepřilíhající chování lidí k vystěhovalcům. Vesničané, které zábor nepostihl, se na nově příchozí dívali často s podezřením, zda si to všechno vlastně nezavinili sami. Někdy byly také narušeny sousedské vztahy mezi těmi, kteří mohli v záboru zůstat(šlo zejména o Němcům užitečná zaměstnání jako švec, holič, lékař apod.) a vysídlení.

germanizační snahy. Ovšem ještě v únoru 1945 byl v obci Křepenice zřízen koncentrační tábor, k jehož „činnosti“ byly použity čtyři usedlosti na severním okraji vsi, a v březnu sem bylo převezeno 170 vězňů. Někteří pamětníci vzpomínají, jak se jim cestou do práce na SS – Hoff pokoušeli vždy hodit něco k jídlu. Vězni, kteří přežili týrání svých vězňitelů, byli 14 dní před koncem války převezeni neznámo kam. Po 5. květnu, kdy nacisté odtáhli směrem k Příbrami, se vesničané začali vracet do svých domovů., které nacházeli úplně v troskách.³⁵

Poválečná obnova území byla tedy spjata nejen s radostí nad koncem okupace, ale také s novými problémy, především hospodářskými. Situaci rozvrácené české vesnice nejlépe vyjádří slova křepenického kronikáře: „ *Nebylo materiálu, ani peněz na opravy, nebylo potahů, ostatního dobytka a drůbeže, ani náradí a strojů. Jen houževnatá píle našich lidí, láska k rodné vesnici a půdě, kterou naši dědové po staletí drželi a obdělávali a pravé vlastenectví vykonaly to velké budovatelské dílo, že naše tak těžce zničená obec se mohla postavit po bok ostatním obcím v okrese.* “³⁶

Ačkoliv mělo Československo před válkou nakročeno k tomu, aby šel jeho hospodářský vývoj stejným směrem jako v západních zemích, v roce 1945 se nacházelo v rozvratu. Během prvních poválečných měsíců dosahovala např. zemědělská výroba nejnižšího bodu třiceti procent předválečné výroby. Celkové hospodářství se potýkalo s nedostatkem pracovních sil a s problémem osídlení. Navíc byly značné rozdíly mezi jednotlivými oblastmi – mezi vnitrozemím a navracenými bývalými Sudety. I přes problémy způsobené zneužíváním českého hospodářství a domácích pracovních sil německými okupanty, mělo však podle některých odborníků konkrétně české zemědělství předpoklady stát se stejně rozvinutým odvětvím jako v západních zemích.³⁷

---

³⁵ V některých obcích byli na opravu a čisticí práce využíváni zajatí Němci, jako tomu bylo např. v Dublovicích, kde Němci čistili od munice rybník. Někde byli také zřizovány ozbrojené hlídky, aby střežili Němci zanechaný majetek. Dílo zkázy v Křepenicích bylo završeno mohutným výbuchem zbylého střeliva, které v blízkosti obce likvidovala Rudá armáda. Ze střech spadaly zbylé tašky a všechna okna se rozbila. Podle kroniky Křepenice.

³⁶ Kronika Křepenice

³⁷ Byl to především stav československého zemědělství před válkou, který vytvářel základnu pro obnovu bývalé hospodářské úrovně. Více in: Lacina, V.: Problémy poválečné obnovy zemědělství v českých zemích. In: Zemědělství na rozcestí. Uherské Hradiště 1998. Str. 45 – 48. Závěrem pasáže o situaci na českém venkově v době okupace je nutné říci, že k vyhánění českých rolníků nedocházelo jen v souvislosti se zřizováním vojenských cvičišť, ale také kvůli neplnění dodávkových povinností. Tak bylo mezi léty 1939 a 1945 zkonfiskováno 16000 usedlostí s výměrou půdy přibližně 500000 ha. Kvůli cvičišťům bylo vysídleno 245 obcí a osad o celkové výměře 80000 ha. Teichová, A.: C.d. Str.54. Srov. Sborník věnovaný této problematice vydaný pod názvem České a slovenské zemědělství v letech 2. světové války. Uherské Hradiště 1996

Zemědělská politika se po válce stala hlavní součástí programů jednotlivých stran obnoveného Československa. Zejména Komunistická strana Československa svou snahou získat voliče zvolila napohled líbivou, ale ve skutečnosti ničivou hospodářskou strategii.

1.3. Vývoj 1945 – 1948

1.3.1. Obnova území

Obec Křepenice v Sedlčanském kraji vstupovala do poválečného období sice poznamenána okupačními útrapami, ale s obrovským úsilím vrátit věcem ztracený řád a pokračovat v dřívějším životě. Politické a společenské ovzduší v obnovené republice však bylo natolik radikálně proměněné, že návrat k předválečným poměrům byl nemožný. Nenápadné ale rychlé směřování k osudnému roku 1948, tak jak to vidíme a posuzujeme dnes s odstupem doby, tenkrát asi nikdo nevnímal. Změny ve všech sférách politického, kulturního a hospodářského života se zdály být neodkladné. My dnes samozřejmě můžeme diskutovat, zda byly všechny změny nutné, spravedlivé, humánní atd. Sledujme nyní průběh obnovy území na Sedlčansku v kontextu obecného vývoje.

Mezi léty 1945 a 1948 zažívala česká vesnice mimořádné změny. Jednalo se o změny v národnostním a sociálním složení a především o chystané a očekávané změny v držení majetku. Co se týče národnostních proměn v námi sledovaném regionu, tak vzhledem k tomu, že šlo o ryze českou oblast, neprobíhal zde nucený odsun Němců v takové míře a v takové podobě, jako v jiných částech republiky.³⁸ Většina Němců, kteří zde za protektorátu pobývali, sem přišla z důvodů zřízení cvičiště, ať už šlo o vojáky nebo jejich rodiny. A většina z nich také opustila Sedlčany a okolí v prvních květnových dnech pokojně a bez incidentů. Alespoň o pokojném odchodu německých okupantů a jejich rodin vypovídají dobové kroniky. Příčinou může být i to, že na rozdíl od jiných oblastí, nepocítovali zde lidé takovou nenávist k Němcům a neměli tolik důvodů se mstít. Jak je to ale možné, když jim okupanti vzali domovy a sebrali obživu? Ačkoliv nemůžeme opominout individuální utrpení a ztráty, při čtení dobových záznamů se nelze zbavit dojmu, že vysídlení sedlčanského kraje nebylo zdaleka tím nejhorším, co český národ postihlo. Sami kronikáři líčí tuto dobu jako sice těžkou, zejména z psychického hlediska

---

³⁸ Podle soupisu z roku 1930 žilo v obci Křepenice ze 313 obyvatel 309 obyvatel české národnosti a 4 „cizozemci“. Z obyvatel jiného než českého původu byli nejméně tři pravděpodobně Židé, neboť k roku 1930 jsou v Křepenicích hlášeny tři osoby izraelského vyznání. Údaje převzaty z Habart, Č.: Sedlčansko, Sedlecko, Voticko. IV. díl. Sedlčany 1994

kvůli pocitu nejistoty, co bude dál, ale zároveň přiznávají, že většině se nevedlo špatně, protože Němci za práci dostatečně platili, o jídlo nebyla nouze a lidé měli často pozemky mimo zábor a mohli na nich po práci pro Němce pracovat. Ani o fyzickém teroru není v kronikách zmínka. Nesmíme ovšem zapomenout na oběti konce války v celém Středočeském kraji, ať už šlo o popravené mladé lidi na Živohošti, o oběti masakru v Sedlci nebo náhodné mrtvé na silnicích a cestách zastřelených Němci ustupujícími k Praze.³⁹

S nepřítomností německé menšiny souvisí i poměrně stabilní sociální složení námi sledované obce Křepenice. Podle soupisu z roku 1930 měla obec Křepenice 63 popisných čísel se 313 obyvateli, přičemž naprostá většina čísel byly zemědělské usedlosti drobných a středních rozměrů. Pro podrobnější rozbor sociální stratifikace bohužel schází pramenný materiál, takže není možné zjistit, nakolik přesně odpovídala obecnému složení ve 30. letech, které víceméně přetrvalo do prvních poválečných let. Zdá se ale, že stejně jako ve většině českých vesnicích, nejpočetnější skupinou bylo drobné a tudíž chudé rolnictvo, následované domkáři, tzv. kovorolníky a několika středními rolníky.⁴⁰ Jak víme, v Křepenicích se nacházel po pozemkové reformě zbytkový statek o výměře přibližně 90 ha, od roku 1923 v držení Karla Pisingera, od nějž statek koupili v roce 1933 MUDr. Rudolf Chodounský a MUDr. Stanislav Pišvejc. V roce 1945 po odchodu Němců se obnovy statku, který po dobu fungování nacistického cvičiště sloužil jako SS – Hoff, ujal syn jednoho z majitelů Pavel Chodounský. Podle kroniky se do obce vrátila naprostá většina původních obyvatel, v jednom případě se rodina vrátila až v roce 1953 po neúspěšném hospodaření v pohraničí. Naopak jiná rodina se vydala do pohraničí ještě v roce 1945, kde již zůstala.⁴¹

---

³⁹ Viz. Robek, A.: C.d. Pro představu o divokém odsunu Němců z Československa a o celkové napjaté a radikální poválečné atmosféře srov. Staněk, T.: Perzekuce 1945. Praha 1996 nebo od téhož autora Odsun Němců z Československa. 1945 – 47. Praha 1991

⁴⁰ Tradiční venkovské vrstvy lze rozlišit do pěti skupin: Drobní rolníci, domkáři (chalupníci), kteří hospodaří na pronajaté půdě nebo na vlastním velmi skromném majetku, kovorolníci(stavorolníci), kteří vedle svého celoročního nebo sezónního zaměstnání obhospodařují ještě malý kousek půdy, střední rolníci a sedláci. Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Vyšehrad 2008

⁴¹ Kronika Křepenice. Jména neuvedena. Osídlování pohraničí stále zůstává nedůsledně probádanou kapitolou poválečných dějin Československa. Zvláště nekontrolovaná první vlna osídlování v průběhu roku 1945, kdy ještě ani nezačal organizovaný odsun Němců, jde jen těžko zmapovat. Osídlenci pocházeli většinou ze sociálně slabších vrstev a jejich největší motivací pro stěhování se do pohraničních oblastí byl německý movitý i nemovitý majetek. Výše náhrady, kterou měli přídělci zaplatit byla velmi nízká, dala se splácet a v řadě případů ze sociálních důvodů ji šlo odložit v podstatě na neurčito. Další možností úniku z tíživé finanční situace byl pro začínající a mnohdy naprosto nezkušené hospodáře vstup do JZD, která byla v pohraničí hojně zakládána. Jenže celkově lhostejný vztah osídlenců k půdě se projevil nejen krachem těchto rychle založených družstev, ale také odlivem obyvatel zpět do vnitrozemí. Neúspěch své budovatelské propagandy se sice komunisté snažili zamaskovat, ale dopad problematického vývoje v pohraničí je na některých místech patrný ještě dnes. Z knih zabývajících se tímto tématem např. Čapka,

Všechny změny v oblasti zemědělství vycházely pochopitelně z mezinárodní i vnitropolitické situace po druhé světové válce. Osvobození většiny československého území Rudou armádou a její následná přítomnost způsobila zesílení vlivu komunistické strany na všechny složky života v ČSR a na vytvoření nových vládních a státních orgánů. Politickou základnou vlády se v Československu stala Národní fronta Čechů a Slováků. Tu sice vytvořilo šest stran, které v předchozí době spojoval společný boj proti nacismu, ale vedoucí pozici od začátku zastávala KSČ, jejímž cílem bylo nastolit komunistickou diktaturu. O záměrech komunistů nepřipustit demokratickou koaliční vládu vypovídá např. tento projev Klementa Gottwalda z března 1946 na XIII. Sjezdu KSČ: „*A ještě něco soudruzi a soudružky, je pro úspěšnou budovatelskou činnost v osvobozené republice potřebné. Je to potřebná, jako sůl potřebná naše národní jednota, naše Národní fronta. Jednotné revoluční odborové hnutí, jednotný svaz zemědělců, jednotné družstevnictví, jednotný svaz mládeže a bohdá také budoucí jednotné hnutí tělovýchovné, to jsou společně s politickými stranami nositelé Národní fronty. (...) tato naše Národní fronta je politicky výrazem třídního sociálního svazku dělníků, rolníků, živnostníků a inteligence.*“⁴² Z politického života byly navždy vyloučeny některé strany, přičemž především zákaz agrární strany měl dalekosáhlý význam pro vývoj na venkově.⁴³ O rozpuštění a zákazu agrárníků bylo rozhodnuto ještě za války na jednáních londýnské a později moskevské emigrace, kde agrární strana neměla dostatečné zastoupení, které by hájilo její zájmy. Hlavní představitelé této významné prvorepublikové strany Rudolf Beran nebo Jan Malypetr zůstali v protektorátu a svou účastí ve Straně národní jednoty se agrární strana zkompromitovala s okupačním režimem, ačkoliv mnoho jejích funkcionářů bylo za války perzekuováno. Jediným zástupcem agrární strany v exilu byl Ladislav Feierabend.⁴⁴ Ten se také snažil čelit snaze komunistů vyřadit svého tradičního politického protivníka z účasti na politickém kolbišti tím, že v květnu 1944 vytvořil spolu se slovenským

---

F.: Nové osídlení pohraničí českých zemí po druhé světové válce. Brno 2005 nebo Slezák, L.: Zemědělské osídlování pohraničí českých zemí po druhé světové válce. Brno 1978. Srov. Slezák, L.: Vratká stabilita poválečného zemědělství. In: České a slovenské zemědělství v letech 2. světové války. Uherské hradiště 1996.

⁴² Převzato z Bursík, T.: Okresní výbor KSČ v Příbrami a jeho místo ve struktuře aparátu Komunistické strany Československa v letech 1948 – 1955. In: Podbrdsko 12. 2005

⁴³ Národní frontu tvořilo těchto šest stran: Komunistická strana, Čs. sociálnědemokratická strana, Čs. národněsocialistická strana, Čs. Lidová strana, Komunistická strana Slovenska a Demokratická strana Slovenska. Hlinkova ľudová strana, německé strany a agrární strana byly zakázány.

⁴⁴ Ladislav Karel Feierabend (1891 – 1969) zastával funkci protektorátního ministra zemědělství do ledna 1940, kdy bylo prozrazeno jeho zapojení do protinacistického odboje. V britském exilu působil nejprve jako ministr bez portfeje a později jako ministr financí. Po návratu do vlasti v roce 1945 byl obviňován z kolaborace a roku 1948 opustil Československo podruhé. Poté žil a pracoval v USA, kde také napsal své paměti vydané v Praze v letech 1994 – 96 jako Politické vzpomínky.

politikem Janem Lichnerem exilovou agrární stranu, do jejíchž řad se počítalo i s nepřítomným Milanem Hodžou, který však brzy poté v USA umírá. Vývoj válečné situace a připadnutí Československa do sovětské sféry vlivu znamenal definitivní konce agrární strany, jejíž vliv na hospodářství začal být rychle likvidován.⁴⁵

Na jaře 1945 všechny povolené strany usilovali o získání bývalých voličů agrární strany. Především komunistická strana nezhálela a vynikala nad jiné horlivostí a obratností v politické agitaci nejen mezi rolníky. Svým lákavým programem a budovatelským elánem si získávala stále více příznivců – zemědělce, kterým slibovala rychlé provedení pozemkové reformy, živnostníky, kteří byli ujištěni o podpoře soukromého podnikání, ale i inteligenci a umělce, kterým slíbila svobodu tvorby a výzkumu. Do převratu v únoru 1948 komunistická strana otevřeně o přechodu k socialismu nemluvila, přesto se na něj připravovala. Vybuodovala velmi rychle organizační síť a z nepočtené, okupací silně postižené strany se stala stranou s největším počtem členů.⁴⁶

Nejlepším ukazatelem veřejného mínění a nálad obyvatelstva jsou volby 26. května 1946. V nich zvítězili komunisté s 40, 17 % hlasů, za nimi se umístili národní socialisté s 23, 66 %, lidovci s 20, 24 % a nejméně hlasů získali sociální demokraté s 15, 58 % hlasů.⁴⁷ Úspěch KSČ pramenil jednak z jejího spojení s odborovým hnutím, se kterým organizovala mnoho společných masových akcí jako např. všeodborový sjezd v dubnu 1946 nebo oslavy 1. máje, jednak z celkového posunu společnosti „doleva“. Nebyli to jen bezzemci, kteří získali půdu v pohraničí, nebo dělníci, kterým se skýtala možnost sociálního vzestupu, kdo měl kladný vztah k idejím komunismu, ale také inteligence, která také vítala společenské změny.⁴⁸

Na příkladu voleb v Křepevicích se můžeme přesvědčit, jak těsný byl souboj komunistů a lidovců o voliče na venkově. Československá strana lidová usilovala o získání voličů agrární strany, ale volby v květnu 1946 pro ni skončily neúspěchem, stejně jako všechny další

---

⁴⁵ Více o osudu agrární strany a především jejích členů v poválečném období in: Rokoský, J.: Zákaz agrární strany a pokusy o její obnovení v letech 1945 – 1948. In: Zemědělství na rozcestí. Uherské Hradiště 1998

⁴⁶ Na jaře 1946 měla v Čechách a na Slovensku přes 1 200 000 členů, zatímco zbylé strany Národní fronty měly dohromady 1 670 000 členů. Burešová, J.: Zemědělská politika v Československu v letech 1945 – 1948 v kontextu vývoje ostatních evropských zemí sovětské sféry vlivu. In: Zemědělství na rozcestí. Uherské Hradiště 1998. Str. 63. K vývoji KSČ také Měchýř, J.: Komunistická strana Československa 1945 – 1989. In: Marek, P. a kol.: Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861 – 1998. Olomouc 2000

⁴⁷ V některých pohraničních oblastech získali v roce 1946 komunisté v roce 60 až 70 % hlasů. Z úspěchu vládní politiky prováděné v pohraničí těžili právě komunisté, protože především oni byli v těchto oblastech velmi aktivní.

⁴⁸ Svůj postoj ke KSČ vyjádřili osobnosti z různých oborů v propagandistické brožuře Můj postoj ke Komunistické straně Československa. 1946. Z nejnovějších prací se tématu proměny společnosti věnuje kniha Lenky Kalinové Východiska, očekávání a realita poválečné doby. K dějinám české společnosti v letech 1945 – 1948. Praha 2004

pokusy zabránit radikalizaci Národní fronty. Ve středočeské obci Křepeňice však 26. května vyhrála právě strana lidová s 67 hlasy, i když těsně za ní se umístili komunisté s počtem 62 hlasů. Národní socialisté získali 32 hlasů a sociální demokraté 16 hlasů. Podle těchto výsledků byl 30. června sestaven Místní národní výbor.⁴⁹ Vysoký počet hlasů pro lidovou stranu odpovídá politické charakteristice okresu z roku 1948 vypracované Okresním akčním výborem Národní fronty (dále jen OAV NF) v Sedlčanech na žádost Krajského akčního výboru v Praze, ve kterém je lid sedlčanského okresu popisován jako „*málo politicky uvědomělý, silně nábožensky založený.*“⁵⁰ Z dokumentu je také zřetelná nespokojenost s tím, jak obyvatelé na Sedlčansku v roce 1946 volili. Komunisté sice získali prvenství s 37, 8 % hlasy, ale byli následováni lidovci s 34, 4 % hlasy. Podobně se v pozdější zprávě z roku 1951 o přístupu rolníků k jednotným zemědělským družstvům v okrese píše, že „*všechny nedostatky a potíže vyplývají z náboženského zatmění.*“⁵¹ Sedlčansko tedy rozhodně nemůžeme mezi léty 1945 a 1948 považovat za oblast s majoritní podporou komunistické strany.

1.3.2. Státní správa

KSČ měla velký vliv na venkově především prostřednictvím ministerstva zemědělství, kde zájmy komunistů důsledně zastupoval Július Ďuriš, a dále v nových orgánech státní moci – v národních výborech, zřizovaných na místní, okresní a zemské úrovni ihned po skončení války na základě dekretu prezidenta republiky o národních výborech a Prozatímním národním shromáždění.⁵² Asi nejdůležitější složkou státní správy na vesnici byly místní národní výbory, při nichž působila řada organizací uplatňujících se především při provádění jednotlivých etap pozemkových reforem. Brzy po příjezdu vlády z Košic do Prahy vydal totiž ministr Julius Ďuriš Směrnice pro Národní výbory o nejnnutnějších opatřeních v zemědělství, ve kterých vyzval rolníky, aby nečekali na vydání příslušných nařízení a sami přebírali moc na vesnici do svých rukou.⁵³ Spolu s rolníckými komisemi

---

⁴⁹ V MNV bylo zastoupeno pět lidovců: Veselý, J., Dragoun, F., Senft, F., Krameš, F., Zejda, A., pět komunistů: Čedík, J., Havelka, J., Mlejnek, K., Šetina, F., Okrouhlík, A. a dva národní socialisté Wiedenthaler, F. a Kodet, K. Kronika Křepeňice

⁵⁰ Zpráva ze 4. prosince 1948. SOA Příbram. Fond OAV NF Sedlčany. K.č. 2

⁵¹ Zpráva OAV NF Sedlčany ke dni 19. července 1951. SOA Příbram. Fond OAV NF Sedlčany. K.č.2

⁵² Dekrety prezidenta republiky bývají někdy všeobecně považovány za dílo samotného prezidenta E. Beneše, ale šlo o 95 právních norem, které připravila vláda. Podrobněji viz: Jech, K., Kaplan, K. : Dekrety prezidenta republiky 1940 – 1945. Praha 1995

⁵³ Směrnice ministerstva zemědělství pro Národní výbory o nejnnutnějších opatřeních v zemědělství z 10. května 1945. In: Pšeničková, J.: Zemědělské družstevnictví. Podmínky pro vznik JZD. 1945. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. Praha 2004. Str. 19

tak měly Národní výbory v prvních týdnech po skončení války v některých oblastech neomezenou moc.⁵⁴ Rozhodující funkci v MNV mělo plénum, rada a předseda. Důležité postavení měl zemědělský referent, který spolupracoval s rolnickou komisí nebo místní stranickou organizací. K Místnímu národnímu výboru byla většinou dále přidružena zemědělská komise, provádějící periodické soupisy ploch a zvířectva a jejíž význam stoupl především po vyhlášení dvouletého hospodářského plánu v roce 1946.⁵⁵ Členové zemědělských komisí totiž na vesnicích působili jako dohlížitelé na plnění zemědělských dodávek. Další organizací, která úzce spolupracovala s MNV, byly rolnické komise pro přiděly půdy vzniklé na základě dekretu prezidenta republiky č. 12/1945 Sb a pro osídlování podle dekretu č. 23/1945 Sb.⁵⁶

Hlavním úkolem národních výborů na okresní úrovni bylo zajištění plynulého rozvoje zemědělské výroby v okrese a svou úlohu sehrály i při provádění pozemkové reformy, jejíž především první fáze byla ovšem v rukách Zemských národních výborů v Praze, Brně a Ostravě.⁵⁷ Dalšími poválečnými orgány státní správy byly Osídlovací orgány v Praze a Bratislavě, u nichž byly založeny Fondy národní obnovy. Od roku 1947 se v rámci druhé fáze pozemkové reformy zřizovaly Státní obvodové úřadovny pro pozemkové reformy při ministerstvu zemědělství, které byly ale v roce 1949 zrušeny a nahrazeny krajskými národními výbory.⁵⁸

Pokud jde o Sedlčansko, vznikl Okresní národní výbor ve Voticích, kde po dobu vysídlení Sedlčan od května 1943 sídlila většina okresních úřadů. Ve středočeské obci Křepenice se první změny v samosprávě uskutečnily volbami do Místního národního výboru 17. června 1945, v jehož čele stanul bývalý starosta Josef Čedík. Již v prosinci se ale po rezignaci dosavadního MNV konaly volby nové a předsedou se stal Josef Veselý. O činnosti MNV Křepenice v prvním poválečném roce se nám bohužel nedochovaly téměř žádné zprávy, jediným dokladem o podílu MNV Křepenice na pozemkové reformě je zpráva, která ONV ve Voticích sděluje, že v obci nejsou žádné objekty, které by vyžadovaly národní správu.⁵⁹ S největší pravděpodobností si můžeme domyslet, že MNV

---

⁵⁴ Kubačák, A.: Dějiny zemědělství v českých zemích. II. Díl. Praha 1995.

⁵⁵ Tzv. dvouletka byla vyhlášena na celostátním sjezdu zemědělců v květnu 1946 a byla zahrnuta do Budovatelského vládního programu všešlého z jarních voleb téhož roku. Katastrofální sucho v roce 1947 ale dvouletý plán narušilo, a tak nebyl splněn. Příčinu krachu dvouletého plánu ale můžeme spatřovat i v nezkušenosti zemědělských dělníků jakožto hospodářů. Dále viz Slezák, L.: Vratká stabilita poválečného zemědělství. In: České a slovenské zemědělství v letech 2. světové války. Uherské Hradiště 1996. Dvouletý plán vydán jako Dvouletka v zemědělství. Praha 1946

⁵⁶ Kubačák, A.: Dějiny zemědělství v českých zemích. II. Díl. Praha 1995

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Tamtéž.

⁵⁹ Odpověď z 18.6. 1945 určená ONV Votice. SOA Příbram. Fond OÚ v Sedlčanech 1855 – 1945. K.č. 294

také řídil obnovovací práce ve vesnici a zajišťoval vše potřebné v poněkud zmateném období. Od roku 1946 zpráv o společenském a politickém životě ve vesnici přibývá. Všestranná obnova se netýkala jen zničených polí a zahrádek či uchování vzpomínky na umučené vězně koncentračního tábora v těsné blízkosti obce vybudováním důstojného památníku, ale i navázání na tradiční svépomoc. V lednu roku 1946 totiž občané Křepeňic založili družstvo pro elektrifikaci, které svůj účel splnilo do jednoho roku, neboť v roce 1947 byla v celé obci zavedena elektřina. Poté družstvo již žádnou činnost nevyvíjelo.⁶⁰ Zde je na místě osvětlit pojem družstevnictví, který později kvůli negativní zkušenosti se socialistickými družstvy, získal pejorativní nádech.

1.3.3. Zemědělské družstevnictví

Rozvoj svépomocného družstevnictví nastal v Československu především po roce 1918. Svépomocné organizace byly založeny na vzájemné solidaritě, práci a soběstačnosti a kromě zlepšování hospodářských a sociálních podmínek družstevníků se vyzdvihuje i jejich morální význam.⁶¹ Jejich účelem bylo usnadnit odbyt, zajistit ochranu, ale zároveň neomezovat soukromé podnikání.⁶² Družstva nezakládali jen zemědělci, ale také dělníci, řemeslníci a živnostníci, takže vznikla družstva spotřební, živnostenská, bytová, úvěrní či výrobní. Družstva můžeme také jednoduše rozdělit na úvěrní, neúvěrní a jiná, kam patří pomocná družstva elektrifikační, strojní, mlýnská apod.⁶³

Skutečná družstva na rozdíl od tzv. pseudodružstev, jak dnes označujeme jednotná zemědělská družstva, byla založená na principu dobrovolnosti a na tom, že vznikala nikoliv administrativním zásahem shora, ale jen z iniciativy jeho členů. Ti do družstva vstupují s určitým podílem, kterým ručí za provoz družstva a tím získávají všichni rovné právo podílet se na jeho řízení.

Pozdější kritika komunistů, která se ovšem zakládala na pravdivé skutečnosti, spočívala v tom, že se zemědělská družstva stala prostředkem moci agrárníků na venkově a příliš

---

⁶⁰ Do čela výboru byli jmenováni Pavel Chodounský (majitel zbytkového statku a tvrže), Vyskočil, A., Dragoun, F., Šůsa, F., Křížek, J., Krameš, F. Kronika Křepeňic

⁶¹ Jak píše Ladislav Feierabend ve své knize Zemědělské družstevnictví, rolníci se „díky aktivitám v družstvu také sblížili, učili se soucitu se sousedem či druhem v nesnázích, lépe si uvědomovali svou odpovědnost v rámci komunity. Družstevnictví bylo jakýmsi lékem, zmírňujícím jejich vrozenou nedůvěru k ostatním. Podněcovalo jejich touhu po poznání a zároveň jim toto poznání, ať již v kulturní nebo profesní sféře, umožňovalo.“ Feierabend, L.: Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952. Stehlík 2007. Str. 18

⁶² Ochrana družstevníků spočívala např. v tom, že v případě nevýhodně nízkých cen mohli zemědělci uskladnit své produkty v družstevních skladech do doby, než ceny vzrostou. Tamtéž. Str. 17

⁶³ Kubačák, A. C.d. Podrobnější popis jednotlivých typů družstev viz. Feierabend, L.: C.d.

velký vliv v nich namísto chudších rolníků potřebujících ochranu získali statkáři. A vzhledem k tomu, že družstva byla mocnou oporou agrárníků na venkově, komunisté se po roce 1945 zaměřili na jejich přeměnu ve svůj nástroj moci. Do vedení družstev byli dosazeni vybraní důvěrníci stran Národní fronty, kteří nahradili zkušené členy agrární strany. Tím se družstva zpolitizovala a navždy ztratila svou samosprávu. Některá družstva byla také obviněna z kolaborace a zrušena, čímž celkový počet družstev nakrátko poklesl.⁶⁴ Vzápětí totiž začalo docházet k zakládání nových družstev, již ale ne v demokratickém prvorepublikovém duchu, nýbrž jako nástroj socializace společnosti. Jak píše L. Feierabend ve své knize o družstevnictví, noví zakladatelé družstev „neměli žádné znalosti o družstevních principech a formách řízení a žádnou touhu se o nich cokoliv dozvědět. Jejich cílem bylo získat kontrolu nad družstevním hnutím pro komunistickou stranu a odstrašit kohokoliv, kdo by se pokusil do tohoto procesu zasáhnout.“⁶⁵

V letech 1945 až 1948 se tak komunisté infiltrovali do většiny zemědělských družstev a mohli tak mnohem účinněji ovlivňovat dění na venkově.⁶⁶ Především v období dvouletky totiž měla družstva řadu úkolů a pravomocí a následné sucho 1947 také svým způsobem ovlivnilo přístup rolníků k „staronovým“ družstvům.⁶⁷ Katastrofálnímu suchu v roce 1947 bychom neměli přisuzovat mimořádný význam v úspěšné cestě komunistů k moci, neboť příklon k jejich ideologii byl patrný již po válce, jak jsem uvedla dříve, ale myslím, že určitým způsobem přispělo k radikalizaci některých skupin. Sucho totiž způsobilo krizi v zásobování a komunistická propaganda obratně svalila vinu na soukromé zemědělce, kteří měli zatajovat zásoby nebo s nimi spekulovat.⁶⁸ Pokud jde o Křepenice, v roce 1947 se vlivem sucha rozhodli rolníci vypomoci si navzájem a založili strojní družstvo, čemuž odpovídá nástin situace mezi léty 1947 a 1948, jak ji popsal L.

---

⁶⁴ Počet úvěrních zemědělských družstev poklesl ze 7253 v roce 1937 na 4923 v roce 1947. Neúvěrních družstev bylo v roce 1937 4002 a v roce 1946 3335. Údaje a tabulky viz Feierabend, L.: C.d. str.58

⁶⁵ Tamtéž. Str. 59

⁶⁶ Více o vývoji československého družstevnictví např. Kolektiv autorů: Vývoj družstevnictví na území ČSFR. Svěpomoc. Praha 1992 nebo Němcová, L.: Naše družstevní hnutí v letech 2. světové války. In: české a slovenské zemědělství v letech 2. světové války. Uherské Hradiště 1996

⁶⁷ Pro představu, jak vypadaly důsledky sucha, uvádím popis situace, jak ji zachytil křepenický kronikář: „Zemědělství byl tento rok velmi nepříznivý, trvalo katastrofální sucho v celé republice od jara až do podzimu, do sv. Martina. Sklizeň obilí byla sotva poloviční i okopanin a krmiva asi čtvrtina. (...) zlé to bylo s hovězím dobytkem i ostatním, nebylo dostatek krmiva ani slámy a tak se musel odprodávat za ztrátové ceny. Dodávky obilí a brambor byly zase předepsány a jen těžko se splňovaly.“ Kronika Křepenice

⁶⁸ Komunistický návrh na východisko z krize spočíval mimo jiné v zavedení tzv. milionářské dávky, neboli vypsání mimořádných daní u bohatých osob. Spory o návrh viz. Jech, K.: probuzená vesnice. Praha 1963. Str. 359n.

Feierabend: „Objevila se i řada dalších typů družstev. (...) Zakládali je individuální vlastníci s cílem získat určité výhody anebo s vyhnout určitým ztrátám.“⁶⁹

Nebyla to ale pouze prvorepubliková družstva, která v roce 1945 podlehla buď zákazu nebo přeměně. Zásah státu se týkal i různých zájmových organizací. Např. pro podezření z kolaborace byl zrušen Svaz zemědělství a lesnictví pro Čechy a Moravu, u jiných zase docházelo k centralizaci. Místo výše jmenovaného svazu byl zřízen Jednotný svaz Československých zemědělců, jehož první vystoupení se konalo u příležitosti národní manifestace na Bílé Hoře 1. července 1945, kde byl vyhlášen dekret prezidenta republiky o konfiskaci majetku nepřátel a zrádců. Nejvyšším orgánem svazu byla ústřední rada zemědělců, která podléhala ministerstvu zemědělství. Svaz byla však pro špatnou politickou činnost a nedůsledné jednání vůči bohatým sedlákům zrušen v roce 1950.⁷⁰

Vraťme se ale ještě do předúnorových let, kdy stále probíhal boj o přízeň venkovského lidu. Zemědělskou politikou se nezabývala jen komunistická strana, ale své návrhy na rozvoj zemědělství měly pochopitelně i ostatní strany Národní fronty. Tak např. sociální demokraté ve svém programu vyhlášeném v září 1945 požadovali odstranění vykořisťování člověka člověkem a důsledné provedení pozemkové reformy, která by se týkala i statků nad 50 ha. Na rozdíl od komunistů tedy přednesli radikální požadavek vyvlastnění již brzy po válce. Národní socialisté si naopak drobných rolníků i velkých sedláků cenili stejně, neboť razili heslo „Svobodný zemědělec na svobodné půdě“ a soukromé vlastnictví pro ne bylo nedotknutelné. Podobně zněl program lidovců, kteří jednoznačně odmítali jakoukoliv kolektivizaci a soukromé vlastnictví bylo nutným předpokladem ke kvalitní a produktivní zemědělské práci.⁷¹

Komunistická strana měla při prosazování svého zemědělského programu výhodu v tom, že měla svého člena Julia Ďuriše ve funkci ministra zemědělství.⁷² Svou úlohu sehrála významně i při uskutečňování pozemkové reformy. Z toho pak vznikl dojem, že to byla komunistická strana, která dala rolníkům půdu.

---

⁶⁹ Feierabend, L.: Zemědělské družstevnictví. Stehlík 2007. Str.59

⁷⁰ Kubačák, A.: C.d.

⁷¹ Takto vyjádřili lidovci svůj postoj ke kolektivizaci ve programu z července 1947: „Kolektivistické hospodaření v zemědělství odmítáme. Byl by to krok zpět. Selská práce vyžaduje lásku a přičinlivost, která pramení vlastnictvím půdy. Kolektivizace činí z člověka moderního otroka, který je okrádán na vlastním a musí pracovat na cizím. Jsme proti vymyšlení nových centralistických organizací družstevních, ve kterých by se zemědělské družstevnictví dostalo do područí jiných nezemědělských činitelů. (...) Pod nevinnou firmou se zavádějí kolchozy suchou cestou.“ Převzato z Burešová, J.: Zemědělská politika v ČSR v letech 1945-48 v kontextu vývoje ostatních evropských zemí sovětské sféry vlivu. In: Zemědělství na rozcestí. Uherské Hradiště 1998

⁷² Julius Ďuriš (1904 – 1986) zastával post ministra zemědělství v letech 1945 až 1951. Mezi léty 1953 a 1963 byl pak ministrem financí.

1.3.3. Pozemková reforma

Jak jsme se již přesvědčili na předchozích řádcích, československé zemědělství, stejně jako ostatní hospodářské sektory, se potýkalo s řadou problémů, které vyžadovaly rychlé řešení. Jedním z prvních poválečných aktů nové vlády byla realizace pozemkové reformy. Podobně jako v ostatních státech Evropy muselo dojít ke změnám vlastnických vztahů, které především v zemích v sovětské sféře vlivu měly shodný cíl – oslabit bohaté, odstranit velkostatek a dát půdu drobným rolníkům a bezzemkům, kteří při předchozích pozemkových reformách přišli zkrátka. Změny ve vlastnických vztazích po osvobození z okupace se děly pod vlivem komunistických stran. Obecně lze říci, že reformy byly provedeny všude a velmi rychle po osvobození – tedy nejpozději do jara 1946.⁷³ V zemích sovětské sféry vlivu zároveň došlo během uskutečňování pozemkových reform k posílení vlivu komunistických stran na vesnici a to i díky zřízení zvláštních organizací, jako byly v Československu rolnické komise, v Rumunsku rolnické výbory a v Polsku dělnické brigády. Všude také probíhaly cílené útoky na sedláky a konfiskace půdy kolaborantů a nepřátel. Kampaň proti sedlákům měla samozřejmě podporu venkovského obyvatelstva, po dlouhá léta utlačovaného. Autor statě z citovaného sborníku o poválečném zemědělství také poukazuje na to, že mnoho velkostatkářů bylo buď německého či maďarského původu nebo spolupracovalo s okupanty, čímž si vysloužilo odpor venkovanů po skončení války. Ve všech zemích také pozemkové reformy zasáhly do sociální struktury venkova: posílili střední zemědělci a malovýrobci, jejichž řady rozšířili zemědělství dělníci bohatší o přidělenou půdu, a naopak došlo k oslabení velkostatkářů. Nelze také opomenout fakt, že reformy zvýšily životní úroveň venkovského obyvatelstva.⁷⁴

Pozemkové reformy v jednotlivých zemích měly ale i své specifické rysy. V Československé republice měla pozemková reforma tři fáze. První fáze se týkala konfiskace půdy nepřátel zrádců a z velké části proběhla během roku 1945. Druhá fáze měla uspokojit potřeby rolníků na celém československém území a měla především napravit chyby první pozemkové reformy. Třetí fáze probíhá již po uchopení moci komunisty na základě zákona o výkupu půdy bez náhrady a její přidělování rolníkům.

---

⁷³ Zákony o pozemkové reformě byly vydány 6.zářím 1944 v Polsku, V Rumunsku 6. března 1945, V Maďarsku 17. března 1945, v ČSR 21. března 1945 (na Slovensku ale už 27. února 1945), V Jugoslávii 23. srpna 1945, v Albánii 29. srpna 1945, ve východním Německu v září 1945 a v Bulharsku 11.12. března 1946. Průcha, V.: Srovnání pozemkových reform v evropských lidově demokratických zemích. In: Zemědělství na rozcestí. C.d.

⁷⁴ Tamtéž. Srov. Burešová, J.: C.d.

Počátky uvažování o pozemkové reformě ale nespádají do jarních měsíců roku 1945, neboť poválečné uspořádání záležitostí v zemědělství bylo řešeno exilovou vládou v Londýně i Moskvě a našlo své místo i v programových prohlášeních Za svobodu do nové československé republiky a v Košickém vládním programu (dále jen KVP).⁷⁵ Podle programu Za svobodu se měla „zemědělská politika soustředit na všechny – na domkáře, chalupníky, sedláky a zemědělské a lesní dělníky. (...) Zprostředkování směny převezme modernizované družstevnictví – to podchytí všechny vrstvy zemědělského obyvatelstva. (...) Nezbytností bude druhá pozemková reforma. Velkostatky budou zveřejněny a bude jich ponecháno jen málo. Reforma bude provedena za náhradu. Zemědělská půda bude zachována v rukách pracujících zemědělců!“⁷⁶ Také v KVP je vytyčeno jako jeden z hlavních úkolů provedení pozemkové reformy, k jehož účelu měl být zřízen Národní pozemkový fond. KVP v tomto směru kopíruje představy vyřčené již v programu Za svobodu, tedy to, že „půda bude rozdělena domkářům, malým a středním rolníkům a zemědělským dělníkům.“⁷⁷

Také v exilu ovšem vznikaly představy o budoucích změnách v pozemkové držbě a vlastnictví. V Londýně začala v roce 1942 skupina zejména agrárních politiků z několika evropských zemí spolupracovat na plánu budoucí úpravy majetkových poměrů v jednotlivých zemích. Z činnosti této skupiny vzešel 9. června téhož roku Středoevropský manifest, který podepsali zástupci sedmi zemí, mezi nimiž za ČSR to byli Ladislav Feierabend a Jan Lichner. Hlavními principy tohoto dokumentu bylo vyvlastnění velkého pozemkového vlastnictví a jeho předání do rukou rolníků podle zásady „půda patří těm, kdo na ní pracují“, přičemž soukromé vlastnictví mělo být zachováno.⁷⁸

To, na čem se shodli zástupci domácího i zahraničního odboje i oficiální představitelé Československa v exilu, byl požadavek konfiskace majetku Němců, Maďarů, kolaborantů a zrádců a jako takový byl zařazen do XI. Hlavy KVP.⁷⁹ Konfiskace půdy nepřátel a

---

⁷⁵ Program Za svobodu do nové československé republiky byl přijat v roce 1941 za oficiální program organizace ÚVOD, zaštiťující odbojové skupiny PVVZ, Obranu Národa a Politické ústředí. V rozměrech mnoha svých bodů předčil Košický vládní program z 5.4. 1945, který se ovšem stal oficiálním prohlášením československé vlády.

⁷⁶ Za svobodu do nové československé republiky. Praha 1945

⁷⁷ Košický vládní program. Praha 1945

⁷⁸ Celé znění Manifestu viz. Lacina, V.: Program agrárníků středoevropských zemí v londýnské emigraci za 2. světové války. In: České a slovenské zemědělství v letech 2. světové války. Uherské Hradiště 1996. Srov. Feierabend, L.: Politické vzpomínky II. Brno 1994. Str. 330n.

⁷⁹ V KVP je uvedeno: „Do Národního pozemkového fondu vejde veškerá půda, budovy, mrtvý a živý inventář, pokud patřil: německým a maďarským šlechticům a velkostatkářům bez rozdílu státní příslušnosti, jakož i jiným občanům nepřátelských států, zejména Německa a Maďarska; německým a maďarským občanům Československé republiky, kteří aktivně pomáhali rozbití a okupaci Československa; ostatním občanům Československé republiky, kteří zradili národ a aktivně podporovali německé a maďarské

kolaborantů probíhala až do roku 1948. K přidělování zkonfiskované půdy byly vytvořeny rolnické komise, jejich práci kontrolovalo ministerstvo zemědělství. Zkonfiskovaný majetek dále spravoval Národní pozemkový fond, zřízený při ministerstvu zemědělství. Kompetence příslušného ministerstva se tak po válce podstatně rozšířily, neboť řídilo ty nejzásadnější vládní akce.⁸⁰ V obou složkách, spolupracujících nebo přímo podřízených ministerstvu zemědělství, zastávali vedoucí úlohu komunisté. Dalšími opatřeními pomáhajícími rolníkům ke vzestupu bylo snižování cen zemědělských výrobků a strojů, poskytování úvěrů a přidělování dobytka. Zkonfiskovaná půda byla přidělována bezzemkům, zemědělským dělníkům a drobným zemědělcům až do výše 13 ha a to za minimální náhradu.⁸¹

Rozdělením zkonfiskované půdy ale ještě nebyl vyřešen problém pozemkové držby ve vnitrozemí. Od konce roku 1946 proto komunisté připravují druhou etapu s požadavkem revize první pozemkové reformy, přičemž „*vlastníkům se měla odebrat půda nad 150 ha zemědělské půdy nebo 250 ha veškeré ponechané jim prvorepublikovým Státním pozemkovým úřadem.*“⁸² Revize byla uzákoněna zákonem č. 142/1947 Sb. Ze dne 11.7. 1947. Jednotlivé případy, kterých se revize měla týkat, byly posuzovány revizní komisí složenou ze zástupců stran Národní fronty, která měla dohlédnout, že u každého statku bude ponecháno 50 ha půdy. V březnu 1948 ale byla přijata novela, podle které mohla být převzata půda zbytkového statku i pod 50 ha. To už ale začala cílená likvidace selského stavu, jejichž pozemkové vlastnictví se neustále snižovalo. O tomto záměrném zničení tzv. kulactva bude řeč později. Podle zákona o revizi první pozemkové reformy měl být majetek velkostatků převzat za náhradu podle nabývací ceny nebo podle cen z let 1913 – 15.⁸³

Konkrétně v Křepeenicích se revize první pozemkové reformy týkala tzv. zbytkového statku v majetku Pavla Chodounského a Stanislava Pišvejce o rozloze asi 94 ha

---

okupanty; akciovým a jiným společností, které byly spravovány osobami výše uvedených kategorií. Výše uvedený pozemkový a s ním související majetek bude konfiskován bez náhrady.“ KVP ze dne 5.4. 1945.

⁸⁰ A zároveň i ty živelné, když si uvědomíme možný dosah výzvy ministra Ďuriše k rolníkům, o které byla řeč výše, nebo podíl komunistů na tzv. divokých odsunech v pohraničí a spontánních zabírání majetku Němců.

⁸¹ Konfiskace se stala platnou Dekretem prezidenta republiky ze dne 21.6. 1945. Ze zkonfiskovaných 2 946 395 ha veškeré půdy zaujímal zemědělská půda 1 651 016 ha. Údaje převzaty z Doskočil, I.: Československé zemědělství. Praha 1976. Str. 22. V českém vnitrozemí byla konfiskována půda hlavně německé šlechty a českých velkostatkářů – kolaborantů. Do dubna 1946 tak bylo ve vnitrozemí zkonfiskováno 350 000 ha půdy. Kubačák, A.: Dějiny zemědělství v českých zemích. II. Díl. Praha 1995. Str. 154. Vzhledem k tomu, že tato práce se především první etapou pozemkové reformy nezabývá, ke studiu konfiskací na Sedlčansku pouze odkazují na fond ONV v Sedlčanech 1945 – 1960, k.č. 200. uloženo v SOA Příbram.

⁸² Kubačák, A.: C.d. Str. 156

⁸³ Kubačák, A.: C.d. Str.157

zemědělské půdy. Statek byl rozparcelován mezi drobné přídělce a historickou část tvrze obdržela obec, která v tvrzi zřídila kancelář MNV a obecní knihovnu.⁸⁴

Tím však přeměny ve vlastnictví a držbě ještě neskončily. Druhá etapa pozemkové reformy zdaleka nebyla u konce (prováděna byla v průběhu let 1947 a 1948), když komunistická strana nastoupila přímou cestu k získání veškerého rolnictva a tím i celého národa. Vítězný boj o vesnici měl být proveden prostřednictvím již dříve osvědčených Místních národních výborů, vesnických organizací a rolnických komisí, které měli zradikalizovat bezzemky a malorolníky ke konečnému rozdělení půdy. Konkrétní plány byly zveřejněny v tzv. Hradeckém programu, podle něhož měla proběhnout třetí etapa pozemkové reformy neboli tzv. Nová pozemková reforma, požadující zabránění a rozdělení půdy zemědělských podniků s výměrou nad 50 ha nebo v případě, že na ní vlastník sám nehošpodařil, i pod 50 ha. Tak mělo konečně beze zbytku dojít k uplatnění zásady: „Půda patří těm, kdo na ní pracují.“

Hradecký program přednesený na sjezdu rolnických komisí 4. dubna 1947 ministrem zemědělství Juliem Ďurišem, navazoval na návrhy tzv. šesti zemědělských zákonů, někdy také zvaných Ďurišových zákonů. Těchto šest návrhů, připravených na ministerstvu zemědělství v roce 1946 obsahovalo zákon o revizi pozemkové reformy, scelovací zákon, zákon o myslivosti, o zaknihování přídělů ze zkonfiskovaného majetku, o zajištění zemědělského výrobního plánu a zákon o úpravě dělení zemědělských podniků v pozůstalostním řízení a o zamezení drobení zemědělské půdy.⁸⁵

Navazující Hradecký program se týkal těchto bodů: Konečné vyřešení otázky půdy. Příděl lesů. Odstranění disparity mezi cenami průmyslových a zemědělských výrobků. Reorganizace distribuce. Výstavba družstevnictví. Cukrovarský průmysl. Rolnické pojištění. Zemědělský úvěr. Jednotná zemědělská daň. Mechanizace. Opatření v zájmu zemědělských žen a zemědělské mládeže. Zlepšení živočišné výroby. Zahradnictví. Rybářský zákon. Výstavba území bývalých německých vojenských cvičišť. Hospodářská výstava v roce 1948. Uzákonění Jednotného svazu českých zemědělců a Svazu slovenských rolníků.⁸⁶

V projevu ministra Ďuriše je zřetelná snaha získat hlasy svých posluchačů a zlákat na svou stranu i příznivce jiných politických uskupení. Ďuriš v něm rolníkovi slibuje

---

⁸⁴ Kronika Křepenice. Velkostatek byl téměř v každé z okolních vsí. Vyvlastněn byl na základě revize také zbytkový statek patřící k baroknímu zámku v Nalžovicích, patřícímu Emerixovi Maixnerovi a podobně i statek a zámek v Kňovicích. SOA Příbram. Fond OAV NF Sedlčany. K.č.2 nebo fond týkající se obecně provádění reformy na Sedlčansku ONV v Sedlčanech 1945 – 1960 uložený tamtéž.

⁸⁵ Hlavní zásady nových zákonů připravených ministerstvem zemědělství. Praha 1946

⁸⁶ Hradecký program. Ministerstvo zemědělství 1947

ulehčení jeho práce mechanizací, která bude konečně cenově dostupná pro všechny a apeluje na zemědělce, aby dobrovolně přistupovali ke scelování pozemků, které uplatnění mechanizace umožní. Zároveň rozhání obavy těch, kteří se bojí o své vlastnictví do 50 ha, a slibuje, že kolchozy v Československu zavedeny nebudou.⁸⁷

Na přelomu let 1947 a 1948 tak komunistická strana vystupňovala svůj tlak na československou společnost, když se prostřednictvím rolnických komisí a MNV snažila vyvolat diskuse o Hradeckém programu a manifestace rolníků za přijetí šesti zemědělských zákonů.⁸⁸

Nastolením diktatury roku 1948 se komunistická strana stala rozhodující mocenskou složkou v Československu. Politický, státní a hospodářský chod státu řídila strana, respektive skupina vysokých stranických funkcionářů. Otevřeně také vyhlásila přechod k socialismu, a to na IX. sjezdu strany v roce 1949. Hospodářství mělo být centralizováno a po neúspěšné dvouletce mělo být zavedeno další plánování. Tzv. pětiletka měla zvýšit hektarové výnosy a vyrovnat podíl rostlinné a živočišné výroby, vše na základě v Sovětském svazu osvědčených teorií agronomů Mičurina a Lysenka.⁸⁹

Únorový převrat umožnil v celé šíři prosazení komunistického zemědělského programu a následně vedl k socializaci vesnice, o níž zde bude podrobněji pojednáno. Přijetí zemědělských zákonů a tím dokončení pozemkové reformy bylo jedním z prvních důsledků komunistického puče, který odstranil jakoukoliv opozici.

Národní shromáždění přijalo 21. března 1948 nové zemědělské zákony, z nichž nejdůležitější byl Zákon o nové pozemkové reformě č. 46/1948 Sb. upravující vlastnictví k zemědělské a lesní půdě tak, že byla vykoupena veškerá půda nad 50 ha a spekulativní půda bez ohledu na výměru. Horní hranice pozemkové držby 50 ha a soukromé vlastnictví do této výměry bylo zaručeno Ústavou 9. května z roku 1948.⁹⁰ Ve všech třech etapách

---

⁸⁷ Přátelský tón je patrný i z této žádosti k větším majitelům půdy: „Proto prosím všechny rolníky nad 20 ha, aby pochopili, že se zde jedná jen o bratrskou pomoc těm rolníkům, kteří to nejvíce potřebují a kteří dodnes byli ve všem v nevýhodě.“ Tamtéž

⁸⁸ Asi největší úspěch zaznamenali komunisté na sjezdu rolnických komisí v Praze ve dnech 28. a 29. února 1948.

⁸⁹ Ministr zemědělství Ďuriš v Pětiletce odkazoval na Mičurinovo tvrzení, že „*lidským zásahem je možné donutit každou formu živočicha nebo rostliny měnit se rychleji a přitom směrem, který je pro člověka žádoucí*“ a tudíž „*možnost měnit dědičné vlastnosti rostlin a živočichů znamená v praxi zvýšit produktivitu práce v zemědělství, zvýšit hektarový výnos a kvalitu výrobků.*“ Ďuriš, J.: Pětiletka v zemědělství. 1949

⁹⁰ Dalšími zákony z března 1948 byly z.č. 43/1948 Sb. o zemědělském úvěru, č. 45 o rozdělení pozůstalosti se zemědělskými podniky a o zamezení drobení zemědělské půdy, č. 47 o některých technicko – hospodářských úpravách pozemků neboli tzv. scelovací zákon a č. 49 o zemědělské dani. Kubačák, A.: C.d. Podobně jako zemědělci měli ústavou slíbenou hranici 50 ha, tak průmyslníkům bylo zaručeno zachování soukromého vlastnictví podniků do 50 zaměstnanců. Více k pozemkové reformě také Otáhal, M.: Zápas o pozemkovou reformu v ČSR. Praha 1963

pozemkové reformy bylo rozděleno celkem 2 135 798 ha orné půdy a 4 143 149 ha půdy veškeré, přičemž drobní přídělci obdrželi 60%.⁹¹

Po „vítězném únoru“ ovšem komunisté změnili priority. V rozporu s předchozími prohlášeními a sliby nastoupili přímou cestu ke kolektivizaci. Soukromé podniky a malovýroba totiž *„nemohla uspokojit stoupající spotřebu potravin ani surovin pro národní hospodářství.“*⁹² Rozpor mezi nedostačující výrobou a stoupající spotřebou mohl být vyřešen jedině přechodem od malovýroby k socialistické velkovýrobě. V tomto směru byly zahájeny přípravy ke kolektivizaci na plenárním zasedání ÚV KSČ 17. a 18. listopadu 1948. Kolektivizace v zemědělství byla schválena na IX. sjezdu KSČ ve dnech 24. – 29. května 1949.

---

⁹¹ Burešová, J.: Osudy československého zemědělství po druhé světové válce 1945 – 1960. In: HO 7. 1997

⁹² Doskočil, I.: Československé zemědělství 1945 – 1975. Praha 1976. Str. 26. Podobné argumenty pro přechod k socialistické velkovýrobě uvádí i J. Kabrhel ve své pochopitelně zastaralé knize Boj KSČ o socialistickou vesnici. Přechod k velkovýrobě měl podle něj i své politické důvody, neboť *„na vesnici zůstal vedle kapitalistického sektoru i sektor malovýrobní jako trvalý zdroj kapitalistických elementů i maloburžoazní ideologie a názorů.“* Ze soukromých hospodářství se tedy mohla stát ohniska nebezpečí pro socialistický rozvoj země. Více in: Kabrhel, J.: Boj KSČ o socialistickou vesnici. Praha 1973. Str. 35n.

2. Socialistická přestavba vesnice (1948 – 1954)

2.1. Přejít k socializaci a počátky kolektivizace

„Šlo do tuhého. Vzpomínám si na schůzi v Dražkově, kde dřívější agrárníci křičeli vzteky a měli přitom v rukou Otázky leninismu a jiné marxistické knihy. Volali : „Lidi, nevěřte jim! Dáte jim hlasy, okradou vás a půjdete na Sibiř!“ (...) Podle pokynů strany jsme zesílili naši agitaci, vystupňovali jsme vysvětlovací kampaň za získání většiny národa pro politiku strany. Nebylo dne, abychom neorganizovali schůze strany, veřejné schůze, aktivity, besedy a diskuse.“⁹³

Získání monopolní moci KSČ ve státě v roce 1948 vedlo k tzv. socialistické přestavbě vesnice a zemědělské výroby. Tím, že komunistické straně nehrozilo nebezpečí odporu ostatních stran, mohla nejen prosadit svůj předúnorový zemědělský program, který byl bez zásadnějších změn stále stejný od dob prvních sjezdů KSČ ve dvacátých letech, ale mohla ho i výrazně měnit.⁹⁴ Komunistický převrat totiž nevedl k pokračování malovýrobní zemědělské politiky, která vládnoucí straně pomohla zajistit moc v zemi, ale naopak jí umožnil provést období toho, co proběhlo již dříve v Sovětském svazu, ačkoliv po celé tři roky od války tvrdila pravý opak.⁹⁵

Zde můžeme konstatovat, že *„tzv. socialistické vlastnictví půdy by se bez mezistupně pozemkové reformy ve prospěch drobných a středních rolníků, jejichž přízeň pro své*

---

⁹³ Úryvek z knihy vzpomínek průkopníků socialistického zemědělství vydané jako Neobyčejná doba. Praha 1980

⁹⁴ Např. na V. sjezdu KSČ v roce 1929 bylo poprvé stanoven požadavek: Vyvlastnění veškeré půdy velkostatkářů, církve a státu bez náhrady a její odevzdání chudým rolníkům. I v dalších programech byl nejdůležitějším bodem v rolnické otázce boj za drobného a středního rolníka. Viz. úkoly KSČ přijaté na V. sjezdu in: Kabrhel, J. a kol.: Boj KSČ za socialistickou vesnici. Praha 1973. Str. 78 - 79

⁹⁵ Hromadná kolektivizace v Sovětském Rusku začala v letech 1928 – 1929 a probíhala ještě ve 30. letech. Průběh sovětské kolektivizace byl tak drastický, že stál život miliónů lidí. Historik Antonín Václavů uvádí ve svých přednáškách číslo až 15 miliónů, přičemž se odvolává na některé sovětské autory. Ruští rolníci byli ke vstupu do kolchozů nuceni pohrůžkami a násilím, sedláci, označení jako kulaci, byli souzeni a transportováni do sibiřských a kazašských táborů. Násilná kolektivizace vyvolala řadu rolnických povstání, proti kterým zasahovala armáda i letectvo. V sovětských kolchozech samozřejmě nepanovaly demokratické principy a jejich činnost byla řízena okresními stranickými výbory. Soběstačná hospodářství tak ve třicátých letech téměř vymizela, neboť kolchozy dobrovolně i nedobrovolně sdružovaly přes 93 % hospodářství. Z původních přibližně 24 miliónů rolnických hospodářství bylo vytvořeno 240 000 kolchozů. Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha 2008. Srov. Václavů, A.: Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v Československu. In: Studie z hospodářských dějin č. 10. Praha 1999

politické vítězství potřebovali, nepodařilo realizovat vzhledem k soukromovlastnickým tradicím zemědělců.“⁹⁶

Ovšem i krátce po únorovém převratu Klement Gottwald mluvil k rolníkům, kteří po stále nepřicházejícím pozitivním výsledku pozemkové reformy znejistili, takto: „*Rolníci! Ujišťuji vás, že vám bude vlastnictví půdy ústavně zaručeno, Chceme prostě, aby vám už nikdo nikdy nemohl lhát, že u nás budou zakládat kolchozy!*“⁹⁷ My už dnes víme, že slib zachování soukromého vlastnictví byl jen nástrojem k zisku moci.

I po převratu se tedy KSČ nadále intenzivně věnovala zemědělství a to především produktivitě. Zvýšení zemědělské výroby bylo hlavním cílem hospodářské politiky. Předúnorové návrhy na řešení agrární otázky odpovídající dlouhodobým požadavkům komunistů bylo nyní třeba sjednotit a vyjasnit. Impulsem k začátku „spořádané“ kolektivizace v Československu se stala rezoluce Informbyra komunistických a dělnických stran zasedající v Bukurešti v červnu 1948. Tzv. bukurešťská rezoluce vytykající jugoslávským komunistům příliš rychlou a zbrklou kolektivizaci a současně smířlivý postoj ke kulakům, podnítila v ostatních zemích sovětské sféry vlivu promyšlenou kolektivizaci podle sovětského vzoru. V říjnu 1948 proto vypracovalo zemědělské oddělení ÚV KSČ nové návrhy opatření v zemědělské politice, kde byly vytyčeny předběžné úkoly nutné k provedení socializace zemědělství. Především bylo nutné řádně vyškolit tzv. kádry ve strojních družstvech, zajistit, aby v nich absolutní vliv měli drobní a střední rolníci a vymanit je z vlivu „*kulackých elementů*“.⁹⁸ Několik dní poté, 14. října 1948 se konala schůze představenstva ÚV KSČ, na které mimo jiné ministr J. Ďuriš zdůraznil tři hlavní body zemědělského programu: omezení kapitalistických živlů na vesnici, postupné přebudování malovýroby na velkovýrobu a vybudování státních statků. Ačkoliv by se mohlo zdát, že v prvním bodě bude KSČ omezena ústavou, nebylo tomu tak. Jak se totiž můžeme přesvědčit ze zápisu ze schůze, nebyla ústava žádným problémem. Ministr Ďuriš vyslovil tuto myšlenku: „*V ústavě máme zaručeno 50 ha. To je nejdůležitější základna. Říkáme, že v tomto případě nemusíme ústavu měnit, ale máme možnost, aby sami rolníci porušovali ústavu. Například neplní dodávky a my na něj můžeme uvalit sankce. Když neplní dodávky, můžeme zvýšit splátky nebo odejmout*

---

⁹⁶ Burešová, J.: Osudy československého zemědělství po druhé světové válce 1945 – 1960. In: HO 7. 1997. Str.178

⁹⁷ Převzato z Vohryzka – Konopa, F.J.: Venkov v temnu. Násilná socializace československého zemědělství. Mnichov 1989

⁹⁸ Návrhy bezprostředních opatření v zemědělské politice KSČ z 11. října 1948. NA Praha. Fond KSČ – ÚV 1945 – 1989. Oddělení zemědělství. Sv. 26, a.j. 247

příděl.“⁹⁹ Větším problémem byl podle ministra zemědělství přechod na velkovýrobu, kde se oprávněně obával reakce malého a středního rolníka. Proto nabádal „*ukázat malorolníkům, že to děláme v jejich zájmu a že i teď budeme stát po jejich boku a budeme je podporovat (finančně atd.) (...) celý postup je závislý na tom, jak dalece to bude mít formu boje proti kulakům. Když to bude mít ráz třídního boje, můžeme si dovolit víc. Když bude dále platit: venkov jedna rodina, musíme postupovat pomaleji. Nyní můžeme postupovat ve formě izolování velkých rolníků, jak tomu bylo před únorem.*“¹⁰⁰ Co se týká následování sovětského příkladu, navrhuje nepostupovat tak rychle, ale spíše opatrně, neboť „*kolektivní morálka ještě není.*“ I z následujících vět, týkajících se bodu státní statky, je patrné, kam měla směřovat podpora státu. „*Především třeba podporovat státní sektor bez ohledu na malovýrobní sektor. Vykupovat všechno co potřebujeme a především zajistit náš sektor.*“¹⁰¹ Na této schůzi také prezident Gottwald nařídil rychlé vypracování družstevních stanov. V usnesení pak najdeme známou Gottwaldovu větu: „*O kolchozech nebudeme mluvit, budeme je připravovat.*“¹⁰²

Tyto nejzásadnější úkoly „nové“ zemědělské politiky byly schváleny na zasedání pléna ÚV KSČ ve dnech 17. – 18. listopadu 1948. KSČ chápala dobu, která byla před ní, jako období třídního boje, kdy měly být na venkově zlikvidovány „staré struktury“ bránící rozvoji venkova. Pro tyto nepřátele režimu se postupně vžilo označení kulak, ale bývali často nazýváni také jako vesničtí boháči. O jazykovou i obsahovou stránku kulak se vedly od roku 1948 mnohé vnitrostranické spory, které ale neměly jasný výsledek. Podstatnější se totiž ukázala otázka, jak tohoto nepřítele odstranit a hlavně, jak bez něj hospodařit, neboť šlo o nejzkušenější hospodáře.¹⁰³ Ovšem nejasné vymezení pojmu kulak mohlo v některých případech vést na místní úrovni k zneužití.

Nová generální linie, která vyhlásila socialistickou přestavbu vesnice, byla schválena na IX. sjezdu UV KSČ v květnu 1949. Zamýšlenou přeměnu „*zaostalé a roztráštěné*

---

⁹⁹ Zápis ze schůze širšího představenstva ÚV KSČ ze 14. října 1948. Uloženo tamtéž.

¹⁰⁰ Tamtéž

¹⁰¹ Tamtéž.

¹⁰² Tamtéž.

¹⁰³ Slovo kulak znamená rusky pěst a takto byli označováni na začátku 20. století bohatí zemědělci, za revoluce považovaní za lichváře a vykořisťovatele. Tito samostatní sedláci se za kolektivizace nehodlali vzdát svých majetků a byli tvrdě pronásledováni. Slovo kulak nebylo v češtině nahrazeno žádným jednoslovným vyjádřením a na mnoha stranických schůzích se řešilo, jak pojmenovat tohoto třídního nepřítele v našich podmínkách. Ve většině případů, zejména v úřední agendě na okresní a místní úrovni, užívalo pojmenování vesnický boháč. Ve sporech mezi nejvyššími funkcionáři však také šlo o obsah slova kulak, tedy zda je kulak ten, „*kdo neplní dávky*“ (A. Zápotocký) nebo ten, „*kdo vykořisťuje*“ (V. Kopecký) nebo zkratka ten, kdo má více jak 15 či 20 ha půdy. Asi nejdále zašel Václav Sova, šéf zemědělského oddělení na sekretariátu UV KSČ, který definoval kulaka, jako osobu vlastníci větší těžkou techniku – např. traktor. Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha 2008. Str. 59n.

malovýroby na vysoce produktivní a výnosnou socialistickou velkovýrobu“ asi nejlépe vystihuje poučivé heslo: „Nebude u nás socialismu bez přechodu vesnice k socialismu.“¹⁰⁴

Podívejme se nyní, jak únorovou výraznou změnu nejen politického zřízení Československa zaznamenali v Křepenicích. Bezprostředně po převratu nemůžeme konstatovat, že by únorové události měly velký vliv na život v obci, neboť mezi zastupiteli zatím nedošlo k personálním změnám. Podle kronikáře nebyli v obci žádní „reakcionáři“ a „*obec v prvních poválečných letech dostatečně dokázala svou lásku k rodné zemi a národu budovatelským úsilím, při kterém se jim ze zpusťšené vesnice podařilo opět vytvořit ukázkovou zemědělskou ves.*“¹⁰⁵ Dne 30. května toho roku se pak konaly volby do poslanecké sněmovny na základě jednotné kandidátky, podle kronikáře první svobodné demokratické volby.

Jestliže politické události nebyli u kronikáře Františka Senfta na prvním místě, zaměření a styl se mění s osobou nového zapisovatele Jaroslava Prejzka, syna historicky prvního starosty obce Antonína Prejzka.¹⁰⁶ Vzhledem k tomu, že působil jako referent pro politicko – hospodářská témata při OAV Sedlčany, kronika se „pod jeho rukou“ stala jakýmsi deníkem socializace vesnice. Ač sociální demokrat, byl příznivcem socializace průmyslu a zemědělství a „*nového života, který pronikal na vesnici.*“¹⁰⁷ Na rozdíl od předchozího kronikáře, který v obci neviděl žádné „reakcionáře“, Jaroslav Prejzek si byl vědom toho, že obecné rozdělení populace na tábor pokroku a tábor zpátečnictví se promítá i do jeho rodné vsi.¹⁰⁸ První reorganizace v místní samosprávě se uskutečnila až 18. června 1949, kdy byl zvolen nový MNV, jehož předsedou se stal Josef Čedík.¹⁰⁹ Ten byl zároveň předsedou místní organizace KSČ (dále jen MO) a strojního družstva založeného v roce 1947.

---

¹⁰⁴ Kozák, J.: Dramatické kapitoly z bojů o kolektivizaci vesnice. Praha 1963. Str. 15

¹⁰⁵ Kronika Křepenice

¹⁰⁶ Jaroslav Prejzek se narodil v Křepenicích 21. 9. 1913 a stal se později ředitelem střední školy v Sedlčanech. Od roku 1945 byl velmi aktivní v místní i okresní politice. Byl členem předsednictva OAV NF v Sedlčanech, kde byl referentem pro politicko- hospodářská témata. Stal se také předsedou MAV Křepenice.

¹⁰⁷ Kronika Křepenice

¹⁰⁸ „*Bez socialistického zemědělství nelze vybudovat socialistický stát. Ne všichni občané to však chápou a ne všichni z těch, kdo to chápou, mají dobrou vůli uskutečňovat na vesnici řád, v němž si budou lidé rovni.*“ Kronika Křepenice

¹⁰⁹ Členy MNV se stali Senft, F., Vokrouhlík, A., Kindlová, J., Hořovský, J., Hrbek, J., Křížek, J., Topič, V., Čejda, J., Sůsa, A., Prejzek, J., Wiedenthaler, F., Křížková, R., Čedíková, B. Kronika Křepenice

O tom, jaký vliv měla místní stranická organizace na dění v Křepenicích a jak přispěla k socialistické přestavbě obce, se můžeme přesvědčit ze zápisů ze schůzí.¹¹⁰ Nejprve však několik slov k organizaci komunistické strany a ke složkám, které měly nejvíce vliv na socializaci vesnice – okresním výborům a jim podřízeným orgánům státní moci.

Komunistická strana, která se po únorovém uchopení moci značně rozrostla, byla při prosazování socializace hospodářství dobře organizovaným strojem.¹¹¹ Historik Jan Měchýř přirovnává v tomto směru stranu k armádě: „*Jakýsi generální štáb tvořilo 10-20 členů nejvyššího vedení strany. Pomocným výkonným orgánem se stal v novější době organizační sekretariát ÚV KSČ, tvořený několika tajemníky ÚV, kteří řídili jednotlivé resorty (organizační, vojenský a bezpečnostní, hospodářský, ideologický ad.) Divize, pluky a roty této armády tvořily krajské a místní organizace KSČ, a to ve městech či městských čtvrtích, v každé vesnici i ve všech závodech a institucích. Každá větší místní organizace se dělila na dílčí organizace a každá pak ještě dále na „družstva“ oficiálně označovaná jako „desítky“ o počtu 5-19 členů. „Desítky“ či „stranické skupiny“ existovaly na každém pracovišti, ve všech odděleních, ve všech institucích.“¹¹² Díky tomuto propracovanému aparátu ve všech oblastech působil politický pracovník strany v řídicí, kontrolní nebo nejlépe vedoucí funkci. Důležité místo ve stranické struktuře zaujímaly okresní národní výbory. Mezi jejich hlavní funkce patřilo rozhodování o funkcionářích a pracovnících OV, místních vesnických organizací a závodních rad. Do jejich kompetence patřilo schvalování předsedů JZD III. a IV. typu nebo předsedů, instruktorů, referentů a důvěrníků v kulturní, hospodářské či vzdělávací oblasti a také v orgánech lidové správy. OV vybíral ředitele škol, knihoven či redaktory vesnických novin. Jako druhá nejnižší složka stranického aparátu měl OV dohled nad těmi nejnižšími základními organizacemi.¹¹³*

Pro naši zkoumanou obci Křepenici důležitý Okresní výbor Sedlčany vznikl v roce 1949 na základě reorganizace tehdejšího politického okresu Sedlčany odtržením od soudního

---

¹¹⁰ Zápis ze schůzí se dochovaly z let 1949 – 1957 a jsou uloženy v SOA Příbram. Fond OV KSČ Sedlčany. MO Křepenice. K.č. 13. Inv. Č. 62

¹¹¹ V roce 1948 nabrala strana velké množství členů, především z řad úředníků, inteligence, rolníků a živnostníků, následně ale od prosince 1948 až do února 1951 platil zákaz přijímání nových členů a o „pročištění“ strany se postaraly také dvě vnitrostranické prověrky – z let 1948-49 a mezi léty 1950 a 1951. V těchto letech opouštěli stranu z důvodu nespokojenosti s prováděnou politikou zejména dělníci a rolníci. Bursík, T.: OV KSČ v Příbrami. In: Podbrdsko 12. 2005.

¹¹² Měchýř, J.: Komunistická strana Československa 1945-1989. In: Marek, P. a kol.: Přehled politického stranictví na území českých zemí a Československa v letech 1861-1998. Olomouc 2000. Str.323

¹¹³ Bursík, T.: C.d. Str. 127n. Jak důležitou organizační složkou v aparátu komunistické strany okresní výbory byly, vyplývá i z pokynů sekretariátům OV z března 1949, kde je na ně jasně převedena odpovědnost za propagaci JZD. Viz. Juněcová, J. (ed.): Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství - Vznik JZD. 1948 – 1949. Edice dokumentů z fondů SOA Praha. 1995. Str. 84n.

okresu Votice a okresu Sedlec. V roce 1960 byl ale opět sloučen podle správní reformy s příbramským okresem.¹¹⁴ Každý rok se konala okresní konference, která byla nejvyšším orgánem strany na okresní úrovni, a která vyhodnocovala celoroční činnost schůzí základních organizací. Na konferenci se také na dobu jednoho roku volili zastupitelé OV KSČ a také kontrolní a revizní komise. Okresní výbor se skládal z pléna a předsednictva, v jehož čele stál předseda. Důležité funkce zastávali místopředsedové a tajemníci.¹¹⁵ Kromě řízení socializace prostřednictvím místních základních organizací, měl Okresní výbor Sedlčany vliv na obyvatelstvo skrze Věstník ONV. Kromě zpráv ze schůzí, konferencí a volebních výsledků nabývaly na významu propagandistické články jako např. výstrahy nesolidním zemědělcům nebo provolání z 29. února 1948.¹¹⁶ Toto provolání je také důležité z toho důvodu, že toho dne byl ustaven Okresní akční výbor Národní fronty (dále jen OAV).¹¹⁷ OAV ve věstníku oznamuje, že byl zřízen, aby „zamezil tříštění národních sil a v zárodcích odstranil jakýkoliv pokus rozvratu lidově demokratického zřízení svého státu.“ Dále vyzývá občany, aby „přikročili k ustavení místních akčních výborů.“¹¹⁸

Zde jsme se tedy dostali k nejnižším složkám stranického aparátu – k místním vesnickým organizacím a k místním akčním výborům. Místní výbory měly za úkol pečovat o nerušenou a úspěšnou zemědělskou výrobu. Za účelem splnění plánu měly místní národní výbory organizovat propagaci a výrobní soutěže zemědělců. V případě obce Křepeňice byl místní akční výbor ustaven 2. března 1948 podle směrnic KSČ v počtu sedmi osob.¹¹⁹

Také místní organizace KSČ, jejímž předsedou byl od roku 1949 Jaroslav Havelka, měla dbát o „očistu“ okresu. Ale zatímco místní akční výbor měl podle pokynů okresního výboru vést politický život v obci a zajistit bezpečnost, místní vesnická organizace se zabývala více zemědělskou problematikou. Jejím hlavním cílem bylo, tak jak bylo řečeno

---

¹¹⁴ SOA Příbram. Fond ONV v Sedlčanech 1945 – 1948. Reorganizace okresu.

¹¹⁵ Zprávy z výročních konferencí jsou jednak k dispozici ve fondu ONV Sedlčany a jednak vycházely ve Věstníku ONV v Sedlčanech. Uloženo v SOA Příbram.

¹¹⁶ Věstník ONV v Sedlčanech. Č. 2. SOA Příbram.

¹¹⁷ Zápis z ustavující schůze ze dne 29. února 1948. SOA Příbram. Netříděný fond OAV NF v Sedlčanech.

¹¹⁸ Provolání OAV Sedlčany. Věstník ONV v Sedlčanech. Č. 2. SOA Příbram

¹¹⁹ Předsedou se stal Jaroslav Prejzek, který zastával i funkci místopředsedy v Okresním akčním výboru. Zápis z ustavující schůze ze dne 3. března 1948. SOA Příbram. Fond OAV v Sedlčanech. Netříděno. K organizaci státní správy v zemědělství viz. Kubačák, A.: Dějiny zemědělství v českých zemích. II. Díl. 1900 – 1989. Praha 1995. Str. 182n.

na jedné ze schůzí v roce 1950, přechod vesnice k socialismu.¹²⁰ Plně socialistickou obcí se ale Křepenice mohly stát až tehdy, pokud měly jednotné zemědělské družstvo.

2.2. Družstva jako nástroj socializace zemědělství

Jak jsem již uvedla v předcházející kapitole, po únoru 1948 byla jednak dokončena pozemková reforma vejitím zákona č. 46/1948 Sb v platnost, jednak byly přijaty nové zemědělské zákony. Jedním ze dvou nejdůležitějších zákonů pro uskutečňování plánů KSČ byl zákon o technickohospodářských úpravách pozemků, který vešel ve známost podle své náplně, jímž byly hospodářsko-technické úpravy půdy, jako HTÚP nebo také scelovací zákon. Rozorávání mezí a scelování pozemků ale nebylo to hlavní, k čemu měl tento zákon sloužit. Ostatně samotné ministerstvo zemědělství ve své zprávě o zatlačování vesnických boháčů uvádí, že HTÚP je „jedním z nejdůležitějších nástrojů při izolování vesnických boháčů.“¹²¹

Prostřednictvím tohoto zákona měl vesnický boháč dostat půdu na okraji společně obdělávaných pozemků, tedy půdu horší kvality.

Druhým zásadním poúnorovým zákonem byl zákon č. 69/1949 Sb. o jednotných zemědělských družstvech z 23. února 1949. Vhodným nástrojem socializace zemědělství se původně měla stát jednotná místní družstva (JMD), ovšem návrh ministerstva zemědělství na jeho vytvoření z prosince 1948 nevešel v platnost. Základní úkoly se však od pozdějších stanov JZD mnoho nelišily. Stejně jako JZD měla JMD scelením půdy pomoci drobným a středním rolníkům, stát se nástrojem bojem proti vesnickým boháčům a technicky a kulturně povznést vesnici.¹²² Jaké byly plány JZD objasnil např. Julius Ďuriš v „Pětiletce“: „U JZD plníme heslo – pevně se opřít o malého rolníka, zesilovat svazek se středním rolníkem a důsledně dál oslabovat, zatlačovat a izolovat vesnického boháče a statkáře.“¹²³

---

¹²⁰ Zhodnocení práce za rok 1950. SOA Příbram. Fond OV KSČ Sedlčany. MO Křepenice. K.č. 13. Inv. č. 62

¹²¹ Tajná zpráva VII. Odboru ministerstva zemědělství o omezování a zatlačování vesnických boháčů zaslaná VIII. Odboru ministerstva zemědělství z 27. ledna 1951. In: Pšeničková, J.(ed.): Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství . Vznik JZD 1951. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. Praha 1999. Str. 29

¹²² Návrh ministerstva zemědělství vybudovat jednotná místní družstva vypracovaný pro předsednictvo ÚV KSČ 10. prosince 1948. In: Zemědělské družstevnictví. C.d. Str. 50n.

¹²³ Ďuriš, J.: Pětiletka v zemědělství. Praha 1949

Přes ujišťování, že u nás nedojde k rychlému provedení kolektivizace podle sovětského vzoru, bylo stále patrnější, že podpora státu bude směřovat do jiných institucí a ti, kteří do těchto podniků nevstoupí, budou ve stále větší nevýhodě. Podobně jako v Sovětském svazu se kolchozy začaly zřizovat při sovchozech (státních zemědělských podnicích), tak v Československu pro vznik prvních jednotných zemědělských družstev (dále jen JZD) sloužily státní statky a státní strojní stanice. Státní statky byly zreformovány podle sovětského vzoru a měly sloužit jako příklad úspěchů socialistické velkovýroby v zemědělství. Tím měly navnadit rolníky ke vstupu do vznikajících JZD. Jak se později ukázalo, původně předpokládanou důležitou roli při kolektivizaci nesehrály, neboť v 50. letech stály jak státní statky, tak JZD na pokraji zhroucení.¹²⁴ Obavy ze zavádění kolchozů tak zapříčinily počáteční nedůvěru a neochotu zemědělců sdružovat se v JZD. Kromě represivních metod ale komunisté používali i metodu zvýhodňování členů JZD. Cílem bylo vytvořit soukromým zemědělcům takové podmínky, aby raději vstoupili do JZD, než aby hospodařili sami. Nepřízpůsobiví rolníci tak měli být izolováni a jejich půda a hospodářství se pro ně mělo stát zátěží. Zde je jasně patrné, že JZD, které mělo ovládnout všechny mechanizační prostředky, mělo vyloučit kulaka z výrobního procesu, neboť ten se bez potřebné techniky nemohl vyrovnat prosperujícímu družstvu.¹²⁵ Soukromé vlastnictví nebylo chápáno jen jako nedostatečné při stoupající poptávce, ale také jakou rušivý element v dělnicko-rolnických vztazích. Svazek těchto dvou skupin byl považován za „základní předpoklad pro výstavbu socialismu v naší vlasti“, podle únorového Gottwaldova hesla: „*Dělník za rolníka, rolník za dělníka, a tam svět se hne, kam se tato síla napře!*“¹²⁶ Na cestě k moci komunisté ovládli dělnické organizace a dokázali zaktivizovat rolnické komise, přičemž lze spolu s K. Jechem konstatovat, že dělníci šli v organizovanosti zemědělcům příkladem.¹²⁷ Potom je pochopitelné, že individuální

---

¹²⁴ K analýze vývoje státních statků dobře poslouží dílčí studie z různých regionů, jako např. Růžička, J.: Úloha státních statků v procesu kolektivizace zemědělství na Brněnsku. Brno 1990.

¹²⁵ Situaci na venkově v roce 1949 komentuje Ivan Doskočil v knize Československé zemědělství takto: „*Po pozemkové reformě byla soukromá zemědělská malovýroba převládajícím sektorem na vesnici. Na začátku r. 1949 hospodařily zemědělské podniky s výměrou do 20 ha na 71, 4 % zemědělské půdy. Rolnická malovýroba byla nedostatečně vybavena budovami, stroji, nářadím, nedostávalo se jí finančních prostředků na nákup výrobních prostředků, průmyslových hnojiv, šlechtěných osiv a sádí a ušlechtilých plemen hospodářských zvířat. (...) Proto již dříve vstupovali do strojních družstev, aby si svépomocí zlepšili své ekonomické postavení. Zemědělství s převládající malovýrobou nestačilo uspokojovat potřeby národního hospodářství, neboť jeho malovýrobní charakter byl v podstatě naturální.* Doskočil, I.: Československé zemědělství 1945 – 1975. Praha 1976. Str.27 - 28

¹²⁶ Jech, K.: Probuzená vesnice. Praha 1963. Str.11. K dějinám dělnictva rolnictva k vývoji jejich společných cílů viz. tendenčně zaměřená studie Menclová, J.: Léta zrodu dělnicko – rolnického svazku v Československu. Praha 1961.

¹²⁷ „*Základní slabinou všech rolnických hnutí minulosti byla jeho příslovečná živelnost, organizační nemohoucnost a roztržitost, ideová neujasněnost. Jestliže se nyní rolnické hnutí tohoto doslova osudového*

hospodaření nebylo slučitelné s „postupnou převýchovou pracujícího rolníka v duchu socialismu.“¹²⁸

Po únorovém převzetí moci došlo k likvidaci zemědělských družstev, počínaje úvěrními družstvy jako byly záložny, kampeličky ad., které byly přetransformovány na tzv. lidové peněžní ústavy a podřízeny ministerstvu financí. Po úvěrních typech došlo na neúvěrní družstva, která svou „roztržitostí omezovala svépomoc na několik málo lidí a brzdila investice“.¹²⁹ Proto byla všechna družstva zákonem č. 187/1948 Sb ze dne 21. července 1948 podřízena Ústřední radě družstev, v nichž byla pro přeživší neúvěrní družstva povinná účast. Tato nová organizace převzala veškerou činnost Ústředního svazu zemědělských družstev pro Čechy a Moravu, Svazu zemědělských družstev v Čechách a také celou síť malých konzumních družstev, z nichž později po roce 1952 vznikaly tzv. Jednoty.¹³⁰

Stanovy JZD byly v průběhu kolektivizace několikrát přepracovávány, ale v podstatě zůstávaly stejné, až na to, že oproti stanovám z roku 1949, kde byla vytyčena zásada široké a demokratické účasti členstva, v návrzích stanov z roku 1952 je výslovně vyloučeno členství kulaků.¹³¹ Československé stanovy JZD našly svůj vzor pochopitelně v kolchozních stanovách, ačkoliv se proti nim snažilo ministerstvo zemědělství vymezit např. tvrzením z roku 1952, že hlavní rozdíl mezi stanovami sovětských kolchozů a stanovami JZD spočívá v tom, že v SSSR je půda nacionalizována, kdežto u nás je zachováno soukromé vlastnictví půdy.¹³² V úvodu stanov JZD z roku 1949 se k problému „co je Jednotné zemědělské družstvo“ uvádí: „Zemědělské družstevnictví bylo však ovládnuto vesnickými boháči, kteří ho zneužili ve svůj prospěch a tak nemohla rolnickému lidu přinést to, co jejich zakladatelé od nich očekávali. Jednotné zemědělské družstvo,

---

prokletí nebyvalým způsobem zbavovalo, pak to byla především zásluha dělnické třídy a komunistické strany, jejichž program a formy boje přijímalo za své i pracující rolnictvo.“ Jech, K.: C.d. Str. 371. Jedna z největších společných akcí byl celoslovenský sjezd závodních a zaměstnaneckých rad v Bratislavě 30. října 1947.

¹²⁸ Tamtéž. Str. 28.

¹²⁹ Pokyny sekretariátům KAV a OAV z 25. března 1949. Juněcová, J.(ed.): Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1948 – 1949. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. Praha 1995. Str.87

¹³⁰ Více o zániku pravých družstev a jejich sjednocení po roce 1948 in: Feierabend, L: Zemědělské družstevnictví. Stehlík 2007. Str. 60n. Podle údajů, uvedených v knize Ivana Doskočila, bylo v roce 1949 přes 4100 strojních družstev a asi 2000 mechanizačních a elektrárenských družstev, přičemž sloučením vzniklo na 1115 JZD. Doskočil, I.: C.d. Str. 30

¹³¹ Stanovy JZD ze 7. března 1949. NA Praha. Fond KSČ – ÚV 1945 – 89, oddělení zemědělství. A.j. 72. Srov. Vzorové stanovy JZD 1952. uloženo tamtéž. Sv. 49, a.j. 655. Tyto stanovy byly přijaté na 1. celostátním sjezdu JZD v Praze 14. a 15. února 1953.

¹³² Vzorové stanovy JZD 1952. Tamtéž.. Sv. 49, a.j. 655. Srov. Kolchozní stanovy. Třebíč 1945. Uloženo tamtéž. V těchto kolchozních stanovách, které poprvé vyšly v roce 1935 bylo naopak stanoveno, na rozdíl od pozdějších zásad z roku 1949, že do kolchozů se kulaci nepřijímají.

*... které má za účel sjednotit veškerý družstevní život na vesnici, je naproti tomu budováno na lidových a demokratických zásadách, které zaručují, že toto družstevní hnutí bude sloužit malým a středním rolníkům a ostatnímu pracujícím lidu. Jeho posláním je, aby pomáhalo rolníkům ke zvelebení zemědělské výroby, k plnění pětiletého plánu v zemědělství a působilo ke zvýšení kulturní a sociální úrovně venkova.“*¹³³ Argumenty pro vstup do JZD zněly samozřejmě rolníkům přitažlivě.¹³⁴ Pro úspěch jednotlivého JZD bylo nutné vypracování plánu vzájemné pomoci při žňových a jiných pracích. V případě, že by prostředky družstva nedostačovaly k včasnému a plnému provedení plánu, mohlo uzavřít dohodu se státní strojní stanicí, která obci potřebné stroje zajistila.

Aby byla socialistická velkovýroba úspěšná, muselo dojít ke scelení pozemků a ke svodu dobytka do společných stájí.¹³⁵ Scelování měli provádět rolníci sami v rámci družstev a na základě dobrovolnosti.

V možnosti společné živočišné a rostlinné výroby a v pojetí vlastnictví výrobních prostředků spočívalo rozdělení JZD do čtyř základních typů. V řadě obcí, a to i v případě Křepeň, existoval nejprve přípravný výbor JZD. V družstvu I. typu si rolníci mají vzájemně pomáhat při polních pracích, společně užívají družstevního i soukromého inventáře, ovšem základní výrobní prostředky zůstávají v soukromých rukách. Sklizeň se rozděluje každému z jeho vloženého pozemku. V případě II. Typu se již rozorávají meze a zavádí se společný osev, čímž se zavádí rostlinná velkovýroba. V prvních opatrných letech zakládání JZD převažovaly samozřejmě první dva typy, do nichž zatím vstupovali pouze ti, kteří neměli co ztratit, tedy bývalý deputátníci, domkáři nebo kovorolníci. Ve III. Typu JZD se zavádí živočišná velkovýroba, tzn. že členové odevzdávají svůj dobytek a nechávají si jen zvířectvo pro svou osobní potřebu. Odevzdávají také svůj inventář a výsledky společné práce si družstevníci rozdělují podle jejího množství, kvality a významu. Ve IV. Typu jsou společné již všechny základní výrobní prostředky, je zavedena rostlinná i živočišná velkovýroba a rolníci si výsledky své práce rozdělují podle odpracovaných jednotek. Každý člen musí odpracovat minimální počet jednotek, plat je

---

¹³³ Stanovy JZD ze 7. března 1949. NA Praha. Fond KSČ – ÚV. Oddělení zemědělství. A.j. 72

¹³⁴ „Naši rolníci, zejména malí a střední, z vlastní zkušenosti dobře vědí, že by se jim nevyplatilo, kdyby si každý jednotlivý rolník opatřil stroj sám pro sebe a jenom sám ho používal. (...) Má-li se proto plně a co nejlevněji využít všech druhů strojů a má-li se pomoci každému rolníkovi a každé rolnické ženě v jejich práci, je toho možno dosáhnout jedině družstevním použitím strojů.“ Tamtéž.

¹³⁵ Zde opět byly vyzdvihovány výhody společného hospodaření: „Rolníci z vlastní zkušenosti dobře vědí, jak dosavadní roztráštěnost jejich pozemků jim stěžuje hospodaření, za tohoto stavu je znesnadněno plnění pětiletého plánu, využití strojů a zvýšení výrobnosti. Proto jedním z důležitých prostředků jak zhospodárnit zemědělskou práci, zvýšit výrobnost v zemědělství a tím také životní úroveň rolníků, je zcelování pozemků.“ Tamtéž.

mu vyplácen během roku jako záloha a ke konci roku obdrží zbytek podle celkového zisku družstva.¹³⁶ Počet JZD se v první etapě mezi léty 1949 – 1953 rychle rozrůstal, koncem roku 1950 byla JZD v 25 % všech obcí v ČSR a na začátku roku 1951 jich existovalo již 7 110. Šlo většinou o menšinová družstva, v nichž zemědělci představovali menšinu. Členové KSČ tvořili přibližně 70 % všech členů družstva.¹³⁷ V sedlčanském okrese bylo ke dni 19.června 1951 registrováno 21 JZD, z toho 4 JZD III. typu, 2 JZD II. Typu, 11 JZD I. Typu a čtyři přípravné výbory. Celkový počet členů činil 647, z toho bylo 247 žen.¹³⁸ Postupné narůstání Jednotných zemědělských družstev nastalo zejména díky nátlakovým akcím pod hesly typu „Celá obec do JZD“ apod. KSČ pochopitelně věnovala záležitostem kolem družstev velkou pozornost. Prostřednictvím různých kampaní, místního tisku, na schůzích MNV nebo stranických schůzích, rozhlasem lákala rolníky ke vstupu. Do jednotlivých obcí byly také vysílány přesvědčovací brigády.¹³⁹

Jak jsem již uvedla výše, zcela socialistickou se Křepenice mohly stát až s fungujícím jednotným zemědělským družstvem. Proto byla zemědělská politika náplní schůzí místní stranické organizace, místního akčního výboru a samozřejmě okresního akčního výboru a okresního výboru komunistické strany, který měl nad celou kampaní JZD stranický dohled. OV KSČ dával pokyny místním vesnickým organizacím, které pak stály u zrodu přípravných výborů a později založení samotného družstva. V případě menší obce, jako byly Křepenice, většina členů místní organizace KSČ byla také členy MNV (v Křepenicích měly tyto organizace stejného předsedu v osobě J. Havelky od roku 1951), takže se na zakládání JZD podílely obě současně.

Od svého vzniku, respektive přeměny z národního výboru, 2. března 1948 se místní akční výbor (dále jen MAV) věnoval politicko – hospodářským záležitostem podle instrukcí okresního akčního výboru, které nařizovaly, že „*činnost AV nesmí narušit hospodářský život, ale jeho účelem je, aby se vedení hospodářského života dostalo z rukou osob lidově-demokratickému systému nepřátelských.*“¹⁴⁰ V praxi to vypadalo tak, že na schůzích probíhajících každý týden se řešila problematika vzniku JZD, případně se diskutovalo o J.V. Stalinovi, mírové politice Sovětského svazu apod. Zásadní bylo schválení přípravného výboru JZD na schůzi MAV 15. srpna 1949 o osmi členech, z nichž sedm

---

¹³⁶ Kozák, J.: C.d. Srov. Feierabend, L.: Zemědělské družstevnictví. Stehlík 2007. Str.66n.

¹³⁷ Kubačák, A.: C.d. Str. 175

¹³⁸ SOA Příbram. Fond OAV Sedlčany. K.č.2

¹³⁹ Kozák, J.: C.d.. Str. 34.

¹⁴⁰ Zápis z ustavující schůze OAV Sedlčany ze dne 29. února 1948. SOA Příbram. Fond OAV NF v Sedlčanech. K.č.2

bylo členy KSČ a jeden bez stranické příslušnosti.¹⁴¹ Ačkoliv redaktoři Věstníku OAV Sedlčany hovoří optimisticky o vývoji v obcích, některé zprávy OAV hodnotí výsledky práce na vesnici jako nedostačující. Rolníci ztrácí zájem o věc (a to ještě v mnoha vesnicích včetně Křepenic JZD ani nestačilo vzniknout) a hledí co nejrychleji schůzi opustit.¹⁴² Za jednu z příčin této situace je považována nedostatečná spolupráce mezi vyššími a nižšími složkami státní správy, tzn. mezi okresním a místními výbory. V roce 1950 proto přišel okresní výbor s myšlenkou tzv. hovorů Národní fronty, které měly zlepšit práci na vesnicích.¹⁴³ Situace v Křepenicích se z hlediska socializace poněkud zlepšila, když došlo k založení JZD I. typu z přípravného výboru o 10 členech v roce 1950.¹⁴⁴ Podle zpráv instruktora vyslaného okresním výborem KSČ do Křepenic na schůzi místní organizace, nepracovala skupina nijak vývojově, přesně řečeno „byla brzdou vývoje JZD.“¹⁴⁵ To se ale mělo již brzy změnit. V roce 1951 byl ze všech funkcí odvolán Josef Čedík, neboť podle názorů členů MNV i MO neplnil dostatečně „státní program na vesnici a nejde s pokrokem.“¹⁴⁶ Ve funkci předsedy MNV ho vystřídal Jaroslav Havelka. Podle členů výboru byl Havelka mnohem vnímavější ke změnám a měl víc zkušeností se socializací, neboť byl bývalý dělník z Kladenska a ve svém životě „zažil mnoho bídy“.¹⁴⁷ Výměna zpátečnického Čedíka za „akčnějšího“ Havelku je symbolickým začátkem změn, uskutečněných v roce 1951, neboť v prosinci vzniklo Jednotné zemědělské družstvo III. Typu.¹⁴⁸ JZD převzalo hospodářské budovy bývalého zbytkového statku, v jehož historické části již tři roky sídlil MNV, přičemž stavební úpravy provedli členové družstva sami a na vlastní náklady. Dozor nad opravami

---

¹⁴¹ Zápis ze schůze OAV Sedlčany o vytvoření přípravných výborů v okrese. SOA Příbram. Fond OAV NF v Sedlčanech. K.č.2

¹⁴² Např. zpráva OAV Sedlčany pro Krajský akční výbor z 19. července 1951. Uloženo tamtéž.

¹⁴³ Akce „Hovory NF“. Zpráva z prosince 1950. Uloženo tamtéž.

¹⁴⁴ O přechodu z přípravného výboru na vyšší typ družstva nemáme žádný jiný doklad kromě zprávy shrnující činnost místní organizace KSČ za rok 1950. SOA Příbram. Fond OV KSČ. MO Křepenice. K.č. 13. Inv. č. 62

¹⁴⁵ Zpráva instruktora z 19.10. 1951. SOA Příbram. Fond OV KSČ Sedlčany. MO Křepenice. K.č. 13. Inv. č. 62. Instruktoři byli funkcionáři KSČ vysíláni do obcí, kde byla nově zakládána JZD nebo se přecházelo na vyšší typ.

¹⁴⁶ Kronika Křepenice. Osobnost Josefa Čedíka se pokouší shrnout i zpráva o činnosti MO za rok 1951, kdy byl tento zakládající člen strany ze všech svých funkcí odvolán. Ve zprávě je Čedík líčen jako politicky prozíravý, ale protože nepochází z proletářské rodiny, nemůže svoje vlastnosti dobře uplatnit v práci pro stranu a republiku. Zpráva o činnosti místní organizace KSČ za rok 1951. SOA Příbram. Fond OV KSČ. MO Křepenice. K.č. 13. Inv. č. 62

¹⁴⁷ Kronika Křepenice

¹⁴⁸ Zpráva OAV Sedlčany z 15. srpna 1949 hovoří o vzniku přípravného výboru ke vzniku vyššího typu JZD a zpráva z 15. října roku 1951 pak o rozhodnutí přejít na vyšší typ. SOA Příbram. Fond OAV Sedlčany. K.č.2. Samotné založení JZD III. typu pak spadá do měsíce prosince roku 1951. Členy družstva se stali Křížek, F., Křížek, Jiří, Křížek Josef, Šachová, M., Prejzek, A., Kindl, J., Sůsa, J., Mlejnek, K. a Vyterna, J., Kabátová, M. (oba bývalí deputátníci na křepenicím statku). Kronika Křepenice

historických budov bývalé Krčínovy tvrze však měl Státní památkový úřad (dále jen SPÚ), a tak se ze statku stala třecí plocha. Při opravných pracích nařízených SPÚ byli totiž zbořeny a zasypány komíny místností, které sloužily jako kanceláře JZD, a teprve na žádost MAV byly opět zprovozněny. Vzhledem k tomu, že stavební práce prováděli zedníci, kteří nevstoupili do družstva, členové JZD a MO to považovali za téměř sabotážní akci a ve stejném duchu je také o této příhodě veden zápis v kronice.¹⁴⁹

Mezi léty 1951 a 1954 vývoj socializace v Křepenicích značně kolísal. V jedné ze zpráv instruktora OV KSČ z roku 1952 najdeme např. hodnocení, že se v Křepenicích nedělá správná zemědělská politika, přičemž vina je kladena hlavně na nepravdivé schůzování a jen nepatrnou účast. Někdy byla účast tak malá, že se musela schůze rozpustit.¹⁵⁰

Vzhledem k malé akceschopnosti jak místní organizace KSČ, tak místního akčního výboru NF lze pochybovat o tom, že docházelo k poslušnému provádění toho, co se usneslo na schůzích okresního akčního výboru nebo okresního výboru KSČ. Ostatně hodnocení OAV Sedlčany si na špatnou spolupráci opakovaně stěžovalo.¹⁵¹ Důvod nesprávného nebo nedostatečného plnění krajských či okresních nařízení mohl být i ten, že většina usnesení měla značně abstraktní charakter a jejich provedení záleželo více či méně na osobě předsedy obou složek a na jejich členech. Nezkušenost rolníků s politickou činností se pak promítala do negativního hodnocení vypracovávaném na okresním a následně krajském výboru. Ostatně již zpráva ze srpna 1949 mluví za vše: „*V našem okrese nelze mluvit o dělnických kádrech v pravém slova smyslu. Politická vyspělost je podprůměrná.*“ Ani v roce 1951 se ale v tomto směru situace nezlepšila: „*Jelikož je na okrese nedostatek kádrů, kteří jsou schopni přesvědčovat zemědělce, bude třeba, aby krajské složky se více zaměřily na okres a pomáhaly v přesvědčovací práci.*“¹⁵²

Přesvědčovací akce stejně jako podporování soutěživosti měly alespoň v případě obce Křepenice úspěch, protože v září roku 1952 vstupují do JZD Křepenice všichni

---

¹⁴⁹ „*Tato malá příhoda s komíny je pro poměry v obci příznačná.*“ Kronika Křepenice.

¹⁵⁰ Zpráva instruktora z 13. 7. 1952. SOA Příbram. Fond OV KSČ Sedlčany. MO Křepenice. K.č. 13, Inv. č. 62. Schůze místní vesnické organizace se odehrávaly v hospodě, která patřila Antonínu Vokrouhlíkovi, zakládajícímu členu komunistické strany v Křepenicích. O tom, že splnění hospodářského plánu na okrese nebylo jedinou náplní schůzí místní organizace svědčí stížnost instruktora OV na špatně vychlazené pivo. V jiné instruktorově zprávě, ještě z roku 1951, najdeme také poznatek, že organizace bez fungujících agitačních důvěrníků „*pomalou spí*“ a že „*je zapotřebí více iniciativy k oživení organizace.*“ Zpráva instruktora z 22.6. 1951. Uloženo tamtéž.

¹⁵¹ Např. Hodnocení činnosti místních akčních výborů v okrese ze dne 26. srpna 1952. SOA Příbram. Fond OAV NF v Sedlčanech. K.č.2

¹⁵² Zprávy ze dne 22. srpna 1949 a 19. července 1951. SOA Příbram. Fond OAV NF v Sedlčanech. K.č.2

zemědělci.¹⁵³ Vývoj JZD v Křepenicích odpovídá obecnému trendu - nejdříve počáteční relativní nadšení, po špatných výsledcích však přichází zklamání a řada především těch lepších hospodářů vystupuje. Tváří v tvář neúspěchům ve výsledcích JZD začali komunisté připravovat rozsáhlé agitační kampaně na vesnicích. Jedna taková se uskutečnila v listopadu 1953 a jejím prvořadým úkolem bylo pozvednout úroveň hospodaření JZD tak, aby se stalo přitažlivým pro všechny individuálně hospodařící malé a střední rolníky.¹⁵⁴ Jaké tedy byly formy přesvědčování ke vstupu do JZD a tím k dokončení socializace?

2.3. Propaganda na vsi

Nejprve se budu věnovat agitačním akcím na venkově, které sloužily k přesvědčování rolníků o výhodách JZD tam, kde družstvo ještě nebylo (popřípadě kde byl pouze přípravný výbor či nižší stupeň JZD), nebo které měly za úkol zvýšit výnosy podporou přirozené soutěživosti.

Zrychlení tempa socializace a kolektivizace zemědělství v roce 1951 provázely okázalé akce symbolizující vítězství družstevní velkovýroby nad soukromým malovýrobním sektorem. Jednalo se zejména o rozorávání mezí, společný svoz obilí a odvod dobytka do společných stájí. Na dokazování úspěšnosti státního hospodářství se dále podílely ostatní účinné nástroje propagandy, především regionální tisk, referáty na schůzích, přednášky pořádané okresním výborem a filmová představení.

Spojení výroby a kultury bylo jedním z cílů zakládání JZD. Družstva zajišťovala na vsích kulturní akce, které měly zvýšit celkovou úroveň rolníků. Tyto tzv. osvětové akce mělo v našem případě na starosti k tomu zřízené osvětové oddělení při OAV Sedlčany zřízené v roce 1953. Jeho úkolem bylo jednak „vyburcovat“ vesnice ke splnění výrobního plánu a jednak kulturně obohatit družstevníky. V nařízeních pro rok 1953 se dočteme, že „*obecní a lidové knihovny, včetně kronikářů a místních rozhlasů veškerou svoji masově politickou a kulturně osvětovou práci v jarním období 53 zaměří k nejúčinnější pomoci řádně*

---

¹⁵³ Předseda MNV a MO Havelka popisuje v jedné ze zpráv MO jak ke vstupu všech zemědělců v obci došlo: „*Ale my jsme nesložili ruce do klína. Několik soudruhů chopilo se znovu svého úkolu, utvořilo dvojice a šlo se znovu přesvědčovat s pomocí ONV a OV KSČ. Při této přesvědčovací a vyčerpávající kampani, která trvala 14 dní, dokázalo se, že všichni zemědělci vstoupili do JZD. Nastaly ale ještě další starosti, když se ukázalo, že do JZD vstoupili i zemědělci, kteří tomu nepřáli, rozbíjeli a narušovali pracovní morálku všech členů. (...) tyto zemědělci vstoupili do JZD jen proto, aby se zbavili půdy, která se jim stala přítěží.*“ Zpráva MO Křepenice z roku 1952, blíže nedatováno. SOA Příbram. Fond OV KSČ Sedlčany. MO Křepenice. K.č. 13, Inv. č. 62.

¹⁵⁴ Příprava zimní kampaně na vesnici. SOA Příbram. Fond OAV Sedlčany. K.č.4

připravit a provést v agrotechnických lhůtách s použitím nových pracovních metod všechny jarní práce.“¹⁵⁵ Prostřednictvím různých školení, divadel a promítání se mělo rolníkovi ulehčit v jeho těžkém životě, aby „práce nebyla jen dřina a nic jiného.“¹⁵⁶ Nutnost vzdělanosti a kulturní úrovně na vesnici objasňuje J. Tauber ve své studii „Kdo žije na vesnici.“ V ní píše, že „profesionální a odborná zdatnost je do značné míry závislá na všeobecné kulturní úrovni. Technik, který je jen technikem a není současně kulturním člověkem, je zpravidla technikem omezeným a nedokonalým. (...) To dvojnásob platí o funkcionářích družstva, kteří nejen ovládají techniku, ale také vedou lidi a ovlivňují společenské procesy v družstvu a na vesnici.“¹⁵⁷ Dále pak podotýká, že „deset odborně vzdělaných, zkušených, třídně uvědomělých a kulturních lidí vykoná často více než sto demoralizovaných nebo zaostávajících lidí.“¹⁵⁸ Slib lepších kulturních, vzdělanostních, bytových a také hygienických podmínek byl proto součástí kampaně na získání a hlavně udržení pracovníků JZD.

Kulturně osvětová činnost měla plynout z iniciativy a nadšení členů lidové správy a stranických organizací a zdá se, že ačkoliv na okresní úrovni byla iniciativa dostatečná, na místní úrovni už tomu tak zdaleka nebylo. Mnoho nápadů a nařízení tak zůstávalo pouze v rovině teoretické. Záviselo to nejen na smýšlení obyvatel, ale také na dostupnosti kulturního vybavení (knihovna, kulturní dům apod.) a na možnostech přednášek, exkurzí a zájezdů. Pro osvětu byly dobře použitelné také společenské organizace jako Československý svaz mládeže, Výbor žen, Svazarm ad.¹⁵⁹

Pro představu, jak vypadal plán kulturní činnosti na okrese, uvedu z něj několik bodů, které měly být vykonány za první čtvrtletí roku 1953: 40 členských schůzí, 12 dětských besídek, 10 besed žen, 40 školení u MAV se zajištěním jejich pravidelného schůzování, zřízení pěti literárních koutků, politické zajištění předmájového soutěžení, jeho kontrola a odměňování nejlepších pracovníků.¹⁶⁰ To, co bylo náplní činnosti těchto orgánů, nejlépe vystihuje poslední bod plánu pro rok 1953: „Dále a hlouběji budeme rozvíjet naši masově-politickou práci za socializaci vesnice, více budeme používat bleskovek na

---

¹⁵⁵ Z úkolů osvětového oddělení při OAV Sedlčany. SOA Příbram. Fond OAV Sedlčany. K.č.2

¹⁵⁶ Z „Akce Hovory“ z prosince 1950. SOA Příbram. Fond OAV Sedlčany. K.č.2

¹⁵⁷ Tauber, j.: Kdo žije na vesnici. České Budějovice 1965. Str. 60 - 61

¹⁵⁸ Tamtéž. Str. 87

¹⁵⁹ Vzhledem k tomu, že rozbor působení těchto organizací přesahuje rámec této práce, odkáží pouze na vhodnou literaturu jako je již zmíněný Jan Tauber a jeho sociologická studie „Kdo žije na vesnici“ popř. hodnocení jejich činnosti na okrese Sedlčany ve fondu OAV Sedlčany uloženém v SOA Příbram.

¹⁶⁰ Z politicko-kulturního plánu na 1. čtvrtletí roku 1953. SOA Příbram. Fond OAV Sedlčany. K.č.3

sáčcích, nástěnek v prodejních, ukazovat dobré výsledky a pranýřovat vesnické boháče a neplniče.“¹⁶¹

Jedna z kampaní OAV Sedlčany byla věnována zakládání Jednot v obcích. Spotřební a výrobní družstvo Jednota Sedlčany bylo založeno 26. listopadu 1950 a od října 1952 probíhala v okrese rozsáhlá kampaň za ustavení prodejen (s názvem Jednota). V Křepenicích proběhla valná hromada 19. 10. 1953 a vedoucí jednoty se stala H. Okrouhlíková.¹⁶² V informačním zpravodaji okresního výboru pak byly jednou za čtvrt roku zveřejňovány výsledky plánu, samozřejmě včetně nedostatečného splnění plánu malovýrobního obratu. Tak se dozvíme, že za rok 1953 vedoucí Jednoty Křepenice Okrouhlíková nesplnila plán.¹⁶³

Součástí osvětové činnosti byly i besedy. Pět takových akcí, nazvaných „besedy pod lipami“ se uskutečnilo v červnu 1953 přede žněmi v rámci tzv. předžňové kampaně. Jejich cílem nebylo jen nabádání k co největšímu pracovnímu výkonu, ale i jakési kulturní osvězení před náročnými pracovními měsíci. Proto byl na programu těchto besed zpěv, recitování básní, promítání filmů se zemědělskou tematikou a loutkové divadlo. Pro obci Křepenice se bohužel nedochovala účast, ale podle ostatních vesnic byla celkem hojná.¹⁶⁴ Na podobném principu fungovaly i tzv. agitační neděle, taktéž iniciované OAV před žňovými pracemi. Předsednictvo vybralo několik agitačních dvojic z těch „*nejvyspělejších soudruhů*“ a vyslalo je do obcí, aby svým přesvědčováním rolníků zajistili co nejlepší výsledky žní.¹⁶⁵

Žně byly chápány jako nejlepší příležitost ukázat úspěšnost nebo naopak neúspěšnost jednotlivých družstev. Podle směrnic Krajského akčního výboru pro rok 1951 určených všem složkám Národní fronty měly být žně toho roku „*významným mezníkem na cestě k vítězství socialistických principů v našem zemědělství. Žňové období je největší příležitostí, kdy zejména JZD vyššího typu mohou prokázat celkovou převahu družstevní velkovýroby nad individuálním hospodařením, a to nejen lepší organizací práce, ale především dosažením vyšších hektarových výnosů.*“¹⁶⁶ Součástí práce složek akčních

---

¹⁶¹ Tamtéž. Podobně zní dopis na Krajský akční výbor do Prahy z 21. 11. 1952, ve kterém spolupracovníci sedlčanského družstva Jednota slibují, že budou ještě usilovněji a houževnatěji plnit všechny úkoly, což povede k urychlení socializace vesnice a tím i k vybudování socialismu v celém státě. Uloženo tamtéž

¹⁶² Kampaň k valným hromadám vesnických jednot politického oddělení OAV Sedlčany. SOA Příbram. Fond OAV Sedlčany. K.č. 3

¹⁶³ Tamtéž

¹⁶⁴ Plán předžňové kampaně. SOA Příbram. Fond OAV Sedlčany. K.č.3

¹⁶⁵ Tamtéž

¹⁶⁶ Ze směrnic pro složky NF a akční výbory NF k zajištění mírových žní roku 1951. SOA Příbram. Fond OAV Sedlčany. K.č. 3

výborů během žní na vesnici mělo podle výše uvedených směrnic být také odhalování a zneškodňování vesnických boháčů a vysvětlování jejich škodlivého působení v JZD a na vesnici vůbec. Úkolem OAV bylo zajistit vydávání tzv. žňových novin a bleskovek, což byla v podstatě letní obdoba informačního zpravodaje. V nich se téměř každý den zveřejňovaly výsledky žní, hodnotily se nejlepší pracovní výkony a naopak se pranýřovala zaostávající družstva.¹⁶⁷ Stavby výkupu z jednotlivých vesnic byly provázeny provokativními hesly vyzývajícími k soutěžení, jako např.: „*Co Příčovy? Prý se tam mlátilo a dodávky nejdou! Je to pravda?*“ Popřípadě: „*Dnes bude putovní vlajka předána první obci v tabulce. Co na to řekne loňský vítěz Suchdol?!*“ Některé apely měly lehce ironický tón pokoušející se zesměšnit v tabulce zaostávající vesnice: „*Ředice, Líchovy, Šebánovice a Chramosty! Je třeba jít v tabulce nahoru a ne dolů!!!*“¹⁶⁸ Na vydávání těchto zpravodajů a bleskovek se podíleli zejména členové Československého hnutí mládeže, kteří vybavovali noviny a letáky propagandistickými kresbami. Obec Křepeň se umístila na konci žní na 14. místě z 61 obcí.¹⁶⁹

Z mládeže, z žen a brigádníků se vytvořily tzv. masové složky akčních výborů, které se účastnily agitačních brigád, propagačních přednášek a soutěží. Do této činnosti ale byly zapojeny i organizace jako byly Sbor hasičů, Svaz bojovníků za svobodu, Svaz československo-sovětského přátelství nebo Autoklub Sedlčany, jehož úkolem bylo zorganizovat dobrovolné řidiče na noční směny při žních.¹⁷⁰

Hodnocení, vypracované Krajským akčním výborem po skončení žní v roce 1951, ale odhaluje zjištěné nedostatky. Vypracované směrnice nebyly plněny a ačkoliv je plánování základem socialistické výroby, žňové a výkupové plány nebyly ve všech obcích ani vyhotoveny, natož dodržovány. Navíc nebyla zajištěna důsledná kontrola nařízení.¹⁷¹

O nedostatečném pochopení důležitosti společného provedení žní se dozvídáme také z hlášení OAV Krajskému akčnímu výboru v Praze v roce 1950. Zde se píše, že „*pro společné práce ve žně je na okrese malé pochopení. V obcích není přes velké*

---

¹⁶⁷ Vydávání bleskovek a novin bylo nařízeno směrnicemi pro složky NF. Autoři článků a výzev se měli zaměřit na úspěšné plnění žní a sledování okresní i krajské soutěže JZD. Např. ve výkupovém informačním zpravodaji z 2.8. 1951 byly otištěny výsledky výkupu se seznamem vesnic, které splnily plán a které nedodaly „ani kg“. Jako nejlepší zemědělec byl vyhlášen Josef Kolka ze žňového spolku Křepeň. Žňové spolky byly vytvořeny ve vesnicích, kde ještě neexistovaly JZD a kde se zemědělci chtěli také v rámci kampaní zapojit do společných žní. Apel na dosud nerozhodné rolníky je patrný z těchto hesel: „*Nadšeným soutěžením zemědělců pro nejrychlejší dodávku k posile vlasti – silná vlast – menší odvaha útočníka. Řady vzorných dodavatelů rostou, zapoj se i ty!!*“ Výkupní zpravodaj z 2.8. 1951. Uloženo tamtéž.

¹⁶⁸ Informační výkupové zpravodaje ze srpna 1951. Uloženo tamtéž.

¹⁶⁹ Výkupní zpravodaj z 31.8. 1951. Tamtéž.

¹⁷⁰ Směrnice pro OAV NF k zajištění mírových žní roku 1951. SOA Příbram. Fond OAV Sedlčany. K.č.3

¹⁷¹ Hodnocení KAV NF za rok 1951. SOA Příbram. Fond OAV Sedlčany. K.č.3

přesvědčování výsledek společných prací uspokojivý.“¹⁷² Zdá se tedy, že ačkoliv rok od roku byly agitační snahy o společné provedení žní propracovanější a bylo do nich zapojováno stále více lidí a organizací, nesdíleli všichni nadšení funkcionářů OAV a dalších složek státní správy. Alespoň tak vyplývá z každoročních hodnocení společných zemědělských prací. Kromě žní byly v podobném duchu organizovány podzimní a jarní práce a pokaždé byla snaha popularizovat zkušenosti ze společného hospodaření.¹⁷³

Výrazně sloužily k socializaci vesnice kromě již zmíněných informačních zpravodajů OAV, navazující v náplni své propagandistické práce na Věstník ONV vydávaný mezi léty 1946 – 1949, různé místní noviny zabývající se zemědělskou tematikou. V případě sedlčanského regionu to byly vesnické noviny *V nový život*.¹⁷⁴ Svou úlohu sehrály noviny zejména při lákání zemědělců do JZD, neboť se tam zveřejňovaly jak výsledky hospodaření, tak naopak osudy soukromého sektoru. Soukromníci a především venkovští boháči byli na stránkách vesnických novin vylíčení jako brzdy rozvoje vesnice. Noviny *V nový život* zveřejňovaly také výsledky voleb do složek lidové správy, ale také různých sportovních nebo uměleckých klání. Tento regionální tisk se opět podílel na podpoře soutěživosti, nejenom uváděním výsledků soutěží mezi JZD ale též výzvami a provokativními články.

Soutěžení mezi vesnicemi mělo vést ke zvýšení produktivity práce a tím ke zvýšení hektarových výnosů a zlepšení chovatelských výsledků. Organizaci měli mít na starosti orgány lidové správy, tzn. místní národní výbory ve spolupráci s družstvy. Soutěžilo se o nejlepší pracovní skupiny v JZD v obecním, okresním, krajském a celostátním měřítku, o nejlepší JZD v okrese, kraji a republice, o nejlepší obec v okrese a o nejlepšího zemědělce v obci a okrese. Odměnou byly putovní vlaječka předsedy MNV, čestné uznání předsedy ONV popřípadě za vítězství v celostátní soutěži diplom od ministra zemědělství. Nejlepší pracovní skupiny mohly být také odměněny exkurzí nebo zájezdem např. na zemědělskou výstavu do SSSR.¹⁷⁵

Dalším agitačním prostředkem ke zvýšení iniciativy zemědělců byly tzv. pohotovostní brigády nebo také brigády socialistické práce vysílané z okresního města. Tyto brigády

---

¹⁷² Hlášení OAV Sedlčany KAV v Praze ze dne 29. června 1950. Uloženo tamtéž.

¹⁷³ Viz např. Návrh usnesení o upevnění a dalším rozvoji jednotných zemědělských družstev, zpracovaných ministerstvem zemědělství pro ÚV KSČ ze dne 21. března 1952. In: Pšeničková, J.(ed.): *Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství . Vznik JZD 1952*. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. Praha 2000. Str. 89

¹⁷⁴ Noviny *V Nový život* se zachovaly v SOA Příbram a to z let 1954 až 1960.

¹⁷⁵ Z oběžníku pro národní výbory o organizačním zajištění soutěže v družstevním i soukromém sektoru ze dne 16. května 1951. In: Pšeničková, J.(ed.): *Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1951*. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. Praha 1999. Str.139

vybavené pokyny OAV přesvědčovaly rolníky o tom, jak je výhodná práce ve skupinách apod. Navíc měly sblížit venkov s městem. Někdy obcházeli rolníky také členové komunistické strany v rámci tzv. agitačních neděl.¹⁷⁶

Nástrojem propagandy na vesnicích byly také obecní knihovny (tzv. lidové knihovny), kronikáři a místní rozhlas. Toto vše se podle osvětového oddělení ONV v Sedlčanech mělo zaměřit na svoji „*masově politickou a kulturně osvětovou práci v jarním období roku 1953.*“¹⁷⁷ Součástí agitace na vsi se tak staly tzv. nástěnné tabule cti a hany, rozhlasový vůz, přednášky (především o úspěších kolektivizace v Sovětském svazu) nebo večerní promítání krátkých zvukových filmů s tématem žně (např. Továrna na zrno).¹⁷⁸ Na kulturním programu se opět podílel Československý svaz mládeže, který měl pořádat na návsi večery s hudebním, pěveckým a agitačním programem.¹⁷⁹

Pokud jde o praktickou realizaci všech výše uvedených agitačních prostředků, stačí si přečíst např. hodnocení činnosti místní organizace KSC v Křepenicích za rok 1950. V ní se píše, že „*sice agitační důvěrníci ustanoveni byli, ale to je asi tak vše, co bylo uděláno, neboť výbor stranické organizace se o ně více nezajímá a nebyli instruováni pro jejich úkoly. (...) je to chyba všech, že jsme se neseznámili s usnesením ÚV a že jsme pak neměli možnost jeden druhého v práci kontrolovat. Část viny na tom nese i instruktor OV KSC, který nepravidelně organizaci navštěvoval a nápomocen práci nebyl a co hlavně, činnost organizace nekontroloval.*“¹⁸⁰

Lákání ke vstupu do JZD neprobíhalo jen podáváním pozitivního obrazu socialistického hospodářství a vyjmenováváním výhod a úspěchů těch, kteří již vstoupily,

---

¹⁷⁶ Dopis z 11. 6. 1953 s pokyny pro agitaci na vsi z KAV NF Praha tajemníkům OAV NF Sedlčany. SOA Příbram. Fond ONV Sedlčany. Osvětové oddělení. K.č. 4. pro všechny druhy kampaní byly samozřejmě členové a předsedové akčních výborů i družstevníci školeni. Nařízení školení v plánu zimní kampaně ONV Sedlčany.

¹⁷⁷ Úkoly pro rok 1953. SOA Příbram. Fond OAV Sedlčany. Osvětové oddělení. K.č. 4

¹⁷⁸ Vývěsní tabule s postupem žňových prací v obci i okrese měl opět na starosti OAV. Podle směrnic z roku 1952 mělo „*být v největší míře využito místního rozhlasu*“ a měly se uveřejňovat výsledky jednotlivých pracovníků a pracovních skupin, které se zasloužily o úspěšné zvládnutí žní. Ze směrnic pro žně 1952. Uloženo tamtéž. Program filmů určených k promítání během žní. SOA Příbram. Fond OAV Sedlčany. Zemědělství 1950 – 53. K.č. 4. Srov. Podkladový materiál hlavní správy výzkumu a propagace o přípravě akce „*Filmové jaro na vesnici*“ z února 1953. In: Pšeničková, J.(ed.): Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství . Vznik JZD 1953. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. Praha 2002. Str. 45. Tato osvětová akce se měla stát protějškem filmových festivalů ve městech a měla „*pomáhat našim družstevníkům, traktoristům a pracovníkům státních statků i ostatním drobným a středním rolníkům při nástupu do jarních prací, seznámila je pomocí naučných a instruktážních filmů naší i sovětské výroby s nejnovějšími poznatky pokrokové sovětské zemědělské vědy i techniky a názorně ukázala výhody socialistické zemědělské velkovýroby, boj za vyšší výnosy a užitek a pak i nejlepší díla filmového umění v souvislosti s úspěšným bojem národa za světový mír.*“ Na seznamu připravených filmů pro tuto akci byly např. Anna proletářka, Nezapomenutelný rok 1919 nebo Zítřka se bude tančit všude.

¹⁷⁹ Ze směrnic pro OAV k zajištění žňových prací roku 1952 ze dne 6. června 1952. Uloženo tamtéž.

¹⁸⁰ Zpráva o činnosti MO KSC v Křepenicích za rok 1950. SOA Příbram. MO Křepenice. K.č. 13. Inv. č. 62

ale také prostřednictvím akcí zaměřených proti vesnickým boháčům a dalším „kapitalistickým živlům.“

2.4. Perzekuce aneb „Kde nepracuje strana, pracuje třídní nepřítel“

Současně s kampaní za socialistickou výstavbu se zostřila propagace třídního boje na vesnici. Psychologická kalkulace dokázala rozdělit vesnice a přiměla obyvatelstvo opět po letech udávat své sousedy a známé.

50. léta jsou v dějinách zemědělství velmi dramatická a poznamenala mnoho osudů rolnických rodin. Komunistická strana měla k perzekuci kulackých rodin k dispozici celou řadu zákonů, z nichž některé byly přijaty ještě v předúnorovém období. Byly to především tyto zákony, které sloužily jako podklad pro vedení třídního boje: zákon č.15/1947 Sb. o stíhání černého obchodu, vyhláška č. 612/1949 o výkupu mechanizačních prostředků, zákon č. 55/1947 Sb. o pomoci zemědělcům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu a zákon č. 231/1948 Sb. na ochranu lidově demokratické republiky. Ministerstvo vnitra ukládalo okresním národním výborům zřídit trestní komise, které měly vést řízení proti třídním nepřítelům, ale do roku 1951 probíhaly tzv. kulacké procesy jen ojediněle. Trestní řízení se vedlo i se zemědělci, kteří se hanlivě vyjadřovali o socialistickém zřízení nebo kteří se dopustili menších hospodářských přestupků. Rozsudky však v případě malých rolníků bývaly velmi mírné, často byli provinilci jen slovně napomenuti. Mnohem přísněji byly posuzovány přestupky vesnických boháčů, pro něž mohlo mít obvinění z podvratné činnosti fatální důsledky.

První návrhy na systematické omezování kulaků na vesnici pochází z porady pracovníků zemědělského oddělení ÚV KSČ v dubnu 1950. Zde bylo zavrženo rychlé a spontánní odsuzování kulaků, které by mohlo vystrašit střední rolníky „že *dojde také na ně.*“¹⁸¹ Zvláštní zřetel se měl věnovat vytlačení vesnických boháčů z družstev a místních organizací. Se směrnicemi z roku 1950 byly na sklonku roku seznámeni předsedové krajských a okresních soudů a také prokurátoři, aby věděli, jak mají postupovat v souladu se zemědělskou politikou.¹⁸²

---

¹⁸¹ Zápis z porady zemědělských pracovníků při ÚV KSČ z 27. dubna 1950 in: Pšeničková, J. (ed.): .): Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství . Vznik JZD 1950. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. Praha 1998.

¹⁸² Jim bylo v tajných nařízeních mimo jiné sděleno, aby věnovali „*co možná největší péči vyšetřování trestných činů zemědělců, nespokojovat se přitom zjišťováním jen zjevných pachatelů z řad malých a středních rolníků, ale odhalovat skutečné podněcovatele a inspirátory těchto deliktů, vesnické boháče a*

Praktické provádění směrnic z ústředních vládních a stranických úřadů měly na starosti okresní stranické a národní výbory. OV KSČ měl za úkol vypracovat seznam kulaků a plán na jejich likvidaci, přičemž nejvyšším cílem bylo vystěhovat kulaka z vesnice. Dalšími praktikami, které se uplatňovaly při perzekuci vesnických boháčů bylo odebírání šatenek nebo přerušování dodávek elektrického proudu. Vystěhování kulaka postihlo většinou i jeho rodinu, navíc kulackým dětem bylo bráněno ve studiu.¹⁸³ Podle směrnic z roku 1951 bylo „*nutno vidět kulaka jako třídu, a nikoliv jako jednotlivce. To, že někteří nabízejí půdu, ještě neznamená, že jako třída se chtějí vzdát svých pozic. (...) Je nesprávné se domnívat, že lze přijmout vesnické boháče do JZD, když se zřeknou půdy, když budou propagovat JZD, spokojí se s odměnou podle práce. Stavět především otázku, jak zamezit vstupu, případně vytláčit vesnické boháče z JZD a nikoliv naopak.*“¹⁸⁴

Prostředkem k jejich omezení bylo také zvyšování povinných dodávkových úkolů a následné vyměňování vysokých peněžních pokut za jejich neplnění, což byl ostatně také jeden ze způsobů zastrasování, který měl přimět nerozhodné rolníky ke vstupu do JZD. Mnozí neplniči tak oznámení o pokutě obdrželi společně s přihláškou do družstva, jejíž podpis je mohl zachránit. Podobně lákali členové místních stranických organizací rolníky ke vstupu výměnou za odpuštění pokut nebo nezaplacených daní. Zvýšení zemědělské výroby totiž vyžadovalo přesné plánování a také přísnější tresty za jeho nedodržení, případně sabotování. Kontrola plnění měla být prováděna z hlediska třídního a z hlediska výrobního a měl ji provádět okresní zemědělský referent spolu s okresním agronomem za účasti MNV. Důsledně se měla kontrola provádět hlavně u vesnických boháčů. Tresty jim mohly být vyměřeny různé, od pokuty, přes trest na svobodě, uvalení národní správy, až po vězení a vystěhování z vesnice.¹⁸⁵

Nadále se pokusím ukázat, jak byly tyto směrnice a nařízení naplňovány v Křepenicích. Z trestných činů v zemědělství, které narušovaly přechod vesnice k socialistické formě máme zaznamenány dva případy neplnění povinných dodávek a následných sankcí v roce 1952. Toho roku přede žněmi byly do užívání místního JZD

---

příslušníky ilegálních organizací, proti těmto zaměřovat ostrí bezpečnostních opatření.“ Převzato z Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha 2008. Str. 69

¹⁸³ Václavů, A.: C.d. Str. 18n. K tématu perzekuce selských dětí nejlépe viz. Jech, K.: C.d. Str. 141n.

¹⁸⁴ Pokyny pro NV o použití zákona č. 55/1947 Sb a č. 46/1948 Sb. pro přebírání půdy od vesnických boháčů. In: Pšeničková, J. (ed.): Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1951. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. Praha 1999.

¹⁸⁵ Návrh sankcí vypracovaný zemědělským oddělením ÚV KSČ v prosinci 1949. Junčová, J. (ed.): Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1948-49. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. Praha 1995. Str. 185

dány dvě usedlosti – č.p. 9 Antonína Vyskočila a č.p. 22 Jiřího Jirsy a Marie Sůsově.¹⁸⁶ Dalším „hříšníkem“ v obci byl František Vyskočil z č.p. 1, který byl jediným kulakem ve vesnici. Jeho označení za kulaka místní stranickou organizací, jíž byl sám členem až do roku 1953, je ale velmi sporné a je důkazem, jak široký to byl pojem a jak velkou možnost zneužití přinášelo jeho nepřesné vymezení. Vodítkem k určení, zda jde o kulaka nebo ne, nemusela být jen výměra půdy, ale také zda je majitelem pohostinství či jiné živnosti. Už ani nemusel být majitelem, stačilo, aby ve svém bývalém podniku zůstal jako vedoucí.¹⁸⁷ Křepenice byly zařazeny do výrobní skupiny bramborářsko – ječné, takže by František Vyskočil musel hospodařit nejméně na 12 ha, aby spadl do kategorie vesnický boháč, což nehospondařil.¹⁸⁸ Jeho jediným prohřeškem tedy asi podle dochovaných zápisů ze schůzí MO bylo, že měl podíl v lihovaru v Chlumu.¹⁸⁹ V souvislosti s Vyskočilovým členstvím jak v MO, tak v pozdějším družstvu, byla MO z okresního výboru strany nabádána k „*důkladné očistě stranické organizace, čímž zajistí úspěch své další politické práce.*“¹⁹⁰ Jak nedůsledně plnily místní stranické organizace nařízení z okresních výborů se můžeme přesvědčit z toho, že F. Vyskočil byl vyloučen až v roce 1953.¹⁹¹ Z trestné činnosti v námi zkoumané oblasti můžeme jmenovat již jen případ Františka Šetiny, který byl v roce 1954 odsouzen za rozšiřování protistátních letáků k trestu na svobodě a zabavení poloviny

---

¹⁸⁶ Antonín Vyskočil se po uvalení nuceného nájmu na svou usedlost odstěhoval z Křepenic. Okresní soud v Sedlčanech vedl na Vyskočila spis P121/52, který byl uložen v SOA Příbram, ale v roce 1995 byl jako pozůstalost skartován.

¹⁸⁷ Spodní hranice pozemkové držby pro označení za kulaka byla u řepářských oblastí 8 – 12 ha, v obilnářských oblastech 10 – 14 ha, v bramborářských 12 – 16 ha a v píceňářských 15 – 20 ha. Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha 2008. Pro ilustraci uvedu ještě příklad z jiného regionu – z Domažlicka. Z Jednotného zemědělského družstva Petrovice zaslali na ministerstvo zemědělství dotaz, zda mohou přijmout zemědělce nad 15 ha. V odpověď jim přišlo následující ponaučení: „*Vesnického boháče jako úhlavního nepřítele našich JZD nepoznáváme jen podle hektarů, ale musíme znát i jeho minulost a nynější poměr k našemu lid .dem. zřízení. Jistě nevezmeme do JZD kulaky, kteří byli vykořisťovatelé a kteří žili z práce jiných, svých sluhů a děveček. Nemůžeme však vesnického boháče označit tím, že má 15 nebo 20 ha, i když zpravidla jimi v některých oblastech jsou. Vesnickým boháčem může být zrovna tak zemědělec hospodský, obchodník, povozník apod. Výměra půdy tedy není rozhodující pro označení vesnického boháče. Bylo by od nás jistě neodpovědné, kdybychom vám řekli, že tito vaši zemědělci do družstva patří nebo nepatří. Máme-li někoho označit, musíme ho nejprve znát. Odhalit a označit vesnického boháče mohou nejlépe sami družstevníci, poněvadž ho velmi dobře znají. Protože není možno v naší odpovědi celou věc náležitě objasnit, doporučujeme požádat příslušný ONV o vyslání jeho zástupce, který by všem družstevníkům blíže váš dotaz vysvětlil.*“ *Odpověď ministerstva zemědělství z 30. ledna 1953.* In: Pšeničková, J. (ed.): .): Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství . Vznik JZD 1953. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. Praha 2002. Str. 37

¹⁸⁸ Výrobní skupiny pro rok 1957. SOA Příbram. Fond ONV v Sedlčanech 1945 – 1960. K.č. 62. Inv.č. 10

¹⁸⁹ Zápis ze schůze MO 15.7. 1950. SOA Příbram. Fond OV KSČ Sedlčany. MO Křepenice k.č. 13. Inv. č. 62. Spolu s „kulakem“ Vyskočilem je na chůzi také probírán s. Vyterna, který se ostře staví proti založení družstva a napadá slovně ty, kteří JZD v obci chtějí, že rozvrací venkov. Zajímavé je, že opakovaně v roce 1956 a následné roky je vyhlášen nejlepším pracovníkem JZD Křepenice. Viz. Úspěch Křepenice v 2. pětiletce. V nový život č. 6. SOA Příbram

¹⁹⁰ Schůze 15.7. 1950. SOA Příbram. Fond OV KSČ Sedlčany. MO Křepenice. K.č. 13. Inv. č. 62

¹⁹¹ Jako důvod bylo uvedeno, že se Vyskočil ničeho nezúčastňuje a jako kulak vůbec do strany nepatří. Zápis ze schůze 6. března 1953. Uloženo tamtéž.

majetku. Polovina jeho usedlosti připadla JZD, druhá měla připadnout manželce, která ale po odsouzení manžela spáchala sebevraždu. Jeho syn se dědictví neujal, a tak i druhou polovinu získalo družstvo.¹⁹²

K dalším trestným činům kromě neplnění dodávek, rozvracení JZD či verbálních deliktů patřilo v oblasti zemědělství také zatajování půdy, zkrmování mouky a jen výjimečně vraždy a závažnější přečiny.¹⁹³

2.5. Krize jednotných družstev

Obviňování kulaků a zabírání jejich půdy ale mělo na československé zemědělství negativní vliv. JZD neměly o selskou půdu takový zájem, jak se čekalo a především se péče o ni samozřejmě zhoršila a výnosy tudíž klesly. Okresní akční výbory, které nesly za organizaci zemědělské výroby hlavní zodpovědnost, nestačily provoz JZD zvládat a situace v jednotlivých vesnicích se jim začala v roce 1952 a především v roce 1953 vymykat z rukou.

V roce 1952 se tempo narůstání JZD zpomalilo. Stalo se tak především z důvodu nezkušenosti drobných rolníků, kteří v družstvech tvořili většinu, s velkým hospodařením, což způsobilo nízké výsledky, nedostatečné peněžní nebo naturální platy a nespokojenost členů. Svou roli na pocitu zklamání měla i peněžní reforma provedená v polovině roku 1953, při níž lidé přišli o své úspory.

Následující roky po „vstupovací“ euforii začala nálada upadat i v družstvu Křepenice, svědčí o tom jednak zápisy v kronice, jednak zprávy ze schůzí jak JZD, tak MNV i MO za rok 1953 a 1954, které vypovídají o nezájmu místních obyvatel, o apatii a malé akceschopnosti. Zatímco kronikář Jaroslav Prejzek střízlivě hodnotí neutěšenou situaci v JZD jako důsledek porušení osevních postupů a tím nízkých hektarových výnosů a také jako následek nezkušenosti v řízení velkého hospodaření, Okresní akční výbor

---

¹⁹² Kronika Křepenice. Stejně jako v případě Antonína Vyskočila jsem neměla soudní spis Františka Šetiny k dispozici, protože v době psaní této práce byly soudní spisy z 50. let z Krajského soudu v Praze postupně přebírány Státním ústředním archivem a teprve postupně jsou zpracovávány. Většina spisů ale vzhledem k citlivosti údajů i tak bude přístupna jen v omezené míře.

¹⁹³ Tzv. rozkulačování bylo v Československu prováděno divadelními procesy jako např. s vrahy funkcionářů KSČ v Babicích, s ilegální skupinou Kluky nebo se skupinou Kotva, jejíž členové „ve své nenávisti k socialistické vesnici rozšiřovali s pomocí kulaků na venkově slintavku a kulhavku a mandelinku bramborovou.“ Převzato z Vohryzka – Konopa, J.F.: Venkov v temnu. Násilná socializace československého zemědělství. Mnichov 1989. Srov. Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha 2008. Str. 103n. Popř. Hodnocení práce trestních komisí za rok 1951 in: Pšeničková, J. (ed.): Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1951. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. Praha 1999. Str. 155n. a zpráva o průběhu třídního boje na vesnici z 23. června 1951. Tamtéž str. 175n.

v Sedlčanech vidí podle průzkumu mezi MAV v okrese chybu v nesouladu v samotné obci a v problematické osobnosti právě J. Prejzka. Ten byl již léta místopředsedou OAV v Sedlčanech a členem MAV v Křepeenicích a na jeho hlavu tak padalo nedostatečné plnění vytyčených úkolů okresního výboru.¹⁹⁴

Tři roky hospodaření JZD Křepenice zřejmě nepřinášely jeho členům žádný užitek, neboť měli práci jinde a věnovali se také svým tzv. záhumenkům. Většina z nich proto roku 1954 z družstva vystoupila.¹⁹⁵ Zdá se ale, že již v roce 1952 začínala mít JZD problémy z nedostatku kvalitních zemědělců, neboť ve směrnících pro rok 1953 se objevuje úkol pro OAV připravit plán kampaně na získání malých a středních rolníků.¹⁹⁶ Celostátní vývoj kolektivizace v letech 1953 a 1954 můžeme označit jako krizové období. Nepomohlo ani přijetí nových vzorových stanov v únoru 1953 podle návrhů z roku 1952 na prvním celostátním sjezdu JZD v Praze, které byly vypracované podle sovětského vzoru.¹⁹⁷ Ostatně na problémy s přijetím těchto stanov a na špatnou práci okresních výborů v zimní kampani 1953 si stěžuje ministr zemědělství Josef Nepomucký v dopise předsedům krajských a okresních národních výborů.¹⁹⁸ Předsedy v nich nabádá k přípravě okresních konferencí, které se měly stát důležitou událostí v životě okresu, a především organizovat besedy mezi rolníky.¹⁹⁹ Jak ale vyplývá z konkrétního vývoje jednotlivých JZD v okrese Sedlčany, neměly snahy z nejvyšších stranických a vládních míst velký účinek. Nerealistickému zhodnocení situace se nevyhнул ani Klement Gottwald, který v únoru 1953 na sjezdu JZD v podstatě opakoval hesla z února 1948, kterými nabádal rolníky k pokračování v započatém díle. Jeho poselství vyplněné větami typu „*Politika přátelství, trpělivého vysvětlování a přesvědčování – to je naše politika*“, nemohlo

---

¹⁹⁴ Zápisy ze schůzí MO Křepenice. SOA Příbram. Fond OV KSC Sedlčany. K.č. 13. Inv. č. 62 Srov. Průzkum složek NF ze dne 10. listopadu 1953. SOA Příbram. Fond OAV NF Sedlčany. K.č. 2.

¹⁹⁵ Kronika Křepenice

¹⁹⁶ Směrnice pro složky NF a AV NF pro rok 1953. SOA Příbram. Fond OAV Sedlčany. K.č. 4

¹⁹⁷ „*Ve vzorových stanovách byly vyjádřeny všeobecné zásady výstavby socialistické společnosti a našeho lidově demokratického státu. Byla v nich uplatněna zásada rovnosti, která přiznává stejná práva občanům bez ohledu na jejich pohlaví, národnost, rasu a náboženství. Rovněž zásada státně vedených družstev se opírá o paragraf 160 Ústavy, že stát řídí za účasti rolnictva zemědělskou politiku tak, aby se postupně zvyšovala výrobně technická úroveň vesnice a vyrovnával se sociální a kulturní rozdíl mezi městem a vesnicí.*“ Doskočil, I.: Československé zemědělství 1945 – 1975. Praha 1976. Celý text stanov najdeme v edici dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. Kolektivizace zemědělství . Vznik JZD 1953. Praha 2002. Str. 49

¹⁹⁸ Josef Nepomucký (1897 – 1972) vystřídal v roce 1951 J. Ďuriše v křesle ministra zemědělství. Na tomto postu setrval do roku 1953.

¹⁹⁹ Z dopisu ministra zemědělství J. Nepomuckého předsedům krajských a okresních národních výborů o nedostatcích v zimní kampani a o diskusi o vzorových stanovách. In: Pšeničková, J. (ed.): .): Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství . Vznik JZD 1953. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. Praha 2002. Str. 17

napravit nepříznivou situaci v československém zemědělství.²⁰⁰ Ačkoliv A. Kubačák píše, že „přijetím vzorových stanov JZD v roce 1953 je možno považovat proces vzniku koncepce JZD jako formy československého socialistického výrobního zemědělského družstva v podstatě za skončený“, v konkrétních případech v roce 1953 nachylovala situace družstva k stagnaci a k následnému vystupování družstevníků.²⁰¹

Tendence k vystupování z JZD zesílily zvláště po projevu Antonína Zápotockého na Klíčavě 1. srpna 1953. V něm tehdejší prezident kritizoval špatnou situaci v zemědělství, způsobenou podle něj mimo jiné tím, že zemědělci byli často ke vstupu do družstev donucováni.²⁰² Svými slovy „zakládat zemědělská družstva bez rozmyslu, bez ohledu na to, zda jsme přesvědčili ty, které do družstva získáváme, o nutnosti té myšlenky, je velká otázka. A proto soudruzi, zakládání družstev administrativní, nařizovací cestou a snad i násilnou cestou nepomůže. Taková družstva budou vegetovat“ způsobil rozkol v KSČ a vysloužil si kritiku Moskvy, zvláště po té, co jeho „povolení“ k odchodům z družstev způsobilo hromadné podávání odhlášek z JZD.²⁰³ Kdo nejvíce z družstva vystupoval? Byly to hlavně střední rolníci a také kulaci, které ještě nepostihla tzv. Akce Kulak z roku 1951. Od léta 1953 do jara 1954 se rozpadlo přibližně 7 % JZD III. a IV. typu a oslabila se výrazně členská základna u ostatních JZD.²⁰⁴ V roce 1954 se do obdobné kritiky rychlého a nepromyšleného zakládání družstev pustil autor článku „Odstranit vše, co brzdí cestu rozvoje našich družstev“ v sedlčanských vesnických novinách V nový život. V něm píše, že neúměrně vysoko stanovené povinné dodávky a hrozba sankcí (vystěhování z vesnice apod.) přiměli mnoho zemědělců vstoupit do JZD, aniž by věřili myšlenkám družstevnictví. Vstup do JZD pro ně byl záchranou, ale po získání členství se věnovali

---

²⁰⁰ Poselství K. Gottwalda na 1. celostátním sjezdu JZD 14. února 1953. In: Juněcová, J. (ed.): .): Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství . Vznik JZD 1953. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. Praha 2002. Str. 40

²⁰¹ Kubačák, A.: Dějiny zemědělství v českých zemích. II. Díl. Praha 1995. Str. 176

²⁰² Přiznat otevřeně chyb bylo pro vysoké komunistické funkcionáře poněkud nevídané. V projevu A. Zápotocký mimo jiné řekl: *Soudruzi a soudružky, my docela otevřeně přiznáváme, že dnes při budování naší nové socialistické společnosti musíme přemáhat mnohé překážky a že se dopouštíme při tom budování i mnohých chyb, na které doplácíme sami a které musíme napravovat, kterých se musíme zbavovat.*“ Z projevu A. Zápotockého z 1. srpna 1953 na Klíčavské přehradě. In: Pšeničková, J. (ed.): .): Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství . Vznik JZD 1953. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. Praha 2002. Str. 154

²⁰³ „Za několik roků budete muset družstva, ze kterých třeba dneska utečete, znovu budovat. My Vám nebudeme bránit, ale vezměte na vědomí, že zemědělskou výrobu zvýšit musíme. Tamtéž str. 156. Na základě Zápotockého odklonu od rychlé a násilné kolektivizace sovětského typu vzniklo dobové heslo „Gottwald dal, Zápotocký vzal.“

²⁰⁴ Kozák, J.: Dramatické kapitoly z boje o kolektivizaci vesnice. Praha 1963, Str. 102

jiné práci. Jakmile to však na konci roku 1953 a především v roce 1954 umožnila vnitropolitická situace státu, tito „nepřesvědčení“ družstevníci začali JZD opouštět.²⁰⁵

Naštěstí se dochoval dokument, podle kterého si můžeme udělat konkrétní představu, jak si obyvatelé Křepeň vykládali projev A. Zápotockého. Na schůzi místní organizace KSČ v září 1953 bylo totiž na programu seznámení členů, kteří se tentokrát dostavili v nezvykle hojném počtu, s tímto projevem, po němž následovala bouřlivá diskuse, která se slovy zapisovatele „zvrhla“. Přítomní si začali stěžovat na předsedu MNV Havelku, že se prý „*při zakládání JZD choval jako diktátor*“ a padaly i stížnosti na vysoké dodávky a na stále se nezvyšující životní úroveň, jak se slibovalo. Zápis ze schůze končí J. Křížek slovy: „*Smutné je, že lid nám na vesnici přestává věřit.*“²⁰⁶

Jak jsem již zmínila výše, také v JZD Křepeň dospěla situace tak daleko, že rolníci začali podávat odhlášky. A nejen to, na jedné ze schůzí představenstva JZD v únoru 1954 byl vznesen návrh na vrácení pozemků všem zemědělcům v obci. Družstevníci, kteří byli zároveň členy KSČ ale proti návrhu vystoupili a prohlásili: „*Ne – JZD u nás bude a pojede!*“²⁰⁷

V informacích hlavní správy jednotných zemědělských družstev ministerstva zemědělství o vystupování zemědělců uvádějí jako příčiny vzniklé situace v nesprávném postupu při zakládání a v malé pozornosti lidové správy k této věci. Vina byla částečně svalena také na projev A. Zápotockého, jež si řada zemědělců vysvětlila jako souhlas s odchodem z družstva.²⁰⁸

Po vlně odhlášek z JZD začaly kolísat i MAV. Řada funkcionářů se vzdávala funkcí nebo přestávala pracovat. Problém družstev tedy spočíval i v tom, že funkcionáři „*sami zakolísali a čekají na další opatření*“ a navíc mohli pochopit Zápotockého projev jako

---

²⁰⁵ V nový život Sedlčanska 1954. č. 7. uloženo v SOA Příbram. Dnes je nepochopitelné, jak málo porozumění měl autor článku pro rolníky, kteří chtěli hospodařit soukromě, když napsal následující: „*I když mají třeba letos doma tolik obilí, jako nikdy neměli, uvádějí, že nemají být z čeho živi a že budou raději pracovat na svém od čtyř hodin ráno do pozdní noci. Kdyby takto byli všichni ochotní pracovat v družstvu, jak by se u nás rozvíjela družstevní výroba! Ovšem tohle nechtějí v žádném případě vidět.*“ Také se mu povedl trefný odhad, neboť vyslovil domněnku, že se jednou do družstva zase všichni vrátí, včetně těch dobrých zemědělců. Ale my dnes víme, že to nebylo z důvodu, že by družstvo bylo nejlepší formou využití mechanizace a pokroku, ale opět vnějšími okolnostmi nepřejícnými soukromému hospodaření.

²⁰⁶ Zápis z členské schůze MO z 18. září 1953. SOA Příbram. Fond OV KSČ Sedlčany. MO Křepeň. K.č. 13, Inv. č. 62

²⁰⁷ Zápis ze schůze MO ze dne 5.2. 1954. SOA Příbram. Fond OV KSČ Sedlčany. MO Křepeň. K.č. 13, inv.č. 62

²⁰⁸ Informace hlavní správy JZD adresovaná ministru zemědělství a týkající se vystupování členů z jednotných zemědělských družstev ze dne 22. srpna 1953. In: Pšeničková, J. (ed.): Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1953. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. Praha 2002. Str. 157

ukončení socializace zemědělství skrze JZD.²⁰⁹ Problém špatné politické práce vytýkané ve zmíněné zprávě orgánům stranické moci můžeme vztáhnout i na obci Křepenici, vzhledem k nepříznivé situaci jak v družstvu, tak i v místní vesnické organizaci KSČ. Její členové totiž v průběhu první poloviny 50. let často vraceli stranické legitimace a neměli zájem o účast na stranické práci.²¹⁰

Na základě krizové situace v zemědělském družstevnictví byla přijata v průběhu let 1953 a 1954 celostátní rozsáhlá opatření, z nichž nejvýznamnější bylo snížení cen potravin, zvýšení výkupních cen zemědělských výrobků, finanční pomoc družstvům a snížení povinných dávek.²¹¹ Podle zjištěných nálad mezi obyvatelstvem bylo rozhodnuto o zpomalení tempa kolektivizace.²¹² Navíc mělo být vystupování z JZD posuzováno velmi benevolentně u „soudruhů“, kteří chtěli zůstat členy KSČ, a neměli být trestáni propouštěním ze strany.²¹³

Zpomalení kolektivizace ale netrvalo dlouho. Na X. sjezdu KSČ 11.-15. června 1954 bylo stanoveno, že je nejen „*nutné stávající JZD organizačně, hospodářsky a politicky upevňovat, ale také zakládat družstva nová.*“²¹⁴

O tom, jaký byl výsledek rozhodnutí KSČ uplatnit zrychlené kolektivizační tempo, pojednává následující kapitola.

---

²⁰⁹ Tamtéž.

²¹⁰ Seznam členů, kteří nechtějí být ve straně. SOA Příbram. Fond OV KSČ Sedlčany. MO Křepenice. K.č.13. Inv. č. 62, Při prověrce v červnu 1953 bylo také konstatováno, že většina členů bere vše povrchně.

²¹¹ Do této doby existoval systém dvojích cen –výkupních a nákupních. Výkupní ceny se vyplácely za povinné dodávky státu a nákupní ceny za výrobky splněné nad plán. Výkupní ceny byly podstatně nižší než nákupní, přičemž tato disparita byla odstraněna právě v krizové situaci roku 1953.

²¹² Podle této zprávy docházelo v mnoha vesnicích ke sročení a k bouřlivým debatám o vystupování z JZD, ale zatím bez násilností. Téměř ve všech družstvech byla při výzkumu zjištěna špatná pracovní morálka. Zaznamenané stížnosti jednotlivých zemědělců se většinou shodují v těchto bodech: zklamání z hospodaření v JZD, poznání, že jim z toho neplynou žádné velké výhody a nezájem okresních orgánů o jejich problémy. Zprávy o situaci na venkově a o náladě obyvatelstva v ČSR z 31.srpna 1953. In: Pšeničková, J. (ed.): .): Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství . Vznik JZD 1953. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. Praha 2002. Str. 161

²¹³ Kozák, J.: Dramatické kapitoly z bojů o kolektivizaci vesnice. Praha 1963.

²¹⁴ Tamtéž. Str. 110. Srov. Kubačák, A.: Dějiny zemědělství v českých zemích. II. Díl. Praha 1995. Str. 179

3. Socializace vesnice 1954 – 1960

3.1. Východisko z krize

*„Naši zemědělci vstupují do nového roku s určitými obavami vzdor všem výhodám, které našemu zemědělství přinášejí usnesení strany a vlády z posledních měsíců. (...) Mechanizace se rozvíjí, ale organizace zemědělské výroby ustrnula a situace ve výrobě se zhoršila. Ne však všude. Řádněji pochopily zemědělci v Příčovech, Kňovicích (...), horší je situace v Dublovicích, Křepenicích ad., kde se našlo dosti těch, kteří zneužili počátečních obtíží, aby pracovní morálku narušovali, a tím i dobré výsledky, které by se při poctivé práci všech členů musily dostavit, snížili.“*²¹⁵

Neúspěch první fáze kolektivizace nepotvrdil teze vlády o výhodách společného hospodaření. Zásobovací potíže, zvyšování povinných zemědělských dodávek, pokles výroby a životní úroveň rolníků vedli k pochybnostem o kolektivistické myšlence a k vystupování z JZD. Krátkodobý útlum združstevňování byl ale brzy vystřídán novou vlnou vstupů, která byla reakcí na stále se zhoršující podmínky soukromého hospodaření. Rolníci tak postupně dospívali k názoru, že tu nejlepší jistotu jim poskytne právě družstvo. Při druhé fázi kolektivizace se po předchozích špatných zkušenostech upustilo od drastických přesvědčovacích metod a od roku 1953 byla také pozastavena Akce kulak.²¹⁶ Situací v zemědělství a v Jednotném zemědělském družstvu se i nadále zabývaly zemědělské komise při MNV a samozřejmě také MO KSČ, které evidovaly plnění dodávek, organizovaly brigády a všemožně se snažily o udržení družstva. Na většině zasedání za rok 1954 a 1955 však museli zúčastnění konstatovat, že „JZD nepracuje nikterak vývojově.“²¹⁷ Zápisy v kronice se ale poněkud liší, neboť kronikář J. Prejzek hodnotí hospodaření JZD v roce 1955 jako úspěšné, ačkoliv mělo jen málo členů. Myslím ale, že můžeme věřit spíše hodnocení místní organizace, neboť je málo pravděpodobné, že

---

²¹⁵ Z vesnických novin V nový život Sedlčanska č. 1. 1954. Uloženo v SOA Příbram

²¹⁶ Zastavena byla v červenci 1953 ústním příkazem tehdejšího ministra národní bezpečnosti K. Bacílka. Neznamenalo to však, že by se přestalo s represemi vůči vesnickým boháčům. Doba si však vyžádala nové postupy při jejich likvidaci. Více in: Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha 2008. Str. 207n.

²¹⁷ Zápisy ze schůzí MO za rok 1955. Uloženo v SOA Příbram. Fond OV KSČ. MO Křepenice. K.č. 13. Inv. č. 62

by družstvo v počtu deseti vesměs starších lidí mělo uspokojivé výsledky.²¹⁸ Nedostatečná členská základna JZD Křepenice a okolních družstev vyžadovala pokračovat v ověřených metodách přesvědčování k opětovnému vstupu.²¹⁹

Z hodnocení inspektora OV KSČ, který v listopadu 1954 navštívil schůzi místní organizace v Křepenicích, vyplývá, že do agitace se zapojilo kromě členů strany i šest občanů bez stranické příslušnosti, a že zemědělské otázky, především příprava na podzimní práce, se projednávají na každé schůzi. Situaci v obci popisuje jako v celku dobrou a od případu F. Šetiny již zklidněnou.²²⁰ Přesto neměla strana a hlavně družstvo vyhráno. Lidé propagandě nedůvěřovali a opětovný vstup do JZD je nijak nelákal.²²¹

Samotný místopředseda MO Křepenice František Křížek se díval na práci místní organizace velmi kriticky a hodnotil ji jako velmi slabou. V tom se liší od zpráv inspektora, který samozřejmě z jedné schůze, kterou navštívil, nemohl rozpoznat pravý stav věcí. Nezodpovědné plnění agitačních úkolů, nepravidelné pořádání schůzí, nedostatečná účast, nezájem desítkářů o stranický život, to je jen část toho, v čem spočívá kritika místopředsedy Křížka. Jeho slova jsou zaměřena i proti řadovým členům, kteří odmítají buď přistoupit na zvýšení příspěvků nebo neplatí příspěvky vůbec.²²² Jeho stížnost směřuje i k špatné spolupráci stranické složky a MNV. Tyto dvě organizace by se

---

²¹⁸ Jejich zásluha na udržení družstva je vyzdvihována např. v informacích o průběhu žní z 19. srpna 1954. „Sklizeň v Křepenicích probíhá celkem dobře zásluhou hlavně družstevníků, kteří nepodali odhlášky. Ti, kteří se hodljí s družstvem rozejít, pracují jen co musí, nesnaží se a někteří se ani nerozpakují před rozebíráním družstevního majetku. (...) Správnou odpověď dal těmto lidem předseda MNV s. Havelka. Rozhodl se jít z přemyslu pracovat do zemědělství, do jejich jednotného zemědělského družstva, které očekává po odchodu těch, kteří brzdí jeho rozvoj, dobré hospodářské výsledky.“ V nový život Sedlčanska č. 33. SOA Příbram

²¹⁹ Jak se ONV hodlal vypořádat s krachem některých JZD přibližuje tato stať z článku „Odstranit vše, co brzdí cestu rozvoje našich družstev“ v 7. čísle novin V nový život Sedlčanska, vydávaných právě ONV v Sedlčanech a uložených nyní v SOA Příbram. „Stojíme opravdu u některých JZD před vážnými problémy, s nimiž se musíme v nejbližší době nějak vyrovnat. Bude to předně vypracování rádných celoročních výrobních plánů, aby všichni členové v družstvu měli přehled, jak bude vypadat jejich hospodaření v příštím roce. Na základě této perspektivy bude nutné jednat s těmi, kteří se dali strhnout k podání odhlášky z družstva a získat je pro rádnou práci v družstvu, která je nakonec přesvědčí o výhodách společného hospodaření. (...) Rovněž bude třeba zavést ve všech našich družstvech rádnou prověrku norem a nastoupit správné odměňování vykonané práce.“

²²⁰ O případu F. Šetiny, který rozšiřoval v roce 1954 protistátní letáky a byl za to odsouzen k trestu na svobodu a propadnutí majetku, jsem se zmiňovala již v podkapitole o perzekuci třídních nepřátel na vesnici. Zpráva inspektora pro OV KSČ z 16. 11. 1954. SOA Příbram. Fond OV KSČ. MO Křepenice. K.č. 13. Inv. č. 62

²²¹ Na to, že v roce 1954 stále ještě rolníci nevěří družstevnímu hospodaření, upozorňuje J. Beran v článku „Problémy pokrokového zemědělství“ ve 22. čísle novin V nový život Sedlčanska: „Naši zemědělci většinou setrvávají v provádění zemědělských prací tak, jak se tomu v mládí od rodičů naučili a jen neradi mění způsob své práce. Proto každá nová věc naráží ve vesnici na odpor a prosadit ji trvá delší dobu. (...) Je proto nutné přicházet s novými věcmi k našim zemědělcům tak, aby je dovedli pochopit, abychom jim v blízké praxi mohli ukázat jejich dobré výsledky. To jsme však často nedovedli a pouhou neuváženou propagací jsme u zemědělců vzbuzovali k novým věcem odpor.“

²²² Výroční zpráva o činnosti místní organizace KSČ v Křepenicích za rok 1954. SOA Příbram. Fond OV KSČ. MO Křepenice. K.č. 13. Inv. č. 62

v nejlepším případě měly navzájem informovat o průběhu a výsledcích svých jednání a měly by úzce spolupracovat zejména v řízení činnosti JZD. Křížek v této věci svaluje vinu především na MNV, který podle jeho slov „*pracuje samostatně a přesto, že je tam vedoucí komunista Jaroslav Havelka, nepovažují vždy za nutné, závažné problémy MNV přenášeti do strany a žádat o společné vyřešení sporných případů.*“²²³ V závěru výroční zprávy navrhuje Křížek, aby došlo k novým volbám a k ustavení nového výboru, který by „*dokázal úspěšně plnit a zvládnout všechny úkoly, které při rozvoji naší socialistické vesnice budou.*“²²⁴

Se zemědělskou výrobou se zdá, alespoň podle výročních zpráv MO, neměla obec Křepeňice problémy. Ostatně otázky výroby a plnění dodávek se na schůzích MNV i MO řešily mnohem více než politická a přesvědčovací činnost, kterou měly podle stanov za úkol provádět.²²⁵ Výrobní plány plnilo uspokojivě JZD i soukromý sektor. Na výroční schůzi v únoru 1954 vystoupila předsedkyně JZD Josefa Kindlová s podrobnou zprávou o finanční, hospodářské a hmotné situaci družstva, která se však bohužel nedochovala a zapisovatel schůze se o ní blíže nezmiňuje.²²⁶

Jak hospodařily Křepeňice vyplývá i ze zveřejňovaných výsledků soutěže JZD v jarních pracích. V roce 1954 se JZD Křepeňice umístilo na 7. místě, což podle ONV nebyl špatný výsledek, ale mohl být rozhodně lepší vzhledem ke kvalitě půdy a k schopnostem křepeňických hospodářů. „*Nízká politická úroveň některých členů, hospodářská malost, strach před investicemi a neshody mezi družstevníky, na kterých se největším dílem podílí vliv třídního nepřítel, působí, že toto družstvo, ač by mohlo být první, je hospodářsky stále pozadu.*“²²⁷ Na podzim téhož roku byly ale Křepeňice na prvním místě ve sklizni

---

²²³ Proti tvrzení, že „*MNV si jede po vlastní koleji*“ se ohradili především ti straníci, kteří byli členy obou organizací. Ze zprávy o činnosti MO Křepeňice za rok 1954. Uloženo v SOA Příbram. Fond OV KSČ. MO Křepeňice. K.č. 13. Inv. č. 62

²²⁴ Tamtéž.

²²⁵ Opakovaně si na to, že schůze neplní svůj účel, a že hlavním tématem je opět zemědělská výroba a dodávky, stěžují zapisovatelé schůzí MO Nápravník nebo Křížek. Např. Zpráva z ledna 1954. SOA Příbram. Fond OV KSČ. MO Křepeňice. K.č. 13. Inv. č. 62

²²⁶ Zpráva ze schůze v únoru 1954. SOA Příbram. Fond OV KSČ. MO Křepeňice. K.č. 13. Inv. č. 62

Na této schůzi byl také zvolen nový výbor MO, v jehož čele stanul Bohuslav Čedík, mladý komunista, od kterého si zřejmě někteří slibovali změny k lepšímu. Rok poté ale sám předložil výboru svoji rezignaci a jako důvod uvedl, že *nemůže být předsedou, když sám podal odhlášku z JZD a chce hospodařit soukromě.*“ Vzhledem k tomu, že se ale nenašel nikdo, kdo by ho ve funkci vystřídal, bylo předsednictví Čedíkovi ponecháno. Zpráva ze schůze 13. 5. 1955. SOA Příbram. Fond OV KSČ. MO Křepeňice. K.č. 13. Inv. č. 62

²²⁷ V nový život Sedlčanska č. 8 z 15. června 1954. SOA Příbram

brambor a vítězem socialistické soutěže ve žňových pracích se stal křepenicový rodák František Vyterna.²²⁸

Očekávalo by se, že po opakovaných stížnostech na činnost MNV i MO dojde ke změnám, ale nebylo tomu tak. V jedné ze zpráv roku 1955 máme možnost se dočíst, že z 15ti členů MNV jen tři pracují „vývojově a politicky“. ²²⁹ Zpráva vyzdvihuje snahu těchto „obětavých“ lidí zabrzdit propad JZD, které se v podstatě ocitlo opět v začátcích. MNV mělo sice v této době 67% příslušníků strany, ale aktivně politicky činných bylo jen 3,3%.²³⁰ Jako jednu z příčin, proč tomu tak bylo, bychom spolu s autorem zprávy (zřejmě F. Křížkem) mohli uvést nedostatečné nebo úplně chybějící stranické školení. Mezi léty 1953 – 1956 není v dokumentech z MO KSČ jediná zmínka o stranickém školení, mimo toho, že „naše kádry nejsou dostatečně proškoleny“. ²³¹ Přitom odborná kvalifikace včetně politických schopností a znalostí byly předpokladem a podle stanov také nutností pro zlepšení družstevního hospodářství. Situace, kdy „některá družstva si dostatečně neuvědomovala, že zvýšení odborné kvalifikace vedoucích funkcionářů a všech členů JZD je jednou ze základních podmínek pro trvalé zlepšování družstevního hospodářství. Družstva jen postupně začala vysílat družstevníky do odborných škol a kursů“, se týkala i Křepenic.²³² Různých oslav, besed a kulturních programů se ale obyvatelé Křepenic zúčastňovali poměrně často. Podle zprávy z členské schůze z května 1955 se oslav 1. Máje v Sedlčanech zúčastnilo 60 – 70 občanů z Křepenic z celkových 285 obyvatel.²³³

V roce 1955 bylo také v případě Antonína Okrouhlíka nutno použít zákona č. 55/1947 Sb. o pomoci zemědělcům při uskutečňování zemědělského výrobního plánu, podle nějž „bylo povinností pozemkových vlastníků či jiných držitelů řádně obdělávat půdu nebo se postarat o její využití formou pronájmu. (...) V případě potřeby bylo v pravomoci místních a okresních národních výborů uložit trestní sankce těm, kdo z vlastní viny zanedbali zemědělskou výrobu (také zavádět nucený pacht zanedbaných hospodářství nebo v nich

---

²²⁸ Z prvních dnů podzimu v našich obcích. V nový život č. 9. SOA Příbram. Jde o téhož Vyternu, který se v roce 1950 na stranické schůzi stavěl proti založení JZD I. typu a byl výborem MO vyšetřován pro své údajné styky s kulaky.

²²⁹ Politická činnost MNV za rok 1955. Blíže nedatováno. SOA Příbram. Fond OV KSČ. MO Křepenice. K.č. 13. Inv. č. 62

²³⁰ Tamtéž.

²³¹ Výroční zpráva ze schůze v únoru 1954. SOA Příbram. Fond OV KSČ. MO Křepenice. K.č. 13. Inv. č. 62

²³² Doskočil, I.: Československé zemědělství 1945 – 1975. Praha 1976. Str. 50. Srov. vzorové stanovы z roku 1953. In: Pšeničková, J. (ed.): Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1951. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. Praha 1999. Str. 49

²³³ Zápis z členské schůze z 13.5. 1955. SOA Příbram. Fond OV KSČ. MO Křepenice. K.č. 13. Inv. č. 62

zřídit dočasnou národní správu).²³⁴ Antonín Okrouhlík, ačkoliv byl jedním z prvních členů KSČ, patřil zřejmě k lidem, které autor již zmíněné zprávy o politické činnosti MNV označuje jako ty, kteří „skrytě pracují proti nám a proti linii strany a snad ovlivňují i některé funkcionáře.“²³⁵ Nejrazantnějším způsobem zasáhla proti těmto narušitelům socializace právě v případě A. Okrouhlíka, na jehož 8 ha byl uvalen nucený nájem, aby „se zajistilo jejich obdělání“ , a dále v případě Františka Wiedenthalera (kupodivu pozdějšího předsedy MNV), který byl vyloučen z družstva, protože odmítal pracovat na přidělené půdě.²³⁶

Ignorování společného hospodaření a absence pocitu zodpovědnosti za společnou věc je patrná i z následujícího případu z roku 1955, který byl samozřejmě také projednáván na schůzi MO KSČ v Křepevicích. Hasič Alois Zejda měl zajistit hasičský vůz, kterým měl přivést funkcionáře z okresního výboru na schůzi, vozidlo ale nebylo schopno jízdy. Předsednictvo si poté předvolalo A. Zejdu na pohovor, ale ten se nedostavil a ani neomluvil.²³⁷

Případné změny na místní úrovni ale nemohly nastat, pokud k nim nedošlo ani v případě okresních složek. Z usnesení III. okresní konference JZD na okrese Sedlčany v lednu 1955 totiž nevyplývá nic nového kromě opakování tezí z X. sjezdu o upevňování družstev.²³⁸ Na co byl však kladen větší důraz, byla kontrola velikosti záhumenkových hospodářství, aby „jejich výměra byla v souladu se stanovami a aby se nadměrně nerozrůstal počet hospodářských zvířat v záhumencích.“²³⁹ Výměra záhumenku neměla přesáhnout 0,5 ha.²⁴⁰

Polovina padesátých let byla v oblasti družstevnictví a tím i socializace obdobím přelomovým. Ačkoliv se mezi léty 1953 a 54 rozpadlo asi 7 % JZD vyššího typu a zbylá družstva byla člensky oslabena, podařilo se těmto družstvům přežít a stát se důkazem

---

²³⁴ Převzato z Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha 2008. Srov. Pokyny pro NV o použití zákona č. 55/1947 Sb. In: Pšeničková, J. (ed.): Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství. Vznik JZD 1953. Edice dokumentů z fondů Státního ústředního archivu v Praze. Praha 2002. Str. 25

²³⁵ Ze zprávy o politické činnosti MNV za rok 1955. Blíže nedatováno. SOA Příbram. Fond OV KSČ. MO Křepevice. K.č. 13. Inv. č. 62

²³⁶ Zpráva o politické činnosti MNV za rok 1955. Blíže nedatováno. SOA Příbram. Fond OV KSČ. MO Křepevice. K.č. 13. Inv. č. 62

²³⁷ Ze zápisu z výborové schůze KSČ 9. září 1955. SOA Příbram. Fond OV KSČ. MO Křepevice. K.č. 13. Inv. č. 62

²³⁸ Na tomto sjezdu se řešily především otázky upevnění a dalšího rozvoje družstevního hospodaření. Dále bylo rozhodnuto dohlížet na odbornou úroveň tzv. družstevních kádrů, upevnit socialistické soutěžení a zavést pokrokové metody. Více in: Doskočil, I.: Československé zemědělství 19456 – 1975. Praha 1976. Str.53

²³⁹ Tamtéž. Str. 51

²⁴⁰ Z Usnesení III. okresní konference JZD v Sedlčanech. V nový život Sedlčanska č. 1. 1955. SOA Příbram

nezlomnosti socialistického hospodářství. Jediné, co staronovým JZD chybělo, byla účast středního rolníka, na jehož získání se zaměřily propagandistické úkoly vytyčené na X.sjezdu KSČ v červnu 1954, následně na II. celostátním sjezdu JZD 18. – 20. února 1955 a konečně také na zasedání ÚV KSČ 30. června 1955, „*kteřé kriticky zhodnotilo dosavadní zkušenosti při zakládání JZD*“ a které se usneslo, že „*v další práci je třeba skoncovat s oportunistickou teorií samočinnosti a živelnosti při zakládání družstev. To, že komunistická strana dbá, aby při zakládání JZD byla vždy dodržována zásada dobrovolnosti, nikterak neznamená, že je možno složit ruce v klín, ale naopak vést mezi rolníky cílevědomou, politickou a organizátorskou práci za zakládání nových JZD a rozšiřování členské základny.*“²⁴¹ Získání drobných a středních rolníků pro družstevní myšlenku bylo samozřejmě především úkolem okresních a místních orgánů. ONV si to samozřejmě uvědomovalo a svůj postoj vyjádřilo v provolání „*Najít správný poměr k malým a středním rolníkům*“. Ne zvolilo k tomu cestu hrozeb a perzekuce, ale cestu dobrých příkladů a výsledků družstevního hospodaření. „*Někteří funkcionáři se domnívali, že zemědělci tím dříve přejdou do družstva, čím hůře se jim povede. Byl to omyl a prohřešek proti upevňování jednoty dělníků s malými a střenými zemědělci. Čím lépe se zemědělcům povede, tím dříve přejdou do JZD. Půjdou do něho rádi a udělají zde kus pořádné práce. (...) Jedno bychom rádi viděli u našich, hlavně středních zemědělců, aby se zbavili rozkolísanosti a dali se chlapsky na cestu vpřed. Dostane se jim v ní opravdu veškeré pomoci.*“²⁴²

3.2. Rolníci v závěrečné fázi kolektivizace

Zvolený kurz kolektivizace se tedy přes dočasnou stagnaci přenesl a socializace vesnice pokračovala. Výsledky se projevíly i ve výrobě, neboť v roce 1955 byla poprvé překročena předválečná úroveň hrubé zemědělské produkce. Postupně se stabilizace začala projevovat i na Sedlčansku a velmi pomalu i v Křepenicích. A to nejen v zemědělské výrobě, ale také ve vztazích v obci a v účasti na stranické činnosti. Podle záznamů v kronice po roce 1955 se vztahy mezi obyvateli vesnice zklidnily a zlepšily. V hodnocení výročních schůzí z roku 1955 zaznamenává ONV malé změny na místní úrovni: „*Kde jsou ty doby, kdy se nám družstevníci dostavovali na schůze v malém počtu, kdy i výsledky hospodaření nebyly velké a u některých malá důvěra ve společné*

---

²⁴¹ Doskočil, I.: Československé zemědělství 1945 – 1975. Praha 1976

²⁴² v nový život Sedlčanska č. 5 z 3. února 1955. SOA Příbram

hospodaření. Dnes jsou to schůze radostné, plné pracovního elánu a optimismu. Družstevníci se již o výhodách tohoto hospodaření přesvědčili. Výroční schůze jsou také plné tvůrčí kritiky jak mezi družstevníky, tak i mezi družstvy.“²⁴³ Taková provolání v úvodníku novin vydávaných ONV však můžeme považovat za součást propagandy a nevypovídají tedy nic o skutečné situaci v jednotlivých obcích. Podle zápisů ze schůzí MO Křepeň výrazný posun ještě v roce 1955 nenastal ani v činnosti MO ani v JZD.

Pokud shrneme náplň výročních zpráv ze stranických schůzí z let 1953 až 1956, musíme říci, že se nic neměnilo. Opakovaně si jejich autor (většinou předseda nebo místopředseda) stěžoval na nezáměr jak členů výboru, tak řadových členů o upevnění JZD a o dokončení socialistické výstavby. Nezáměr o společnou věc se projevil zejména v průběhu roku 1954, kdy se z početně poměrně silného družstva stalo družstvo menšinové. Lze tedy užít tehdejšího slovníku a říci, že většina obyvatel Křepeň neměla kladný vztah k družstevnictví a k lidově demokratickému zřízení. Jestliže se to neprojevilo v nesvobodných volbách, projevovalo se to právě v poměru k účasti na hospodářsko – politickém dění.

Teprve v následujících letech se obecný trend k dokončení socializace venkova začal projevovat i v Křepeň. Chválu za pokroky ve výrobě si vysloužily Křepeň i od ONV: „Vidět dnes a před rokem hospodaření JZD v Křepeň, to jsou radostné rozdíly. Vystupování členů, neshody s vydělováním půdy, problém nad problémem a pro funkcionáře byl tehdy život peklem. Dnes je situace zcela jiná. Hospodářské úspěchy dociluje družstvo na všech stranách.“²⁴⁴

Dobré výsledky z let 1956 a 57 a také neúroda po suchu v létě 1957 zřejmě přiměla soukromé zemědělce k opětovnému vstupu do družstva.²⁴⁵ V květnu 1957 se také konaly volby do MNV a novým předsedou se stal František Wiedenthaler.²⁴⁶

Navzdory úspěchům družstva v nabývání počtu členů přetrvávaly i v roce 1957 problémy na poli politickém a stranickém. Situaci ve vesnici vyjádřil ONV ve výroční zprávě takto: „Přes tyto dobré výsledky má družstvo Křepeň ještě nedostatky a bylo chybou, že o

---

²⁴³ V nový život Sedlčanska č.7. 1955. SOA Příbram

²⁴⁴ V nový život č. 5. 1957. SOA Příbram. Zajímavá je také otázka na nového předsedu JZD Františka Soukupa, který převzal tuto funkci po smrti J. Kindlové v roce 1955. „Čím to je, předsedo, že ty bezpartijní si věřil ve společné hospodaření, když ostatní vystupovali z družstva a když i někteří členové strany zklamali?“ Předseda Soukup se usmál a odpověděl: „Kdybych nebyl přesvědčen, že společné hospodaření je jediná správná cesta, byl bych podal odhlášku také.“

²⁴⁵ Vstoupily: Vokrouhlík, F., Veselý, J., Prejzek, K., Šůsa, V. a Kolář, F. a pak několik mladíků. Celkem za rok 1957 přistoupilo 13 lidí. Kronika Křepeň

²⁴⁶ Členy MNV se po volbách 1957 staly: Kindl, J., Soukup, F., Ešner, J., Tomášek, F., Mlejnek, K., Topič, V., Vyskočilová, Ž., Hrbková, J., Křížek, F. Kronika Křepeň

nich předseda družstva blíže nehovořil. Nedostatkem bylo také to, že družstevníci sami nehovořili o své práci, aby si ostatní mohli vzít příklad.“²⁴⁷ Kritika padala na hlavu zejména některým funkcionářům MNV, např. bývalému předsedovi MNV Josefu Čedíkovi, nynějšímu tajemníku MNV Křepeňice, kteří podle ONV „neplní svoji prvořadou povinnost všestranně pomáhat při socializaci vesnice, jak členům NV přímo ukládá zákon o národních výborech.“²⁴⁸ Nicméně cesta k úplné socializaci vesnice a celého okresu byla již započata. Výzva k dobudování základů socialismu v Československu vzešla z konference KSČ ve dnech 27. – 28. února 1957 a zabýval se jí také III. sjezd JZD v březnu téhož roku. Ke dni 1.3. 1958 hlásilo ONV, že zemědělství okresu se stabilizuje a již 59, 8 % vesnic je socializováno.²⁴⁹ Jednotné zemědělské družstvo Křepeňice mělo v roce 1958 již 58 členů a podle slov kronikáře hospodařilo úspěšně. Tímto se dostávám k ještě dosud nezmiňovanému odměňování za práci. Měřidlem pracovní výkonnosti byla v případě JZD tzv. pracovní jednotka, která se lišila podle druhu práce v rostlinné nebo živočišné výrobě. Výše pracovní jednotky se určovala na výroční schůzi jednotlivých družstev a její hodnota byla měřítkem úspěšnosti družstva. Jestliže běžná výše pracovní jednotky byla kolem 20 Kč, můžeme pokládat dosažení hodnoty 26 Kč v roce 1958 za úspěch. Toho roku si družstevníci mezi sebe rozdělili 566 000 Kč.²⁵⁰ I v dalším roce došlo k upevnění družstva, neboť přistoupily další tři soukromí zemědělci.²⁵¹ Ovšem skutečným úspěchem socializace na okrese byl rok 1960, kdy se v případě Křepeňic naplnilo heslo vyhlášené již v roce 1959 „Ještě letos dokončíme socializaci našeho okresu“. Toho roku totiž do JZD vstoupili všichni zemědělci, kteří dosud hospodařili soukromě, včetně Františka Vyskočila, který byl v roce 1953 na stranické schůzi označen za kulaka.²⁵² Slovy kronikáře: „Tím byla dokončena socializace

---

²⁴⁷ V nový život Sedlčanska č. 7. 1957. SOA Příbram

²⁴⁸ I v jiných obcích byli funkcionáři nařčeni z brždění založení JZD nebo z kladení překážek jeho vývoji. Z referátu předsedy ONV Josefa Holana na okresní konferenci JZD v únoru 1957. V nový život č. 9. SOA Příbram

²⁴⁹ Úplná socializace československého zemědělství v roce 1959 znamenala, že většina půdy byla soustředěna v družstevním sektoru, zatímco soukromý sektor držel již jen 13 % půdy. Kabrhel, I.: Boj KSČ o socialistickou vesnici. Praha 1973. Str. 51

²⁵⁰ Kronika Křepeňice. Podle záznamů přibýlo toho roku 7 členů JZD – Senftová, A., Štěpánková, M., Čedík, J., Hrbek, J., Čejda, J.

²⁵¹ Křížek, L., Tomášek, F., Vyterna, J. Kronika Křepeňice.

²⁵² Byli to Šiška, A., Veselý, F., Machařová, B., Vyskočil, F., Kodetová, J., Květová, A., Vokrouhlíková, B., Sůsa, F., Vršček, F., Čedík, B., Fabián, J., Zejda, A., Čedíková, A., Vokrouhlíková, A., Okrouhlík, F., Vokrouhlíková, V., Tomášková, F., Volková, M., Wiedenthalerová, B., Hulanová, M., Žáková, M. a Hořovská, M. Kronika Křepeňice

*vesnice. Nebude už docházet k výměně pozemků, jak se to dělo v posledních letech. Bude možno ustáliti osevň postupy a zlepšiti hospodaření.“*²⁵³

Počet jednotných zemědělských družstev v okrese ale ještě neznamenal ekonomický úspěch a vzrůst výroby. Radost funkcionářů ONV ze zakládání nových JZD a z upevňování těch dříve vzniklých se spíše ale zakládala na tom, že výroba těchto družstev rapidně neklesala. Druhá polovina 50. let totiž nepotvrdila teorie komunistické vlády o výhodách družstevního hospodaření a neúčinnosti soukromé malovýroby. Byla to ale právě přeživší malovýroba, která se v padesátých letech významně podílela na zásobování, neboť jak ukázaly pozdější výzkumy, socialistická zemědělská velkovýroba nebyl schopna zabezpečit všemu obyvatelstvu dostatek základních potravin. Nebyly to tedy teoretické úspěchy družstev, ale administrativní nátlak, který přiměl soukromé hospodáře ke vstupu do JZD. Ačkoliv tedy od roku 1955 byla veškerá snaha ministerstva zemědělství spolu s orgány lidové správy zaměřena na povznesení družstev a zemědělské výroby, do roku 1960 se nepodařilo dosáhnout předválečné úrovně. Chyběla tomu technická vybavenost, kvalifikovaní organizátoři a svou roli sehrál i tolikrát zmiňovaný nezáměr rolníků o družstevní hospodaření. Původní význam družstevní myšlenky spočívající ve svépomoci a podpoře samostatných rolníků byl komunistickou stranou překroucen a většina zemědělců v něj ztratila důvěru. Nakonec většina podlehla nátlaku shora a do družstva vstoupila. Jejich vstup sice znamenal přínos pro JZD, ale nikoliv pro ně samotné a pro generace přicházející po nich.

Období kolektivizace uzavřel nový zákon o jednotných družstvech č. 49/1959, který po deseti letech přesněji vymezoval náplň činnosti orgánů družstva.²⁵⁴

Vstup středních rolníků se začal projevovat až od poloviny 60. let. Často stáli v čele družstva a tak zúročili svoje zkušenosti a schopnosti. Následné úspěchy československého zemědělství tzn. relativní srovnatelnost v některých oborech zemědělské výroby se západními zeměmi a soběstačnost v distribuci potravin ale nemohou zastítn skutečnost, kterou vnímáme až nyní, a to, že se tak dělo na úkor tradičního samostatného hospodaření českých rolníků. Ti, jako řadoví zaměstnanci, neprojevovali žádnou samostatnost v rozhodování a jejich lhostejnost k majetku, která již nebyl jejich, způsobil dodnes

---

²⁵³ Kronika Křepenice

²⁵⁴ První zákon o JZD vešel v platnost v roce 1949.

viditelnou devastaci mnoha vesnic. Často zbytečné používání chemizace a těžké techniky navíc způsobilo snížení přirozené úrodnosti půdy.²⁵⁵

Kolektivizace tedy nezpůsobila jen zánik selského stavu, jak o něm píše Karel Jech, ale také byla příčinou zmizení stavu rolnického, který tolik znamenal pro udržování krajiny, šetrné zacházení s půdou a její maximální využití.

---

²⁵⁵ Více o zemědělské politice KSČ v 60. a 70. letech in: Kabrhel, J.: Boj KSČ o socialistickou vesnici. Praha 1973. Str. 56n. Srov. Zemědělská politika KSČ od kolektivu autorů. Praha 1977, popřípadě další práci oslavující socialistickou výstavbu v Československu od L. Loma: Přehled dějin zemědělské výroby. Z nejnovějších prací můžeme jmenovat pouze Kubačák, A.: Dějiny zemědělství v českých zemích. II. Díl. Praha 1995

Závěr

Cílem této práce bylo přiblížit realitu venkova a na malém vzorku ukázat, jak probíhala kolektivizace, jak se plnila nařízení strany a jak se český venkov od konce války proměnil. Ve sledovaném regionu, který byl za okupace postižen vystěhováním, probíhala kolektivizace ve shodě s obecným vývojem, maximálně s ročním zpožděním. Postoje obyvatel, jak jsme je mohli vysledovat ze schůzí místní organizace nebo místního národního výboru, ale zdaleka neodpovídaly nadšeným náladám popisovaných v dobovém tisku nebo na stránkách ideologicky zaměřené literatury. Především v první fázi kolektivizace mezi léty 1949 – 1954 se stranický a družstevní život v Křepenicích vyznačoval nezájmem a lpěním na zachování soukromého hospodaření.

Teprve v druhé fázi dospělo mnoho rolníků vlivem vnějších okolností k přesvědčení, že sociální jistotu jim může poskytnout jedině družstvo. Svou roli přitom sehrál i nový hon na kulaky. Vítězstvím této fáze kolektivizace končící v 60. letech bylo získání především středních rolníků, s nimiž zároveň zmizel z československého venkova duch tradičního soukromého hospodářství a vytratil se i specifický vztah k půdě.

Špatné hospodářské výsledky družstev plynuly v první polovině 50. let ze samotného složení družstva, kde většinu tvořili lidé s malými zkušenostmi se zemědělskou prací, a v druhé polovině 50. let a v následujících desetiletích z nezájmu rolníků o společnou věc. V průběhu trvání totalitního režimu ztratili rolníci zaujetí pro život a boj s přírodou, neboť jako zaměstnanci JZD a státních statků již nemuseli zápasit o holé přežití. Stranou organizované soutěžení za dosažení lepších výsledků nemohlo nahradit radost z povedených žní z dob existence malých i velkých soukromých hospodářství. Naučené nesamostatné jednání zemědělců je jedním z pozůstatků té doby. Řízeným zemědělstvím a cílenou likvidací sedláků navíc venkov přišel o nejlepší hospodáře – organizátory, čímž se narušilo tradiční rozvrstvení vesnice a způsobilo jistý morální úpadek jejích obyvatel.

Seznam literatury a pramenů

Literatura:

- Beránek, J.: Začátek a konec prvního Jednotného zemědělského družstva Jince. In: Podbrdsko XIV. 2007
- Burešová, J.: Osudy československého zemědělství po druhé světové válce 1945 – 1960. In: HO 7. 1997
- Bursík, T.: OV KSČ v Příbrami. In: Podbrdsko 12. 2005
- České a slovenské zemědělství v letech 2. světové války. Uherské Hradiště 1996
- Doskočil, I.: Československé zemědělství 1945 – 1975. Praha 1976
- Feierabend, L.: Zemědělské družstevnictví v Československu do roku 1952. Stehlík 2007
- Habart, Č.: Sedlčansko, Sedlecko a Voticko. IV. díl. Sedlčany 1994
- Habrovanská, I.: Čas přeměn. Uherské Hradiště 1988
- Hoffmannová, J., Juněcová, J.: Zřízení cvičiště zbraní SS a poválečná obnova území 1942- 50. Praha 1985
- Chmela, L.: Hospodářská okupace Československa, její metody a důsledky. Praha 1946
- Jech, K.: Probuzená vesnice. Praha 1963
- Jech, K.: Soumrak selského stavu. Praha 2001
- Jech, K.: Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy. Praha 2008
- Jech, K., Václavů, A.: Některé problémy československého zemědělství v letech 1944-48. In: Československá revoluce v letech 1944-48. Praha 1966
- Juněcová, J.(ed.): Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství – Vznik JZD. 1948-1949. Praha 1995
- Kabrhel, J. a kol.: Boj KSČ o socialistickou vesnici. Praha 1973
- Kozák, J.: Dramatické kapitoly z boje o kolektivizaci vesnice. Praha 1963
- Kubačák, A.: Pozemková reforma v období první republiky. In: HO IV. 1993
- Dějiny zemědělství v českých zemích. II. Díl. 1900 – 1989. Praha 1995
- Lacina, V., Pátek, J.: Dějiny hospodářství českých zemí od počátku industrializace do současnosti. Praha 1995
- Neobyčejná doba. Praha 1980
- Pelikán, D.: Vesnice Středočeského kraje na počátku socialistické přestavby zemědělství. In.: Středočeský sborník historický 10. 1975

- Přidal, J.: Konec selského stavu na Prostějovsku. Praha 2006
- Pšeničková, J.(ed.): Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství – Vznik JZD.
1951. Praha 1999
- Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství – Vznik JZD.
1952. Praha 2000
- Zemědělské družstevnictví. Kolektivizace zemědělství – Vznik
JZD.1953. Praha 2002
- Robek, A.: Lidé bez domova. Praha 1980
- Růžička, J.: Úloha státních statků v procesu kolektivizace zemědělství na Brněnsku. Brno
1990
- Slezák, L.: Združstevněná vesnice. Brno 1981
- Souček, J.: Sedlčany včera a dnes. Pohled na hospodářský a kulturní rozvoj města od roku
1945. In: Sedlčanský sborník. Sedlčany 1971
- Teichová, A.: Německá hospodářská politika v českých zemích v letech 1939-1945.
Praha 1998
- Tauber, J.: Kdo žije na vesnici. České Budějovice 1965
- Václavů, A.: Ke sporům o zemědělské družstevnictví a kolektivizaci v ČSR. VŠE 1999
- Vohryzka-Konopa, F.J.: Venkov v temnu. Násilná socializace československého
zemědělství. Mnichov 1989
- Zemědělství na rozcestí. Uherské Hradiště 1998
- Zemědělská politika KSČ. Praha 1977

Prameny:

- Ďuriš, J.: Pětiletka v zemědělství. Praha 1949
- Hradecký program 1947
- Košický vládní program
- Kronika města Sedlčan
- Kronika obce Křepenice
- Věstník okresního národního výboru v Sedlčanech 1946-48
- V nový život Sedlčanska 1954-60
- Za svobodu do nové Československé republiky

Archivní fondy:

Státní oblastní archiv v Příbrami

Okresní národní výbor v Sedlčanech 1945-60

Okresní úřad v Sedlčanech 1855-1945

Okresní výbor KSČ Příbram

MO KSČ Křepenice 1949-57

Vesnická organizace Křepenice 1960-63

Státní okresní archiv Praha

Archiv ÚV KSČ

Předsednictvo ÚV KSČ 1945 – 1954

Oddělení zemědělství ÚV KSČ 1946 - 1963

Summary

In my work I tried to explain the reality of the country in time of collectivization and analyze in more detail, how the collectivization developed and how the orders of Communist Party were executed. I also tried to analyze how the Czech country has changed since the Second World War. For my work I chose village Křepeňice in Sedlčany district, which was displaced in time of so – called Protectorate.

Collectivization in Czechoslovakia can be divided in two phases. The first phase begins in 1949 after the communist takeover in 1948 and after ratification of the law about the United agricultural association. It was very strong intervention in the life of village population and the end of their personal farming. Farmers were forced to entrance into association. Some of them, which was called kulak, were persecuted, locked in prison and their property was confiscated. The first phase ended in 1953 when the crisis of collectivization broke out. Economic situation of the United agricultural association was bad before 1953 and most of farmers left.

Collectivization was more successful in the second phase which began after 1954. In this period farmers were persuaded about good collective idea and majority of them entered into the United agricultural association.

Despite of farmers's unconcern and apathy about entrance into agricultural association, the socialist restructuring was ended in 1960.